

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Çağlar BİDECI

**TURİZMDE ÜRÜN FARKLILAŞTIRILMASINDA SUALTI KÜLTÜREL MİRAS
ALANLARININ TURİZM ÜRÜNÜ OLARAK KULLANIMI, REPLİKA GEMİ
BATIĞI PROJESİ: SİDE ÖRNEĞİ**

Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2014

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Çağlar BİDECI

**TURİZMDE ÜRÜN FARKLILAŞTIRILMASINDA SUALTI KÜLTÜREL MİRAS
ALANLARININ TURİZM ÜRÜNÜ OLARAK KULLANIMI, REPLİKA GEMİ
BATIĞI PROJESİ: SİDE ÖRNEĞİ**

Danışman

Yrd.Doç.Dr.Yıldırım YILMAZ

Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2014

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Çağlar BİDECI'nin bu çalışması, jürimiz tarafından Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Tuncay NEYİŞÇİ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Yıldırım YILMAZ (İmza)

Üye : Doç. Dr. Beykan ÇİZEL (İmza)

Tez Başlığı: Turizmde Ürün Farklılaştırılmasında Sualtı Kültürel Miras Alanlarının Turizm Ürünü Olarak Kullanımı, Replika Gemi Batığı Önerisi: Side Örneği

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :10/01/2014

Mezuniyet Tarihi :1601/2014

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İÇİNDEKİLER

RESİMLER LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN AMACI ve YÖNTEMİ

1.1 Araştırmanın Amacı	2
1.1.1 Araştırmanın Yöntemi	3
1.1.2 Araştırmanın Örnekleme	3
1.1.3 Araştırma Alanı, Side	4
1.1.4 Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği	10
1.1.5 Verilerin Analizi	10

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, KÜLTÜREL MİRAS ve SUALTI KÜLTÜREL MİRASI

2.1 Kültür.....	11
2.1.1 Kültür ve Turizm	14
2.1.2 Kültür Turizminin Özellikleri ve İmajı	16
2.2 Kültürel Miras	17
2.2.1 Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmin Korumaya Etkisi.....	18
2.2.2 Sürdürülebilir Koruma Yaklaşımı: Deneysel Arkeoloji.....	21
2.3 Anadolu'da Deniz ve Sualtı.....	23
2.4 Sualtı Kültürel Mirası	25
2.4.1 Su Üstünde Sualtı Kültürel Mirası	28
2.4.2 Müze Örnekleri.....	29

2.5 Sualtı Kültür Mirası İçin Ürün Farklılaştırılması	31
2.5.1 Türkiye’de Sualtı Kültür Mirası İçin Ürün Farklılaştırılması	34
2.5.2 Türkiye’deki Sualtı Kültür Mirası İçin Paydaşlar ve Yasal Yükümlülükler	37
2.5.2.1 Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet Yönetmeliği	40
2.5.2.1.1 Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet Yeterlilik Belgesi.....	43
2.5.2.1.2 Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet İzin Belgesi.....	43
2.5.2.2 Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu Donanımlı Dalış Yönetmeliği	44
2.5.2.3 Sualtında Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları İle İlgili Esaslar	46
2.6 Sualtı Kültürel Mirası İçin Dalış Turizmi	46
2.6.1 Dalış Turizmi Talebini Belirleyen Faktörler	48
2.6.2 Dalış Turizminin Pazar Bölümlemesi	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖRÜŞME FORMLARININ OLUŞTURULMASI ve VERİ ANALİZİ YÖNTEMLERİ

3.1 Nitel Veriler.....	51
3.1.1 Görüşme.....	51
3.2 Görüşme Formlarının Oluşturulması.....	53
3.2.1 Yeni Bir Ürünün Yeni Bir Turizm Türü Olarak Sunulması.....	55
3.2.2 Mirasın Korunması.....	58
3.2.3 Sualtı Kültürel Miras Alanlarının Kullanılması	61
3.2.4 Sualtı Mirası ve Replika Gibi Yeni Ürünlerin Potansiyelinin Belirlenmesi	67
3.2.5 Mevcut Ürünleri Yeni Ürünler İle Zenginleştirme ve Arza Olan Artışın Desteklenmesi	69
3.2.6 Yeni Bir Ürünün Mevcut Ürünlere Katkısı ve Yeni Bir Ürünün Yeni Tanıtım Olanakları Yaratabilmesi.....	73
3.3 Nitel Veri Analizi	75
3.4 Temellendirilmiş Kuram.....	76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**BULGULAR ve DEĞERLENDİRME**

4.1 Veriler.....	78
4.1.1 Görüşme Formları ve Alınan Yanıtlar.....	78
4.1.1.1 Turizm İle İlgili Yerel Kurum ve Kuruluşlar, Birlikler.....	78
4.1.1.2 Acente Yetkilileri.....	81
4.1.1.3 Ticari Anlamda Dalış Okulları	84
4.2 Değerlendirme	87
4.3 Görüşmelerden Elde Edilen Sonuçlar	90
SONUÇ	92
KAYNAKÇA.....	107
ÖZGEÇMİŞ	120

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.1 Side Bölgesinin Tarihi Planı	7
Resim 1.2 Side Bölgesinin Uydudan Görünümü	7
Resim 1.3 Müzede Yer Alan Sikkeler	7
Resim 1.4 Müzede Yer Alan Diğer Sualtı Kültür Mirasları.....	8
Resim 1 Roma Ticaret Gemisi İllüstrasyonları	103
Resim 2 Roma Ticaret Gemisi (Kuğu Başlı).....	104

ÖZET

Sualtı kültürel miras alanları hem hassas hem de ilgi çekici bir yapıya sahiptir. Bu araştırmada turizmde ürün farklılaştırılması içinde sualtı kültürel miras alanlarının yeri ve değeri ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmanın uygulama alanı ise tarihi ve deniz toplumu geçmişi nedeni ile Side bölgesi olarak seçilmiştir. Bu amaçla bölge açısından yeni bir turizm ürününün oluşturulmasında yer alacak olan paydaşlar ile görüşmeler sağlanmıştır. Paydaşlardan alınan değerlendirmeler neticesinde sualtı kültür mirasının, kültürel sualtı turizmi şeklinde değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Araştırma kapsamında mirasın bölge ve turizm hareketleri açısından etki boyutu, tanıtım olanakları da keşfedilmeye çalışılmış ve öneriler getirilmiştir. Araştırma sonucunda sualtı kültürel mirası için replika gemi batığı proje örneği geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Turizmde Ürün Farklılaştırması, Sualtı Kültür Mirası, Replika Gemi Batığı, Side.*

SUMMARY

**PRODUCT DIFFERENTIATION IN TOURISM THAT USING OF UNDERWATER
CULTURAL HERITAGE AREAS AS TOURISM PRODUCT, A PROJECT OF
REPLICA SHIPWRECK: EXAMPLE OF SIDE**

Underwater cultural heritage sites have both sensitive and an interesting structure. In this study the location and value of underwater cultural heritage in tourism product differentiation was tried to measure. Research area of this study has been chosen as Side due to the history and maritime community past. For this purpose, interviews with stakeholders was provided in terms of region, which will take place in the creation of a new tourism products. As a result of evaluation taken from stakeholders, it's rised that underwater cultural heritage is to be evaluated as underwater cultural tourism. Within the scope of the study, in terms of heritage and tourism activities' effect size, promotional opportunities has been discovered and brought recommendations. In the end of the research, for the underwater cultural heritage an example of replica ship wreck project has been developed.

Keywords: *Product Differentiation in Tourism, Underwater Cultural Heritage, Replica Ship Wreck, Side.*

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın planlanması sürecinde değerli fikirlerini özveri ile paylaşan Sayın Yrd. Doç. Dr. A. Harun ÖZDAŞ'a; araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecinde desteğini esirgemeyen ilk başından bitişine kadar değerli önerileri, yol gösterimleri, katkı ve eleştirileri ve desteği için danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Yıldırım YILMAZ'a; araştırmanın uygulama kısmında kısıtlı zamanına rağmen vakit ayıran ve gerçekleştirilmesine destek veren MATSO Yetkilileri ve Genel Sekreteri Sayın Yaşar SARI'ya, Side Silver Dalış Okulu Sahibi Sayın Ahmet Gülaydın'a ve ekibine; araştırmanın ilk gününden itibaren sabırla yanımda olan ve uygulamada bana değerli fikirleri ile destek veren saygıdeğer eşim Müjde BİDECİ'ye sonsuz teşekkür ederim.

Jüri üyeleri Sayın Prof. Dr. Tuncay Neyişçi, Doç. Dr. Beykan ÇİZEL'e, ve Yrd. Doç. Dr. Yıldırım YILMAZ teşekkür ederim.

Çağlar BİDECİ
Antalya , 2014

GİRİŞ

Eşsiz ve ilgi çekici alanları görme isteği ile seyahat eden bireyler turizm olgusunun en önemli halkasını oluşturmaktadır. Bu amaçla insanları seyahate yönlendiren sebepleri geliştirmek ve çeşitlendirmek sürekli gündemde olan konular arasındadır. İlk çağdan itibaren kültürel miras alanları ise önemli seyahat kaynakları olarak turizm literatüründe yer almaktadır. Kültürel miras alanları çeşitliliği ve eşsizliği açısından değerli fırsatlara sahiptir. Bu fırsatları ürün farklılaştırılması ile kendi destinasyonları için çekicilik kaynağı olarak geliştirebilen ülkeler, rakipleri karşısında destinasyon seçiminde daha üstün bir konumda yer almaktadır.

Anadolu, uzun sahil şeritleri, geçmiş kültürlere ait ticaret yolları ve buna bağlı olarak kültürel değişimin en çarpıcı şekilde gerçekleştiği yer olmasından dolayı sualtı kültür mirası konusunda dünya tarihinin merkezinde yer almaktadır¹. Anadolu coğrafyasında, sualtı kültürel miras alanları, eşsiz turizm kaynaklarının en genç keşfedilmiş olanlarıdır. Bu durum miras alanının keşfedilmesi ile birlikte yeni bir turizm ürünü olarak kullanılması ile eşdeğer bir süreç izlemektedir. Destinasyonların var olan ürünlerini geliştirmesi de bu yeni keşiflerin veya araştırmaların yardımı ile olmaktadır. Bu nedenle ürün farklılaştırılması stratejileri içinde ele alınacak olan sualtı kültür mirası gibi turizme yeni konu olan kaynaklar, destinasyonun çekiciliği ve yaşam seyri üzerinde önemli bir rol oynayacaktır.

Ürünün geliştirilmesi ya da oluşturulması tek başına yeterli değildir. Ürün farklılaştırılması ile birlikte gelişen süreç de tamamlayıcı değildir. Bu nedenle ürünün geliştirilmesinin yanı sıra, belirlenen stratejiler içerisinde ürünün potansiyeli, ürünün turizm hareketleri üzerindeki etkisi, destinasyonun yeni bir ürüne ihtiyacı, tanıtım olanakları gibi konuların da araştırılması gerekmektedir. Bu araştırmada ürün geliştirilecek destinasyon içerisinde yer alan ve ürünün oluşturulmasından ticari anlamda sunumuna kadar olan süreçte yerel düzeyde gerçek ya da tüzel kişilerin görüş ve değerlendirmeleri alınmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, yerel düzeyde yetkililer ile görüşülerek ürünün doğru bir şekilde geliştirilmesi süreci ele alınmıştır.

¹ http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/ege_batik.pdf

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN AMACI ve YÖNTEMİ

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı turizmde ürün farklılaştırılması stratejileri içinde, sualtı kültürel mirasının, yeni bir ürün olarak kullanımını ortaya koymak ve koruma dengesi içinde yönetim önerileri geliştirmektir. Bu çalışmanın kapsamı Antalya ili Manavgat İlçesi Side Turizm Beldesi ile sınırlıdır. Bu çalışma ile ulaşılmak istenen, farklı sektörlere ait paydaşların, araştırılan konu üzerindeki farklı bakış açılarını yakalamak ve paydaşlar arasındaki değerlendirme farklılıklarını belirlemek, yeni bir ürünün geliştirilmesinde doğru bir sunum elde etmektir. Bu amaçla aşağıdaki araştırma soruları belirlenmiştir:

1. Yeni bir ürün, yeni bir turizm türü oluşturabilir mi?
2. Oluşturulan turizm ürününün, mirasın korunmasında katkısı nasıl olur?
3. Ürün farklılaştırılmasında sualtı kültürel miras alanlarının yeri nedir, kullanılabilir mi?
4. Sualtı kültürel miras alanlarının turizm ürünü olma açısından potansiyeli nedir?
5. Sualtı kültürel miras alanları yerine replika ürünler kullanılabilir mi, potansiyeli nedir?
6. Mevcut ürünler yeni ürünler ile zenginleştirilebilir mi, katkısı nasıl olur?
7. Yeni bir ürün arz talebi oluşturabilir mi?
8. Yeni bir ürün için yeni tanıtım olanakları geliştirebilir ve kullanılabilir mi?

Araştırma için literatür referans alınarak farklı meslek gruplarına indirgenmiş ortak ve farklılıklara göre yarı yapılandırılmış soruların bulunduğu 3 farklı görüşme formu açık uçlu soru türünde hazırlanmış ve görüşmecilere sunulmuştur. Oluşturulan sorular daha çok sualtı kültür mirasının nasıl ve ne şekilde değerlendirilebileceği, turizm hareketlerini nasıl etkileyeceği, meslek gruplarına göre değerlendirme farklılıklarına, tanıtımının nasıl yapılabileceğine ve mirasın korunması kapsamında nasıl bir etki yaratacağına odaklanmıştır. Odak noktasındaki alanlar literatür taramasından elde edilen konu ile ilgili yazından oluşturulmuştur. Görüşme formunda yer alan sorulardan oluşturulmaya çalışılan ana tema meslek grubu farklılıklarına göre farklı soru tipleri ile elde edilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmaya konu olan bir diğer araştırma bölümü ise replika gemi batığı gibi oluşturulacak bir ürünün sualtı kültür mirasına eşdeğer bir konumda turizme sunulmasıdır. Bu

amaçla araştırmanın sonunda replika gemi batığı ile ilgili olarak dört senelik bir süreç içerisinde oluşturulmuş olan bir proje ve olası etkileri yer almaktadır. Bu araştırma ile hedeflenen amaç, ürün farklılaştırılmasında replika gibi sonradan yapılan ürünlerinde potansiyelini belirlemektir.

1.1.1 Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden bir olan derinlemesine görüşme yöntemlerinden “yarı yapılandırılmış görüşme” tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, “araştırmacı görüşme sorularını önceden hazırlar; ancak görüşme sırasında araştırılan kişilere esneklik sağlayarak soruların yeniden düzenlenmesine ve tartışılmasına izin verebilir. Bu tür bir görüşmede, araştırılan kişilerin de araştırma üzerine kontrolleri söz konusudur” (Ekiz, 2003, s.62).

Görüşmeciler Turizm ile İlgili Kurum ve Kuruluşlar; Karar Vericiler, Acente Yetkilileri ve Sualtı Dalış Okulları olmak üzere 3 farklı gruptan seçilmiştir. Görüşmeler 26 Temmuz ve 27 Temmuz 2013 arasında iş yoğunluğu dikkate alınarak önceden randevu alınarak yapılmıştır. Görüşmeler esnasında acente operasyon koordinatörü, müdürü ve sorumluları, dalış eğitmenleri ve turizm ile ilgili kurum ve kuruluşlardan ticaret odası yetkilisi, kazı başkanı, ilçe turizm müdürü gibi konu ile ilgili görüş sunacak üst düzey yetkililere ulaşılmıştır. Görüşmeler ile toplamda 15 sektör yetkilisine ulaşılmış ve bu oran araştırmanın amacına uygun örneklem sayısı oluşturmuştur. Alınan cevaplar nitel araştırma temelinde betimsel ve içerik analizi ile incelenmiş ve sonuçlar temellendirilmiş kuram yöntemi ile yorumlanmıştır.

Bu yorumlardan elde edilen sonuçlar yardımcı ile araştırmanın sonuç kısmı ile birlikte verilen proje ise, literatürde yer alan diğer örnekler ve araştırmalar temel alınarak oluşturulmuştur.

1.1.2 Araştırmanın Örneklemi

Araştırma kapsamında, görüşmecilerin seçimi amaçlı örneklem yöntemi ile yapılmıştır. Amaçlı örnekleme yönteminde amaç, doğru görüşmecilere ulaşmak ve görüşlerine başvurmak içindir. Araştırma kapsamında incelenecek olan konu, özel bir alan bilgisi ve ilgi alanı içerdiğinden, söz sahibi olabilecek kişilerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Görüşmeler, görüşülen kişilerin kendi (iş) kültürel alanlarında gerçekleşmiştir. Bu amaçla randevular, görüşme yapılacak olan kişilerin mesai saatleri içerisinde kendi iş yerlerinde veya

makamlarında yapılmıştır. Sorular görüşmecilere tek tek sorulmuş ve yanıtlamaları istenmiştir. Görüşmeler sırasında soruya bağlı olarak farklı yorumlar elde edilmiş ve yorumlar da dikkatle incelenmiştir.

Örneklem oluşturulurken öncelikle Side bölgesi dikkate alınarak örnekleme oluşturacak meslek grupları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Turizm ile İlgili Kurum ve Kuruluşlar başlığı altında, Ticaret Odası, Müze Müdürlüğü, Tanıtma Müdürlüğü gibi alanlar yer almıştır. Sualtı Dalış Okulları seçiminde Side bölgesinde yer alan ve aktif olarak tur programlarına dâhil olan dalış okulları belirlenmiştir. Bu amaçla aktif olarak bir dalış okulu tespit edilmiştir. Acenteler ise Antalya ilinde bulunan toplam 1150 A Grubu seyahat acentesinin, Manavgat veya Side bölgesi sınırları içerisinde faaliyet gösteren aktif acentelerin seçilmesi ile belirlenmiştir. Bu amaçla Antalya ilinde bulunan 1150² acentenin yaklaşık olarak 114 tanesi (ilçede bulunan şubeleri hariç) Manavgat ilçesinde faaliyet göstermektedir. Örneklem belirlenirken yolcu sayıları dikkate alınarak yıllık 400.000 kişinin üzerinde incoming faaliyetinde bulunan 11 acente belirlenmiştir. Bu acenteler içerisinde aktif olarak faaliyette bulunan ve görüşme randevusunu kabul eden 7 acente ile görüşme sağlanmıştır.

1.1.3 Araştırma Alanı, Side

Antalya ilinin batıda ve kuzeyde Toroslar, güneyde Akdeniz ve doğuda Manavgat çayı tarafından sınırlanan düzlük bölgesi ilkçağda “Pamfilya” adını taşıyordu. Bu bölgenin en eski ve en önemli liman şehri Side idi (Mansel, 1967, s.5). Eski Pamphylia'nın en geniş limanı olan Side, denize doğru kuzey-güney yönünde uzanan yarım adanın üzerinde kurulmuştur. Side Anadolu'nun en eski şehirlerindendir. “Side” kelimesi Anadolu kökenlidir ve nar anlamına gelmektedir. Side adının Yunanlı olmayıp eski bir Anadolu adı olması ve Anadolu'nun çok eski bir bereket sembolü olan “nar” anlamına gelmesi, diğer taraftan şehrin baş tanrıları Athena ve Apollon'un gerisinde büyük tabiat tanrıçası ve onun arkadaşı olarak kabul edilen tabiat tanrısının gizli bulunması bu şehrin Yunanlılardan çok önce mevcut olduğuna işaret etmektedir. Hatta tarihi çağlarda ana şehir ile kolonisi arasında din ve kültür alanlarında bir bağ görülmemesi Side'nin bir Yunan kolonisi olduğu hakkında şüpheler uyandırmakta, sadece birtakım Yunan topluluklarının M.Ö. 7. yüzyıldan itibaren buraya geldikleri ihtimali akla gelmektedir (Mansel, 1967, s.5-6).

² <http://www.tursab.org.tr/tr/seyahat-acentalari/seyahat-acentasi-arama> (Erişim Tarihi: 10.12.2013)

Side'nin Anadolu tarihinde büyük bir rol oynamadığı ve Pamfilya'nın kaderinin paylaştığı genel olarak söylenebilir. Nitekim M.Ö. 6. yüzyılda bütün Pamfilya ile birlikte ilk önce Lidya krallığının, onun yıkılışından sonra (M.Ö. 547/46) Pers'lerin egemenliği altına girmiş ve Büyük İskender zamanına kadar bu durumda kalmıştır (Mansel, 1967, s.6). Side'nin Likya ve Pers hâkimiyetinde olduğu dönemlere ilişkin bir bilgi yazılı kaynaklarda bulunmamaktadır. Ancak, Pers egemenliği altında olduğu tahmin edilen şehrin beşinci yüzyılda kendi parasını basıyor olması, Side'nin o dönemde de özgür olduğunun göstergesidir.

M.Ö. 334 yılında Makedonya kralı Büyük İskender tarafından alınan kent, İskender'in ölümünden sonra Helenistik devir krallıkları arasında sürekli bir kavga konusu olmuş ve birçok defa egemenlik hakkı değiştirmiştir. Nitekim kent M.Ö. 3. yüzyıl boyunca Mısırdaki hüküm süren Satrap Ptolemyos'ların nüfuzu altında kalmış, M.Ö. 218 yılından sonra ise Suriye krallığının egemenliği altına girmiştir. M.Ö. 190 yılında Side'nin önünde Suriye kralı Antiokhos III ile Romalıların tarafını tutan Rodos donanması arasında büyük bir deniz savaşı olmuştur. Kralın donanması ünlü Kartacalı komutan Hannibal'in idaresinde olmakla beraber, yenilgiye uğramış, Ege denizine girip kralın Yunanistan ve Anadolu'daki hareketlerini destekleyememiştir. Antiokhos ile Romalılar arasındaki savaşa son veren Apameia (Suriye) barışından sonra (M.Ö. 188) Pamfilya Romalıların müttefiki olan Bergama Krallığına verilmiştir. Bu tarihten başlayarak Side sahip olduğu büyük ticaret deniz filosu ve onu koruyan savaş filosu sayesinde Doğu Akdeniz ülkeleri ile yaptığı ticareti geliştirmiş, bu sayede büyük bir zenginliğe ve refah seviyesine ulaşmıştır (Mansel, 1967, s.6-7). Fakat bu parlak devir korsanlığın Dağlık Kilikya'dan Pamfilya'ya yayılması üzerine sona ermiş, Side deniz güvenliğini sağlayamamış, korsan gemilerine limanını açmak ve korsan mallarının pazarlarında satılmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Kent M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda eyalet valisinin bütün memurları ile birlikte oturduğu bir merkez olarak ikinci parlak devrini yaşamış, deniz ticareti, en çok köle alım satımı sayesinde son derece zenginleşmiş ve bugün geriye kalıntıları kalan büyük caddeler ve başta tiyatro gelmek üzere anıtsal binalar inşa edilmiştir (Mansel, 1967, s.7-8).

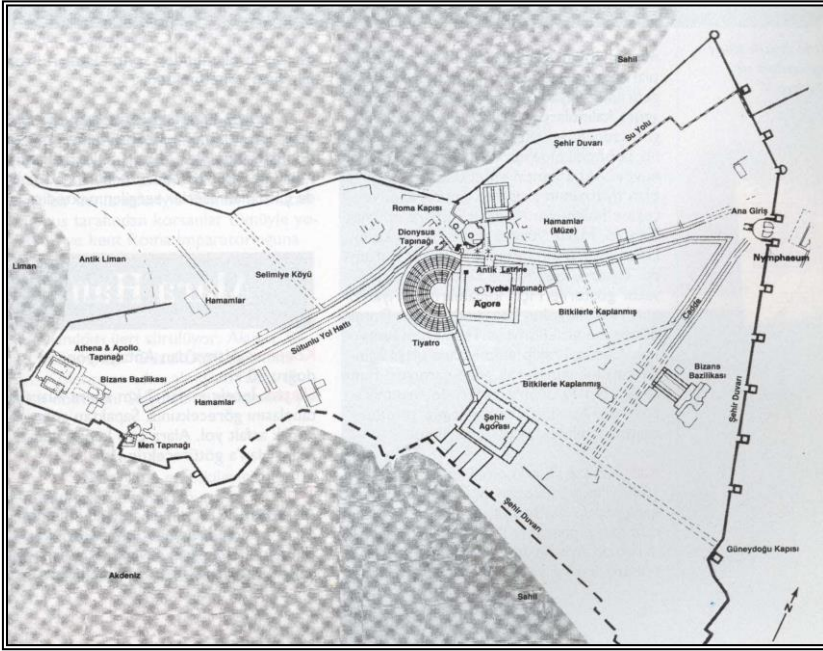
Roma yönetiminde, özellikle ikinci ve üçüncü yüzyıllarda bölge valisinin ve idari personelinin merkezi bir metropol haline gelen Side, ikinci bir altın çağ yaşamıştır. Geniş limanı sayesinde, Side bu dönemde özellikle Mısır başta olmak üzere tüm Akdeniz ülkeleri ile ticari ilişkileri geliştirmiştir. İthal edilen mallar Side'den karayolu ile Orta Anadolu'ya

ulaştırılırdı. Side'nin ticaret merkezi olarak önemi, sadece ana caddeleri dolduran dükkânlardan değil aynı zamanda en dar kenar sokaklarda ve ara yollarda bile kurulan yüzlerce dükkândan da anlaşılabilir. Side, ayrıca önemli bir köle ticareti merkezi olmaya da devam etmiştir. Mısır'da bulunan Roma İmparatorluğu dönemine ait belgeler, bu kölelerin çoğunlukla Afrika'dan Side'ye gönderildiğini kaydeder. Side'nin korsanlığa fırsat vermeyen büyük bir ticari filoya da sahip olduğu bilinir. Deniz ticareti birçok tüccarın varlığının kaynağı olmuştur. Side'nin son bolluk yılları, Doğu Pamphylia Piskoposluk merkezi olarak hizmet verdiği M.S. beşinci ve altıncı yüzyıllarda yaşanmıştır. Bu dönemde yapılanma çok fazla olmuştur ve şehir surların dışına doğru genişlemiştir. Yedinci yüzyılın ortalarından itibaren Arap filolarının Anadolu'nun güney kıyılarına yıkıcı saldırıları, bölgeyi savaş alanına dönüştürmüştür. Doğal olarak Side de bu savaştan etkilenmiştir; kazılarda, şehrin Araplar tarafından tamamen yakıldığını gösteren yanmış küle dönmüş katmanlar ortaya çıkarılmıştır³.

Side bölgesinin araştırma alanı olarak seçilmesinde, öncelikle Antalya bölgesine gelen yaklaşık 10 milyon turistin %35'i bu bölgeyi tercih etmesi etkili olmuştur. Yıllık yaklaşık yedi bin turistin dalış yaptığı Side giderek artan bir popülerliğe sahiptir. İlk yıllarda beş yüz ila bin kişinin dalış yaptığı Side'de 2010 yılında iki bin beş yüz, 2011 yılında üç bin, 2012 yılında beş bin, 2013 yılının araştırmaya konu olan aylara kadar yaklaşık olarak altı bin kişinin dalış yaptığı ve bu yılın sonuna kadar yedi bin kişinin dalış yapması beklenmektedir. Yıllık dalış turist sayısı ele alındığında, önemli bir potansiyel alt yapıya sahip olan Side bölgesi, sualtı ve sualtı ile ilgili ürünler ile dalış destinasyonları arasında daha fazla yer edinme çabası içindedir. Bu nedenle araştırma bölgesi olarak Side bölgesi seçilmiştir.

Tarihi geçmişi incelendiğinde, kültür mirası bakımında zengin bir destinasyon olan Side, deniz ile yaşamı şekillenmiş geçmiş yaşamı ile de sualtı kültür mirası bakımından da aynı zenginliğe sahip olduğu söylenebilir. Nitekim müzede bulunan eserler de bu zenginliğin bir göstergesi olarak yer almaktadır. Öyle ki, müzede sergilenen bazı sikkelerde deniz yaşamına ait izler bulmak mümkündür:

³Kayhan Dörtlük'ün "Antique Cities Guide – Antalya" adlı kitabından Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından derlenmiştir.

Resim 1.1 Side Bölgesinin Tarihi Planı

Resim 1.2 Side Bölgesinin Uydudan Görünümü

Resim 1.3 Müzede Yer Alan Sikkeler

Resim 1.4 Müzede Yer Alan Diğer Sualtı Kültür Mirasları

Side Müzesinde sergilenen eserler incelendiğinde, Helenistik, Roma ve Bizans eserlerinin bulunduğu görülmektedir. Bu miras kalıntıları göstermektedir ki, Side bölgesi Helenistik çağdan, günümüze kadar geçen süre zarfında sürekli bir yerleşim merkezi olmuştur. Bu tarihi zenginlik göz önünde bulundurularak araştırma bölgesi olarak seçilmiştir. Araştırma bölgesi, sualtı kültür mirası açısından incelendiğinde Side bölgesinde yaklaşık 300 dolayında batığın deniz tabanında yer aldığı bilinmekte ancak, bu batıkların sadece yükleri deniz tabanının yüzeyinde yer almaktadır. Bunun en büyük nedeni, Side denizinin bölge sınırları içerisinde sürekli olarak akarsular ile beslenmesidir. Akarsuların bırakmış oldukları alüvyonlar, deniz tabanını örtmekte ve batıkların bulunmasını zorlaştırmaktadır. Bölge halen araştırmalara konu olmaktadır.

Side bölgesinin araştırma alanı olarak seçilmesindeki en önemli neden tarihi ve kültürel geçmiştir. Bu nedenle kentin geçmiş kültürüne ait bir ürünün oluşturulması destinasyon açısından olumlu yönde önemli etkilerin yaratacağı düşünülmektedir. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar da bu yöndedir. Side bölgesi dalış turizmi için detaylı şekilde incelendiğinde meteoroloji verilerinden elde edilen bilgilere göre, 2002-2012 yılları arasında ölçülen veriler bölgenin sualtı kültür mirası için oluşturulacak bir ürün için uygun iklim koşullarına sahip olduğunu göstermektedir. Ancak araştırmanın bir sınırlılığı olarak, deniz suyu ile ilgili suyun bulanıklık derecesi, ortalama deniz suyu sıcaklığı bilinmemektedir. Ancak, yaklaşık 7 ay (Mayıs-Kasım) süren dalış sezonu ve zaman zaman devam eden kış dalışları gibi faktörler bu konuda fikir vermektedir.

Side denizi coğrafi özellikleri ve kıyı yapısı açısından kumluk ve alüvyon bir deniz tabanına sahiptir. Bu nedenle rüzgârlı ve dalgalı günlerde su bulanık hale gelmekte ve dalış için elverişli koşullar olmamaktadır. Meteoroloji verilerinden anlaşılacağı üzere rüzgâr gibi hava koşullarının yaz aylarında çok fazla gerçekleşmemesi buna bağlı olarak dalgalı deniz dolayısı ile bulanık olan deniz koşullarının az olması dalış destinasyonu olarak Side bölgesini cazip hale getirmektedir. Dalış koşulları ile ilgili olarak 2002-2012 yılları arasında (Mayıs-Kasım) meteorolojik değerler incelendiğinde, aylık bulutlu gün sayısı (2002-2006) ortalama 12,17 gün olarak gerçekleşmektedir. Aylık bulutlu gün sayısı en yüksek 22 gün ve en düşük 1 gün olarak tespit edilmiştir. Aylık ortalama güneşlenme süresi (saat) verileri (2002-2011) incelendiğinde, ortalama 8,76 saat olarak belirlenmiştir. En düşük ve yüksek değerler ise, 4,10 saat ve 11,10 saat olarak tespit edilmiştir. Aylık ortalama rüzgâr hızı (m/sec) verileri (2002-2012) incelendiğinde ortalama rüzgâr hızı 1,89 m/sec olarak görülmektedir. En yüksek rüzgâr hızı 2,5 m/sec olarak ölçülmüşken, en düşük rüzgâr hızı 1,4 m/sec olarak ölçülmüştür. Son olarak aylık ortalama sıcaklık (°C) verileri incelendiğinde ortalama 23,98 °C olarak görülmektedir. En yüksek sıcaklık ortalaması 30,7 °C iken en düşük sıcaklık ortalaması 14,1 °C olarak ölçülmüştür. Bu değerler incelendiğin hava koşulları açısından Side bölgesinin uygun bir iklim konumuna sahip olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra deniz tabanının sıklıkla kum ve düz olması, deniz görüşünün uygun ve iyi olduğu günlerde yüzeyden bakıldığında 10-15 metre derinliğin net olarak görülebilmesi diğer özellikleri olarak sıralanabilir.

1.1.4 Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Nitel araştırmada geçerlilik, araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir. Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır. Örneğin, betimsel türden bir analizin kullanıldığı bir araştırmada görüşülen bireylerden doğrudan alıntılara yer vermek ve bunlardan yola çıkarak sonuçları açıklamak geçerlik için önemli olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.255).

Görüşmelerde yazılı kayıt ve ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Bu amaçla 2 araştırmacı olarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılarından biri sorular ve alınacaklar yanıtlar ile ilgilenirken, diğer araştırmacı yazılı kayıtlar ile ilgilenmiştir. Bu sırada ses kayıt cihazı da görüşmelerde konuşulanları kayıt altına almıştır. Ses kayıt cihazı objektif bir değerlendirme amacı içerisinde yanlış olabilecek kayıtları kontrol etmek için araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu açıdan incelendiğinde, görüşmelerde azami yansızlık ilkesi gerçekleştirilmeye çalışılmış ve yorumlarda bu prensip içerisinde irdelenmiştir. Görüşmeler esnasında cevaplar veya yorumlara yönelik herhangi bir müdahalede veya ekleme de bulunulmamıştır.

Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği elde edilmiş olan verilerin birebir sunumu ile verilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın saha çalışılmasından elde edilen veriler, betimsel analiz kapsamında araştırmanın dördüncü bölümünde *Görüşme Formları ve Alınan Yanıtlar* başlığı altında sunulmuştur.

1.1.5 Verilerin Analizi

Veriler yorumlanması için öncelikle farklı meslek gruplarına ait olan yorum ve görüşlerin betimsel analizine (yanıtların yüzeysel olarak incelenmesine), sonrasında ise yorum ve görüşlerin içerik analizine (yanıtların kategori temelinde ayrıntılı olarak incelenmesi) yer verilmiştir. Verilerin yorumlanmasında ise Temellendirilmiş Kuram yöntemi görüşme yolu ile elde edilmiş sonuçlar için kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının amacı literatürde henüz bir kuramı bulunmayan olguların daha net bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamaktır. Bu amaçla literatürde yeni bir inceleme konusu sayılabilecek olan Sualtı Kültürel Miras Alanlarının Turizm Ürünü Olarak Kullanımı teması için öneriler geliştirilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, KÜLTÜREL MİRAS ve SUALTI KÜLTÜREL MİRASI

2.1 Kültür

Kültür, Latince “Cultura” sözcüğünden gelmekte ve tarladaki ekini tanımlamaktadır; aynı dildeki “Colere” sözcüğü ise özen göstermek, toprağı sürmek, ekip biçmek anlamlarında kullanılmaktadır. XVII. yüzyıla kadar bu anlamlarıyla kullanılan sözcük, ilk kez Voltaire tarafından insan zekâsının oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında kullanılmıştır. İnsanoğlunun yaptığı bedensel, üretimin yanı sıra bilişsel üretim içinde kullanılmaya başlanan kültür sözcüğü böylelikle değişik dillere geçmeye başlamıştır. Sözcüğün Arapçası olan “hars” yine tarla sürmek ve tarım anlamına gelirken, batı dillerindeki ve Arapça’daki bu anlamlardan yola çıkarak Türkçe karşılık olarak TDK tarafından önerilen “ekin” sözcüğü yine aynı anlama gelmektedir (Uhri, 2002, s.238). “Cultura”nın, ilk kez insan deneyimi ve onun yaşama tarzı olarak anlam kazanması, Almanya’da 1750 tarihinden sonra gözükten gelişmeler sonrasında ortaya çıkmıştır. Kavram, önceleri (18. yüzyılın sonunda) insanın zihinsel kapasitesinin yarattığı bir değer olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1843’de Gustav Klemn tarafından yazılan “İnsanlığın Genel Kültür Tarihi” adlı kitapta ‘Kültür’ sözcüğüne, çok açık ve net bir şekilde, bir insan topluluğunun yetenek ve becerileri, sanatları ve gelenekleri olarak birlikte yaşama tarzı şeklinde anlam kazandırılmıştır (Usal ve Kuşluyan, 2002, s.105-6).

“Kültür, toplum ve toplum içerisinde yaşayan bireyler üzerinde oldukça etkili olan sınırları geniş bir kavramdır. Kültürün bu denli geniş bir kavram olması ve kavramın birbirinden farklı bilimsel sahalarda kullanılması tek bir tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır” (Asunakutlu ve Safran, 2004, s.33).

Kültür, mensup olunan toplumda bütün insan faaliyetlerini içine alan, durum ve alanlardan doğan davranış ve hayat tarzıdır. Yani bir topluluğun, giyecek, barınak, korunma, üreme ve benzeri gibi temel ihtiyaçların karşılanması açısından yarattığı ve sahip olduğu, maddi ve manevi ürünlerin tümüdür (Örnek, 1971, s.148). Kültür, tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ve bunları yaratmada, kullanmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların tümüdür. Kültür, bir milletin duygu, düşünce,

davranış kalıpları; belirli dönemlerde bilgi, sanat ve beceri birikimleri; kendi varlığı hakkındaki tarih bilinci; milletin belirginleşen objektif sosyal yapısı; bu yapıyı oluşturan, din, ahlâk, hukuk, dil, sanat, edebiyat, ekonomi, teknoloji gibi sistemler bütünlüğü ve bütün bu sistemlerin biçim ve içeriklerini kapsayan hayat tarzlarından oluşmaktadır (Yücel ve Yeniöldüz, 1990, s.57-8). Kültür (sözlük anlamıyla), bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde (tarih bağları ile) devam eden her türlü duygu, düşünce, dil, sanat ve yaşayış unsurlarının tümüdür (Eker, 2005, s.30). Kültür, bir insan topluluğunun inandığı, değer verdiği, paylaştığı ve bunların sonucu olarak, geliştirdiği ortak yaşama deseni olarak kabul edilebilir. Kültür, toplum üyeleri arasında paylaşılan, devredilen ve değişim süreci içinde içselleştirilen, öğrenilmiş davranış kalıplarından (değer, tutum, tavır, maddesel öğeler vb.) oluşmaktadır (Aytaç, 2002, s.45).

Genel anlamda kültür; bir toplumda var olan ve ona ait özellikler taşıyan her türlü bilgiyi, görgüyü, geleneği, alışkanlıkları, değer ölçülerini ve yargılarını; dil, din, tarihi mirasını, düşünme, sanat gibi çeşitli ortak görüş, duyuş ve düşüncüler ile bunlara bağlı olarak ortaya çıkan davranış şekillerini ve eserlerini içine alan maddî ve manevî değerlerin bütününe verilen isim olarak tanımlanabilir. Bilimsel alanda kültür, uygarlık; toplumsal anlamda kültür; eğitim sürecinin ürünü; estetik alanda kültür, güzel sanatlar; maddî (teknolojik) ve bilimsel alanda ise kültür; üretme, tarım, çoğalma ve yetiştirmedir (Aşkun, 1989, s.29). Günümüz Türkçesinde kültür sözcüğü yedi değişik anlamda kullanılmaktadır. Bunlar:

1. Tarım alanında: Ekin, ürün.
2. Tıp alanında: Uygun koşullarda bir mikrop türünü üretmek. Boğaz kültürü yaptırmak.
3. Tarih öncesi dönemler için: İnsan eliyle yapılmış ve ortak nitelikleri bulunan eşyalar topluluğu ile belirlenen evreler, çağlar.
4. Belli bir konuda edinilmiş geniş ve sistemli bilgi.
5. Eleştirme, değerlendirme, zevk alma yetilerinin geliştirilmesi olması durumu.
6. Bir topluma, ulusa ya da uluslar topluluğuna özgü düşünce, davranış ve sanat yapıtlarının tümü.
7. Tarihsel gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddesel ve tinsel (manevi) değerlerle bunları yaratma ve sonraki kuşaklara aktarmada kullanılan araçların tümü; uygarlık.

Kültür, insanın kalıtımla getirmeyip, doğaya katmış olduğu olumlu-olumsuz, maddî-manevî her şeyin ama her şeyin genel adıdır (Türker, 1989, s.233). Kültürün sahip olduğu

içerikleri bakımından, bir takım özellikleri vardır. Bunlar ise şu şekilde sıralanabilir (Aytaç, 2002, s.156-7):

- Kùltürler, her toplumun kendi koşulları içinde biçimlenirler.
- Kùltürler, toplumsallaşma süreci içerisinde edinilir ve kuşaktan kuşağa yine bu süreç yoluyla aktarılır.
- Kùltür, toplumun, ortak yaşama ve düşünme kalıplarını kapsar. Her toplumun yaşama deseni ve düşünme biçiminin farklılığı, kültürel kodlarının farklılığından kaynaklanır.
- Kùltürler, toplumları birbirinden ayırmaya yarayan birer marka olarak görülebilir. Zira her toplumun kùltürü, şu ya da bu şekilde birbirinden farklılık gösterir.
- Her toplum kadar kùltür vardır. Kültürel çeşitlilik, toplumsal ayırıcı özelliklerin yani kültürel kod ya da ayırıcı/birleştirici öğelerin olmasından kaynaklanır.
- Her toplumun yaşama biçimi, o topluma özgü, çok sayıda değişik kurumsallaşmış davranış biçimlerinden oluşur. Herhangi bir toplumun davranış örgüsünü anlayabilmek için, o toplumun kültürel kodlarını çözmek gerekir. Zira kültürel kodlar, o toplumun yaşama ve düşünme koordinatları için felsefi bir temel sağlar.
- Kùltürün önemi, toplumsallığın inşasında merkezi nitelikte olan bilgi ve teknikleri kapsamından kaynaklanır. İnsanoğlunun hem fiziki hem de toplumsal yaşamını belirlemede ve ona çevresini değiştirip denetleme olanağı vermede, toplumsal bilgi ve tekniklerin büyük rolü bulunmaktadır.
- Kùltür, toplumsallaşma süreci içerisinde, kuşaktan kuşağa aktarılır. Bugün olduğu gibi, geleceğin toplum tasarımı için, kültürel öğeler, altyapısal bir öneme sahiptir.
- Kùltürün bütün parçalarının değişme hız ve temposu aynı değildir. Bu kültürel gecikmeye yol açar. Kùltürün maddi yönü manevi olana göre daha hızlı değişir. Yeni bir aracın kullanılması, çoğu kez bir dirençle karşılaşmaz. Ancak moral, inanç, değer vb. alanlardaki

yenilikleri benimsemek daha güç olur. Çünkü insanlar, inandıkları değerlerden genellikle kuşku duymazlar.

Kültürü anlamak, mirası ve doğal olarak kültür mirasını oluşturan sürecinde anlaşılması olarak görülebilir. Çünkü insan elinden çıkmış olan her türlü obje, yapı, araç vb. kültür birikiminin bir eseri olarak görülmektedir. Sualtı kültür mirası da bu eserlerin bir parçası kabul edilebilir. Çünkü insanların yaşam biçimleri, buldukları coğrafya toplulukları etkilemiş ve onları keşfetmeye sevk etmiştir. Deniz üzerinde başlayan ilk keşifler ile birlikte, insanlar gördükleri, tanıdıkları diğer bölgeler ve insanlar ile ticaret yapmaya başlamış ve bugün kültür mirası olarak adlandırdığımız yapılar bu değişen merak duygusunun, keşiflerin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

2.1.1 Kültür ve Turizm

Kültür olgusu hala tanımlanabilmiş değildir. Her araştırmacı farklı yorumlar ile kültür'e yeni bir anlam kazandırmaktadır. Araştırmalar kültür tanımını genişletmekte ve karmaşık yapısını canlı tutmaktadır. Genel olarak incelendiğinde kültür, insanın doğaya karşı yaratmış olduğu her türlü miras olarak kabul edilebilir. Aynı durum turizm içinde söz konusudur. İlk turizm anlayışı oluşmaya başladığından günümüze kadar geçen sürede tam bir turizm tanımı yapılamamış, her yeni tanım da karmaşık yapısını genişletmiştir. Kültür'ün içeriğini insanlığın ortak malı, miraslar, somut veya soyut olmayan kültürel miras olarak kabul edilecek olursa, turizmde bu kültürel mirasın bir alt kolu olarak, insanlar arasındaki paylaşımı ve sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla doğmuş bir olgu olarak kabul edilebilir. Bu olgu seyahate de yön vermiştir. Yapılan araştırmalar insanların ilk seyahate çıkma nedenlerinin, sanılanın aksine kültür olduğunu ortaya koymuştur. Modern anlamda kültür içerikli gezileri ortaçağ'da görmek mümkündür. Bazı gezginlerin almış oldukları notlar, yazmış oldukları seyahatnameler bu tür gezilerin nasıl olduğu, nasıl yapıldığı, ne gibi şartlar gerektirdiği, kültürel açıdan ne tür çekiciliklerin mevcut olduğu konusuna değinmektedir.

Kültür turizmi; ev sahibi toplum dışındaki insanların bir toplum, bölge, grup ve kuruluşun tamamına ya da tarihi, sanatsal, bilimsel veya yaşam tarzı, kültürel miras ile ilgili olduklarına olan kısmi ilgi nedeniyle motive edilmeleriyle yaptıkları ziyaretlerdir (Silberberg, 1995, s.362). Eski sanat eserlerinin, tarihi yapıların, müzelerin, eski uygarlıklara ait kalıntıların görülmesi amacıyla yapılan seyahatler, araştırma ve inceleme için yapılan yer değiştirmeler kişilerin ufkunu açmakta ve kültür turizmini oluşturmaktadır (Tunç ve Saç,

1998, s.32). Kültürel sebeplerle bir festivale katılmak veya sit ve anıtları ziyaret etmek ya da daha geniş anlamda kültürel çeşitliliği deneyim etmek, kişinin bir bölgenin kültürünü yaşama isteği gibi özel amaçlarını içerebilecek seyahatleridir. İnsanların; sosyal alışkanlıklar, dini gelenekler ve tanıdık olmayan kültürel mirası yansıtan diğer insanların değişik yaşam biçimlerini keşfetmesi ve tecrübe etmesini sağlayan aktiviteler olarak tanımlanabilir (Fradmark ve J.M., 1994, s.413).

Silberg'e göre kültürel turizm; bir toplumun, bölgenin veya grubun tarihsel, sanatsal, bilimsel veya yaşam tarzı ile tamamen ya da kısmen motive olmuş yabancı bir ülkeden gelen kişilerin ziyareti olarak tanımlanabilir (McCain ve Ray, 2003, s.719). Kültürel kaynaklar ile oluşturulmuş bir turizm türü olarak, klasik miras ile ilgili çekiciliklerden geleneksel el sanatları, yeme ve içme, hatta geleneksel sporlar ve oyunlara kadar sıralanabilir (McGettigan ve Burns, 2001, s.137). Bu bağlamda, kültürel kaynakları ve kültürel turizmi oluşturan şey, toplumlardaki yaşam tarzlarının şekillendirdiği kültür olarak söylenebilir. Bu anlamda kültür, insanların düşündüğü şeyler (davranışlar, inançlar, fikirler ve değerler), yaptığı şeyler (davranış modelleri ve yaşam tarzı) ile yarattığı şeyleri (sanat eserleri, el sanatları ve kültürel ürünler) kapsayan bir olgudur. Dolayısıyla kültür, süreç (yaşam tarzı ve düşünceler) ile bu sürecin oluşturduğu ürünlerin (bina, sanat, gelenekler, atmosfer) karışımından oluşmaktadır (Richards, 2001, s.7).

Kültürel amaçlı yapılan seyahat ve gezilerin, insanlık tarihi ile paralel olarak gelişme gösterdiği görülmektedir. Sosyal hayattaki değişimler, kültürel turizmin gelişmesinde önemli bir yer tutmaktadır. İnsanlar kendi geçmişleri kadar diğer ülkelerin geçmişlerine de ilgi duymaya başlamışlardır. Bu kültürel turizmin talep yönüyle ilgili bir gelişmedir. Ulaşım imkânlarının sınırlı olduğu zamanlarda yakın destinasyonlar tatil amaçlı, uzak destinasyonlar ise kültür gezileri için tercih edilmekteydi. Ancak; endüstrileşmenin sağladığı teknolojik gelişmeler uzak destinasyonları birbirine yakınlaştırmış ve seyahatler artış göstermiş ve bununla birlikte uzak destinasyonlara gitme amacıyla bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Ulaşım gibi iletişim olanaklarının da gelişmesiyle yeni yerleri tanıma, eski ve farklı kültürleri yeniden keşfetmek ve turistlerin hizmetine sunmak için çalışmalar ise arz olanaklarını genişletmektedir. “Özellikle gelişmiş ülkeler 1980'lerden sonra kültürel turizm ile ilgili politikalar üretmeye başlamışlardır. Çünkü her yerin kendine özgü bir kültürel kimliği ve geçmişi vardır. Hiçbir yerin veya ülkenin kültürü bir diğer yer veya ülke ile

karşılaştırılmaması ve bu avantajdan yola çıkıldığında en önemli turizm türünün ya da turistik ürün bileşeninin kültürel turizm olacağına inanılmaktadırlar” (Emekli, 2006, s.55-56).

2.1.2 Kültür Turizminin Özellikleri ve İmajı

Kültür turizmi özel bir ilgi sonucunda gündeme gelmekte, diğer turizm türlerine göre daha yavaş gelişmekte ve buna ilişkin çalışmalar da sınırlı kalmaktadır. “Bir günde ne kadar yerli ve yabancı ziyaretçi gelmekte; kültürel turizm müze ve ören yerleri ziyaretleri ile sınırlı mı kalmakta; yerel kültür ürünleri ne kadar kullanılmakta; kültürel turizm kapsamında yerel yönetimlerin ya da özel girişimcilerin katkıları ve yatırımların boyutları nelerdir” gibi soruları yanıtlamak kolay değildir. Bu nedenle kültürel turizme konu olan yerlerde gelişmenin boyutunu belirlemek son derece güçleşmektedir. Bu kapsamda kültür ve kültürel turizmin temel özellikleri ve imajı aşağıdaki gibi sıralanabilir (Richards, 1996):

- Her ülkenin kültürel değerleri kendine özgüdür, avantaj ve dezavantaj gibi değerlendirme imkânı vermez.
- Ülkelerin ortak miraslarını öğrenmede toplumlara fırsat sağlar.
- Maddi-manevi kültürel değerler turizm yoluyla maddi değer kazanır.
- Kültürel turizmin kendisi bir propaganda ve reklâm aracıdır.
- Kültürel turizmin mevsimlik olma özelliği yoktur. Turizmin zamana-mekâna yayılmasında etkili bir araçtır.
- Kültürel turizm iyi bir planlama, tanıtım ve organizasyon gerektirir.
- Turistik ürün çeşitlendirilmesinde dünya markası yaratmada en etkili rolü kültürel kaynaklar oynar. Diğer bir ifadeyle, talep yaratma, talep çeşitlendirme, turistik ürün yaratma, ürün çeşitlendirmede kültürel turizm ayrıcalıklı bir yere sahiptir.
- Kültürel turizm, turizmde arz-talep dengesinin sağlanmasında etkin bir güce sahiptir.
- Kültürel turizm temel olarak korumaya olanak sağlar ancak iyi yönetilemediği takdirde kültür varlıklarının yıpranmasına, bozulmasına, değer kaybetmesine de yol açabilmektedir. Başka bir deyişle, kültürel turizmde önemli olan bir diğer nokta da diğer turizm türlerinde olduğu gibi arz-talep arasındaki dengenin sağlanmasıdır. Örneğin, kıyı turizminde kalabalıktan sıkılan, verilen hizmeti beğenmeyen turistlerin başka sahil beldesinden memnun kalması mümkündür. Fakat kültürel turizmde böyle bir seçenek yoktur, ziyaret edilen eserlerin çoğu dünyada tek ya da eşine az rastlanır özelliktedir.

Bir diğerk değerlendirme ise Avrupa Turizm Enstitüsü (ETI) tarafından, kültürel turizmin bölge için sağladığı ekonomik, toplumsal, kültürel yararları ve ortaya çıkabilecek olumsuzluklar gibi konu başlıkları şeklinde sıralanmaktadır (Fuchs, Gasser, ve Weiermair, 1998, s.26):

- Bölgeye özgü doğal ve kültürel mirasın, geleneklerin kültürel turizm kaynağı olarak kullanılmasını sağlar.
- Kültürel turizme katılanlar yüksek satın alma gücü nedeniyle bölge için yüksek katma değer sağlar.
- Talep çeşitliliği yaratarak turizm kaynaklarının aşırı kullanımını önler.
- Yeni iş olanakları yaratır.
- Var olan talepleri geliştirerek geleneksel turizm faaliyetlerine ek katkılar sağlar.
- Kültürel turizmin bölge açısından ortaya çıkarabileceği olumsuzlukları da göz ardı etmemek kültürel kaynak yönetimine özen göstermeyi gerektirmektedir.
- Kitle talepleri bölgede aşırı kalabalık oluşturabilir.
- Turist taleplerine yönelerek, bölgenin otantik özellikleri kaybolabilir.
- Bölgenin tarihsel süreç içindeki bazı dönemleri taleplere uygun olarak yeniden gerçeğe uygun olmayan şekilde düzenlenebilir.

2.2 Kültürel Miras

Kültürel miras kavramı günümüz dünyasında çok yönlü ve değişik boyutlara sahip bir düşüncüyü ifade etmektedir. Bu kavrama, kültüre felsefe gözüyle bakmanın somut örneği de denebilir (Üçcan,2002, s.4). Kültürün miras ile iç içe geçmiş bir anlamı bulunduğunu söylemek yanlış bir ifade olmaz. Çeşitli zamanlarda kültür miras mıdır, miras kültür müdür tartışması yapılıyor olsa da, kültürün ayrılmaz bir parçası olarak miras göz ardı edilememesi gerekir. Bu nedenle; kültür mirasına, kültürün somutlaşmış, nesneleşmiş ya da kavramlaşmış yapılarının özü diye de bahsedilebilir (Üçcan, 2002, s.3-4).

Kültürel miras sınır ve zaman tanımayan bir kavramdır. Bu nedenle, tarihçilerin, sosyologların ve filozofların derin bir ilgi alanı haline gelmiştir. Bu çok yönlü ilginin temelinde neyin miras olduğunu, neyin olmadığını tanımlamaktaki zorluk yatmaktadır. Bunun sebebi kültürel miras kavramının geniş bir alana yayılması gösterilebilir. Örneğin: Kişilerin, ailelerin ve toplumların sahip olduğu bütün bu somut ve somut olmayan değerlerin yanı sıra, şehirlerin ve ülkelerin de sahip olduğu mirastan bahsedebiliriz. Bunlar arasında, camiler,

kiliseler, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, çeşmeler, eski evler gibi yapı ve binaların oluşturduğu mimarlık örneklerini ya da geçmiş zamanlarda yaşamış eski kavimlerin izlerini bulup tanımamıza yardımcı olan her türlü arkeolojik siteleri, anıtları ve objeleri de sayabiliriz (Üçcan,2002, s.4). Bunlardan biri de sualtı kültür mirasıdır (batık şehirler, alanlar, limanlar ve batık gemiler gibi).

Aslında kültür ve kültür miras kavramlarını daha detaylı ve gerektiği şekilde incelendiğinde, tarihçilerin, filozofların ve yazarların bahsettikleri miras anlayışının ve kavramın açıklanması yönündeki yorumların, günümüz miras kavramı anlayışından farklı olmadığı görülebilir. Tarihi sit alanları, kaleler, saraylar her türlü mimari kalıntı, yapı taşı, sözlü ve sözlü olmayan, somut veya somut olmayan kültür varlıkları bu mirası oluşturan en önemli kaynaklar arasındadır. Örneğin uluslararası alanda, kültür mirası, tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değer taşıyan mimari eserler, heykel ve resim şaheserleri, arkeolojik nitelikteki elemanlar, yapılar veya yapı toplulukları, arkeolojik siteler, sualtında kalan arkeolojik alanlar, batıklar, kitabeler, mağaralar gibi insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri gibi somut eserlerden ve geleneksel, tarihi, manevi, dini, ahlaki değerler gibi somut olmayan öğelerden oluşmaktadır.

Kültürel varlıkları, en geniş anlamıyla, yer üstünde, yer altında ya da sualtında var olan, geçmiş kültürlerle ait bilgiler veren belge niteliğindeki taşınır ve taşınmaz eserler olarak tanımlanabilir (Asatekin, 2004, s.22). Bu tanım geniş anlamda yapılmış olsa da, açıklanması gereken tarafları vardır. Öncelikle taşınabilir veya taşınamayan, yer üstündeki, yer altındaki ve sualtındaki varlıklar veya eserler neler olmalıdır, sorusu akla gelmektedir. Cami, han, hamam, medrese gibi büyük yapılar önceleri anıt olarak tanımlanmaktaydı. Ancak bu ve benzeri eserleri günümüze kadar gelişen varlık veya kültür mirası anlayışı çerçevesinde, kültürel miras olarak ele alınmaktadır. Bu ilişkilendirme, zaman içinde farklı terimlerin kullanılmasına yol açmıştır. 1980’lerde “kültürel ve doğal değer”, günümüzde de hala kullanılan “kültür ve doğa varlığı” sözcüklerinin kullanılmasına yol açmıştır. Uluslararası kamuoyunda kabul görmüş tanım ise “varlık” olarak belirlenmiştir (Asatekin, 2004, s.42).

2.2.1 Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmin Korumaya Etkisi

Kültürel varlıkların kamuoyunda önem kazanması, farklı disiplinlerce kültürel mirasa ve kültürel miras alanlarına olan ilginin gün geçtikçe artması, bu tür alanların kullanımının eskiden olduğuna göre artış göstermesi, sürdürülebilirlik anlayışı içerisinde korunma

gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kültürel ve doğal mirasın korunması 2000’li yıllarda devletlerin ve toplumların en çok ilgisini çeken konulardan biri olup, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve çeşitli birimlerinin çalışmalarının odaklandığı bir alan durumundadır. Korumaya ilişkin birçok uluslararası düzenlemenin yanında, doğal ve kültürel çevrenin (mirasın) korunması artık insan hakları (3. kuşak haklar, dayanışma hakları, çevre hakkı, vb) ile birlikte değerlendirilmeye başlanmıştır (Özdemir, 2005, s.20). Örneğin bir ayrıcalık olarak, Kültür Avrupa Birliği içinde uyumu geliştirecek çok önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir ve bu yüzden kültürel çekim merkezleri bölgesel ekonomiye katkı için gerekli görüldüğünden Avrupa Komisyonu tarafından desteklenmektedir (Richards, 2003).

Maddi ve manevi değerlerden oluşan kültür mirası üzerindeki çalışmalar ve koruma yönündeki yaklaşımlar önem kazanmaktadır. Kültür ve tabiat varlıklarından, tarihi, arkeolojik, kentsel ve doğal sitler, anıt, höyük, Tümülüs, külliye, cami, kilise, sualtı kültür varlıkları gibi kültür kalıntıları kültürel mirası oluşturan unsurlardır ve bu unsurlar yasalarda korunması gereken yerler olarak belirtilmektedir (Doğaner, 2003, s.2). Bunun yanı sıra, uluslararası anlaşmalara veya taraf olunan protokollere paralel olarak, ülkeler kendi değerlerini yasalar ile tanımlama yoluna gitmişlerdir. Örneğin, ülkemizde kültür varlıklarını korumak için çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile kültür varlıkları “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar” olarak tanımlanmıştır (23/07/1983 Tarihli 18113 sayılı Resmi Gazete).

Kültürel değerlerin korunması şüphesiz gelecekteki sürdürülebilir miras içinde gerekli olarak görülmektedir. Kültürel miras alanlarının kullanım oranlarının artması, ekonomik açıdan değerlendirilmeye başlanması korunma açısından bazı sorunlara yol açtığı belirtilmektedir. Özellikle bu tür alanların kullanımında turizmin özellikle kültür ağırlıklı yapılan günübirlik veya daha fazla gün sayısını kapsayan kapalı tur gruplarına turizm ürünü olarak sunulması, değerlerin korunması noktasında bazı soru işaretleri ortaya çıkmaktadır. Ancak kabul edilen bir olgu olan, kullanarak koruma ve sürdürülebilir bir koruma anlayışı kültür amaçlı yapılan seyahatleri bu konu üzerinde daha da önemli hale getirmektedir.

Koruma alanları genellikle koruma, bilimsel, rekreasyonel ve eğitim amacı ile ilişkili olduğu düşünülür. Bu açıdan incelendiğinde, koruma alanlarının amaçları ve değerleri aşağıda belirtilmiştir. (Davis ve Tisdell, 1995, s.22):

- Koruma Değeri: Ekolojik fonksiyonların ve biyolojik çeşitliliğin bakımı; nesli tükenmekte olan türlerin ve türüne az rastlanan türlerin yaşam alanlarının korunması.
- Rekreasyonel Değeri: Scuba dalışı gibi rekreasyonel imkânlar.
- Ticari Değeri: Ekonomik öneme sahip türlerin önemli olduğu alanların korunması; ekosistem ve türlerin sürdürülebilir kullanımı.
- Eğitim Değeri: Doğal sistemlerin ve insan etkilerinin anlaşılması; turizm amaçlarının yorumları.
- Tarih Değeri: Arkeolojik, tarihsel ve kültürel alanlarının korunması.
- Araştırma Değeri: Temel bilgi sağlama, insanlar ve diğer etkileri gözleme.

Özellikle kültür turizmi varlıkların korunması yönünde önemli bir yere sahiptir. Kültür turizmi “gelir sağlayıcı etkisinin yanında, kültürel değerlerin korunması açısından da üzerinde durulan bir turizm şeklidir” (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002, s.189). Çünkü kültür turizmi sayesinde turistik bir ürün haline getirilen somut ve somut olmayan kültürel miras değerleri bir taraftan korunurken, diğer taraftan bu sayede “geleneksel kültürü tekrar canlandırmaya da” (Uygur ve Baykan, 2007) katkı sağlayabilmektedir. Ancak kültür turizminin, “kültürel değerleri koruma ve canlandırma gibi yapıcı etkisine rağmen” (Kousis, 2000; Akgül, 2003), “plansız bir turizm gelişimiyle kimi zaman somut ve somut olmayan kültürel değerler üzerinde yıkıcı etkilerinin” de (Engelhardt vd., 2004) olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan, kültür turizmi, özellikle kültür mirası üzerinde özel bir etkiye sahiptir.

Çoğu çağdaş toplumlar, kendi miraslarını değerlendirmeye çok önem vermektedirler. Bireyler bazında miras, sanatsal, estetik, öğrenmeye ait ve hatta rekreasyon gibi çeşitli ihtiyaçları tatmin ederken, bu durum kamu veya özel anıtların sahipleri için, anıtların korunması için gereken kaynakların harekete geçirilmesi demektir. Bu “birçok özel şirket için turizmin yan ürününden kâr elde edilmesi veya bilgi beceri ve icatlar için referans elde edilmesi demektir. Destinasyonlar için bölgenin pozitif imajını yaratmak ve yaşanan çevreyi geliştirmek demektir. Ülkeler için ise ulusal kimliklerini doğrulamak ve dayanışmayı ilerletmek demektir (Xavier, 2004, s.301). Somut kültür varlığının bu etkileri nedeniyle kültür

turizmi üzerinde hassas biçimde durulmaktadır. Bu noktada özellikle üzerinde durulan nokta, somut mirasın korunması konusudur (Gülcan, 2010, s.102).

Turizm alanında yapılan önceki çalışmalar yeni ürün geliştirme ve turizmin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla doğa ve kültürel mirası koruma açısından bir destinasyonun kendine has özelliklerini keşfetmenin önemi ortaya koymaya çalışmışlardır (Costa, 2004; Smith, 2004; Agarwal ve Brunt, 2006). Gerçekte, yapılan bazı çalışmalar toplumda turistlerin geçmişte olduğundan daha fazla kültüre karşı ilgili olduğunu göstermektedir. Bunun en büyük sebeplerinden biri eğitim seviyesindeki büyük artış olabilir. “Çok daha fazla kişi diğer kültürleri irdelemekte ve varlığını kabul etmektedir” (Richards, 2003, s.3). Kültürel ürünler turizm destinasyonlarına değer katan önemli değerler olarak tanımlanmakta ve yerel yöneticilerin stratejik planlamada bu ürünleri göz önünde bulundurmaları beklenmektedir (Myerscough, 1988; Richards ve Bonink, 1995). Dahles (1998) kültürün özellikle sahil destinasyonlarında turist memnuniyetinin artmasında artan öneminden bahsetmiştir. Bazı çalışmalar “yeni tip turist” in kültürel ürünlerin tercih edilmesinde sahil destinasyonlarını tercih ettiğini ortaya çıkarmıştır (Hughes, 1987; Richards, 2002; Chapman ve Speake, 2010).

Bir başka açıdan incelendiğinde; tarihsel ve arkeolojik alanların turizm ürünü olarak kullanımı bilimsel arkeolojinin gelişiminden öncesine gider, özellikle de 18. ve 19. yüzyıl Avrupa’sının okur-yazar, kültürlü ve paralı sınıfı için bu tür sit alanları ilgi alanına girdiğini söylenebilir. Bu durum aynı zamanda sistematik ve bilimsel yaklaşımın bir sonucu olarak antika meraklıları gibi arkeologlara da ilham vermiştir. Arkeoloji olgunlaştıkça, kapsamlı bilimsel kazı uygulamaları ve eserlerin taşınması yerine (bunlar arasında mimari yapılar, heykeller, tüm yapılar yer alır) küçük ve büyük kurumlar, özellikle de yurtdışından desteklenen kurumlar, bilimsel kazının gerçekleştiği ülkede ortaya çıkan malzemelerin tutulması ve yerinde korunmasına büyük önem vermişlerdir. Yerinde korumanın önemini arttıran diğer bir önemli değişim ise toplumsal hareketlerin artması ve özellikle kültürel ve eko-turizm faaliyetlerine olan ilginin büyümesidir (Delgado, 2011, s.1).

2.2.2 Sürdürülebilir Korunma Yaklaşımı: Deneysel Arkeoloji

Deneysel arkeoloji, arkeolojinin yeni bir türüdür. Buluntular, aynı malzeme ve aynı tür aletlerle yeniden bire bir ölçeğinde yapılır ve kullanılır. Böylece aletin, aracın, binanın veya tekniğin hangi işe ne kadar yaradığı araştırılır ve böylelikle o toplumun kültürü hakkında daha

ayrıntılı bilgi edinilir. Deneysel arkeoloji, tarih ve etnografyayı da beraber kullanır. Bugün bu amaçla kurulmuş veya sonradan bu amaca yönelmiş yüzlerce müze vardır. Araştırma veya deneysel müzeler en önemli müze türlerinden biri olarak gösterilmektedir. Örneğin, Danimarka’da Roskilde yakınında “Lejre Deneysel Arkeoloji Merkezi”nde⁴ eski çağlarda Kuzey Avrupa’da insanların nasıl yaşadığı anlatılmakta ve Danimarkalı bilginlerin bu konuda ortaya koyduğu teoriler deneylerle sınanmaktadır. 1964 yılında 20 hektarlık alanda bir vakıf olarak, antropologların önderliğinde kurulan merkezde arkeolojik buluntular ve yazılı kaynaklara dayanarak sanayi öncesi yaşama biçimi ve teknolojisi araştırılmakta adeta deneylerle yeniden icat edilmektedir. Bu alanda kültür tarihçileriyle, doğa bilimcileri yan yana çalışmaktadır. Hayvan ve bitki yetiştirmekten, Demir Çağı evlerinin yeniden yapımı, içinde yaşanması, tarlaların eski yöntemlerle ekilip biçilmesi, o çağın doğal çevresinin yeniden kurulması, dokuma, boyama, çanak çömlek yapımı ve pişirilmesi sürecine kadar bütün eski teknikler burada denenmektedir. Bu deneylerin ve diğer merkezlerdeki çalışmalarında görüntüleri yazılı ve görsel olarak da çeşitli internet sitelerinde ya da akademik makalelerde yayınlanmaktadır⁵.

Demir Çağı’na ait bazı bulgulara göre kurulan evler birer laboratuvar gibi kullanılmaktadır. Bu evlerin biri üç kez yapıp yakılmış ve sonunda kazıdan çıkan buluntuya benzer bir görünüm elde edilmiştir. Bir başka ev ise zamanın tahribine bırakılmıştır. Böylece arkeologların neyi, nasıl buldukları araştırılmaktadır. Gönüllüler bu evlerde o çağın koşulları altında yaşamakta ve önemli bilgiler elde etmektedirler. Kazılarda evlerde bulunan at ve inek kemikleri bu hayvanların evde insanlarla beraber barındığını göstermektedir.

Gönüllüler de bir kış boyunca aynı biçimde hayvanlarla beraber yaşamış ve onlardan yayılan sıcaklık ile ısınmışlardır. Ev ortasındaki açık ve bacası olmayan bir ocak hem ısınmaya hem de yemek pişirmeye yaramaktadır. Etlerin ocağın üstüne asılması tütsülenerek bozulmalarını önlemektedir. Ocaktan yayılan duman da hem ot çatının hem de tahılların böceklenmesini engellemektedir. Gönüllüler Demir Çağı mezarlarından veya bataklıklardan çıkan örneklerine göre yeniden yapılmış deri ya da kumaş elbiseler giymektedir. Deri elbiselerin yağmura ve soğuğa karşı nasıl koruduğu incelenmektedir. Kumaş elbiselerin hazırlanması ise daha çok araştırma getirmiştir. Önce bulunan örnekler mikroskopta incelenmiş ve yün cinsi, büküm, kalınlık, çözümlü sayısı gibi özellikler öğrenilmiştir. Sonra bu

⁴ <http://www.sagnlandet.dk/English.425.0.html> (Erişim Tarihi: 02.10.2013)

⁵ http://www.mashpedia.com/Experimental_archaeology (Erişim Tarihi: 02.10.2013)

yünü verecek koyun cinsi aranmış, bulunmuş ve üretime alınmıştır. Bu yünden elde bükülen iplikler aynı büküm ve kalınlık elde edildikten sonra çözgü sayısı, tezgâh eni ve boyu bunlara göre ayarlanarak o çağda kullanılan çözgüsü ağırlıklı, dikey tezgâhlarda kumaş dokunmuştur. Kumaşların hangi cins bitki ve doğal boyalarla boyandığı araştırılmış ve uygulanmıştır. Bulunan boyama ve dokuma teknikleri şimdi müzeye gelen yüzlerce ilköğretim öğrencisine gösterilmekte ve uygulama yaptırılmaktadır. Polen analizlerine ve kalıntılara bakılarak bulunan tahılların tarımı yine kazı buluntularına göre yeniden imal edilen sabanlarla tarlalar sürülerek ve aynı tür oraklarla biçilerek yapılmaktadır. 7-8 kişilik bir aileyi besleyecek tarla büyüklüğü yine deneylerle saptanmaktadır. Gönüllüler deney evlerinde yaşayarak eski beslenme tekniklerini araştırmaktadırlar. Bir günlük un üretimi için üç saat değirmen başında oturmak gerektiği deneylerle bulunmuştur. Bu undan hazırlanabilecek ekme ve çörek cinsleri de deneylerle araştırılmaktadır. Eski çağın çanak çömleğinin fiziksel ve kimyasal analizi ile hamuru ve pişirilme tekniği araştırılmakta sonra aynı özellikleri verecek çanak çömlekler yapılmaktadır. 2500 yıl önce kullanılan fırın tipleri de kazıda bulunan örneklerden yola çıkarak yeniden yapılmaktadır (Günay, 2007, s.7-8).

Ülkemizde kurumsal çalışmalar olmamasına karşın Uluburun gemisinin örneğinin yapılması⁶, Kiklad gemilerinin canlandırılması⁷, Urla'daki zeytinyağı işliği, İznik çinilerinin yeniden keşfi ve üretimi, Boğazköy'deki surlar, Çatalhöyük'teki evler, Asur ticaret ve savaş arabalarının yeniden yapılması gibi deneysel araştırmalar ve uygulamalar görülmektedir. Çeşitli uluslararası belgesel kanallarının Asur savaş ekipmanlarının, Hitit savaş silahlarının, halen projesi devam eden Hitit yemekleri ve müzik aletlerinin yapımı, antik dönem kent surlarının yeniden inşa edilmesi gibi yapmış oldukları çalışma programları da deneysel arkeoloji çalışmalarına örnek gösterilebilir.

2.3 Anadolu'da Deniz ve Sualtı

Anadolu Antik Çağ'dan bu yana deniz ticaret yollarının üzerinde yer almaktadır. Anadolu kıyılarında yer alan yerleşim alanlarının pek çoğu ticari gemilerin ikmal ve uğrak yerleriydi. Orta Doğu ile Batı arasındaki kültür alışverişi de kıyısı bulunduğumuz denizler üzerinden gerçekleşmişti (Şenok, 2001, s.3). Anadolu yarımadası, Avrupa ve Yakın Doğu arasında ılıman Akdeniz iklim kuşağında bulunması sayesinde tarihte en önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Erken tarihlerde, deniz ticareti Anadolu kıyısı yakınlarındaki

⁶ <http://ankusam.ankara.edu.tr/kybele.html> (Erişim Tarihi: 24.11.2013)

⁷ <http://ankusam.ankara.edu.tr/kiklad.html> (Erişim Tarihi: 24.11.2013)

ada yerleşimleri arasında ticari malların işlem görmeye başlaması ile ana karadaki diğer yerleşimler ve adalar arasında gelişti. Bu deniz trafiğinden bazıları doğa ve insan güçlerinin olumsuz etkileri ile bugünkü Sualtı Kültürel Mirasını oluşturmuştur (Özdaş, 2010, s.1).

İlkçağ'dan bu yana Ege ve Akdeniz çevresine yerleşmiş toplumlar denizi kültürlerinin bağlayıcısı olarak görmüşler, uzun mesafeleri deniz yoluyla aşmışlardır. Fenikeliler Akdeniz kıyılarında birçok koloni kurarken, Romalılar Akdeniz'i o kadar benimsemişlerdir ki ona "*Mare Nostrum*" yani "*bizim deniz*" adını vermişlerdir. Ülkemiz kıyıları, Bronz Çağı'yla tarihlenen bir ticaret gemisinden Çanakkale Savaşları'nda batan savaş gemilerine kadar çeşitli yüzyıllarda sualtında kalan her türlü geminin batıklarıyla doludur. Bilinen batıkların çoğu ticaret gemileridir ve çoğu amfora yüklü teknelerdir. Bu batıklar eski deniz ticaret yollarını belirleyecek niteliktedir (Alpözen, 1975, s.5). Örneğin: Roma Devri'nde, İmparatorluğun merkezine ulaşmak için gemilerin izlediği başlıca iki yol olduğu bilinmektedir. Bunlardan ilki, İskenderiye'nin buğdayını taşıyan teknelerin kullandığı Afrika üzerinden Roma'ya ulaşan yoldur. Fakat asıl önemli olan yol, Anadolu kıyılarını izleyerek, Adalar üzerinden Roma'ya ulaşan yoldur. Akdeniz'de yapılan bu denizcilik ve taşımacılık faaliyetleri sırasında kullanılan bu iki yol güzergâhında, bazı gemiler Roma'ya ulaşmadan batmışlardır (Alpözen, 1975, s.5).

Anadolu'nun coğrafi konumu ve sahip olduğu boğazlar tarih boyunca ticaret gemilerini Anadolu kıyılarında yer alan limanlara çekmiş ya da bu kıyılara yakın seyretmelerine neden olmuştur. Eskiçağ'da Anadolu'yu çevreleyen denizlerde seyreden gemiler, yol gösterici cihazlarının bulunmaması nedeniyle kıyılara yakın seyretmekte, sis, bilinmeyen kayalıklar ya da ani gelişen fırtınalar nedeniyle bir kısmı kıyılarıma yakın batmıştır. Bu durum Anadolu kıyılarını sualtı dalış turizmi açısından oldukça cazip kılmaktadır (Yaşar, 2011, s.34).

Türkiye kıyıları; Kızıldeniz, Kanarya Adaları, Maldiv Adaları, Papua Yeni Gine ve Avustralya'nın kuzey ve doğu kıyılarında tropikal denizler gibi çok zengin flora ve faunasına sahip değildir. Ancak Doğu Akdeniz Havzası'nda Türkiye kıyılarının bazı kesimleri çok iyi korunmuş durumdadır ve nispeten deniz flora ve faunası bakımından da zenginlik göstermektedir (Yaşar, 2001, s.34). Ancak; sualtı arkeolojik değerleri ile sualtı dalış turizminde yer edinebilir. Kıyılarımızda yer alan tarihî ve kültürel kalıntılar hem sualtı arkeologlarının hem de sualtı tutkunu balıkadamlarının ilgisini çekmektedir (Yaşar, 2001, s.34). Ayrıca Türkiye'de sualtı dalış turizmi, turizmin çeşitlendirilmesi sürecinde üzerinde

durulması gereken seçeneklerden birisi olmalıdır. Sualtı arkeolojik buluntuları yanında nispeten deniz flora ve faunası bakımından zengin kıyılar (Edirne ve Çanakkale ili Saros Körfezi kıyıları, Balıkesir, Muğla ve Antalya illeri kıyıları) sürdürülebilir bir yaklaşımla uluslararası sualtı dalış turizmine kazandırılmalıdır (Yaşar, 2001, s.34-35). Sualtı arkeolojik değerlerimizin korunması ve yağmalanmaması için bu değerlerin bulunduğu kıyı kesimleri dalışa yasak alanlar olarak koruma altına alınmaktadır. Koruma açısından doğru bir yaklaşım gibi görünse de korumanın, kullanımı da yasaklaması değerlerin ortadan kaybolmasına yol açmaktadır. Koruma belirli bir sınırlılık içerisinde sportif veya turizm amaçlı dalışlara da serbestlik getirecek şekilde düzenlenmesi değerlere olan ilgiyi arttıracak ve koruma konusundaki hassasiyeti de, farkındalığı da arttıracaktır.

2.4 Sualtı Kültürel Mirası

Okyanus derinlikleri keşfetmek, tarih boyunca insanoğlunun sürekli olarak hayali olmuştur (Zamora, 2008, s.18). Şüphesiz ki, tarihsel süreç içerisindeki bu hayal, günümüzde sualtı kültürel mirasına yönelik oluşan ilginin de temelini oluşturmaktadır. Terim olarak sualtı kültürel mirası; sualtı ortamında bulunan veya oradan alınmış olan arkeolojik miras olarak tanımlanmaktadır. Sualtında kalmış yerleşme ve yapılar, batık alanları, batıklar ve bunların arkeolojik içerikleri ile doğal çevreleri bu tanım kapsamına girmektedir (Madran ve Özgönül, 2006, s.3). Sualtı kültür mirası, en az yüz yıldır kısmen ya da tamamen, periyodik ya da sürekli olarak sualtında bulunan; kültürel, tarihi ya da arkeolojik mahiyeti olan insan kalıntıları anlamına gelmektedir. Arkeolojik ve doğal çevreleri ile birlikte ören yerleri, yapılar, binalar, eserler ve insan eliyle yapılmış kalıntılar; arkeolojik ve doğal çevreleri ile birlikte deniz araçları, hava araçları, diğer araçlar ya da bunların yüklerinin veya diğer muhteviyatının herhangi bir kısmı ve tarih öncesi özellikler taşıyan nesnelere olarak tanımlanır (Unesco, 2001).

“Sualtı kültür mirası, doğası gereği uluslararası bir kaynaktır. Büyük bir bölümü uluslararası sularda bulunmaktadır ve uluslararası ticaret ve iletişim ağı içinde, hareket ettikleri ve varmayı hedefledikleri noktalardan çok uzakta batarak kaybolan gemiler ve bunların içindekilerden oluşmaktadır. Kaynak yönetimi dilinde sualtı kültür mirası sınırlı ve yenilenemez bir kaynaktır” (Icomos, 1996). Unesco (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)’nun gündeminde sualtı kültür mirası (Unesco, 2001):

- İnsanlığın kültürel mirasının ayrılmaz bir parçası ve halkların, ulusların ve birbirleri ile ortak mirasları ile ilgili olarak ilişkilerinin önemli bir unsuru olarak sualtı kültür mirasının önemini tasdik ederek,
- Sualtı kültür mirasını korumanın ve muhafaza etmenin öneminin ve bu konuda tüm devletlerin sorumluluk taşıdığına farkında olarak,
- Halkın sualtı kültür mirasına yönelik giderek artan ilgisini ve takdirini kaydederek,
- Araştırma, bilgilendirme ve eğitimin sualtı kültür mirasının korunmasındaki ve muhafaza edilmesindeki önemine inanarak,
- Halkın yerinde korunan sualtı kültürel mirasın eğitim ve eğlence kabilinden yararlarına sorumlu izinli giriş yaparak erişebilme hakkına ve halkın eğitiminin söz konusu miras ile ilgili bilince, beğeniye ve korumaya olan katkısına inanarak,
- Sualtı kültür mirasının kendisine yönelik izinsiz faaliyetlerce tehdit edildiğine ve bu faaliyetleri engellemek için daha sıkı tedbirler alınması gerektiğine farkında olarak,
- Sualtı kültür mirasını tesadüfen etkileyebilecek meşru faaliyetlerin olumsuz etkilerine uygun bir biçimde karşılık verebilme ihtiyacının bilincinde olarak,
- Sualtı kültür mirasının, özellikle satış, sahiplenme ya da değiş tokuşa yönelik belli başlı faaliyetler yoluyla, ticari olarak istismarından derin kaygı duyarak,
- Sualtı kültür mirasının keşfine ve ulaşılmasını kolaylaştıracak gelişmiş teknolojinin imkânlarının farkında olarak,
- Sualtı kültür mirasının korunması için hükümetler, uluslararası kuruluşlar, bilim kurumları, mesleki kuruluşlar, arkeologlar, dalgıçlar, diğer ilgili gruplar ve kamu geneli arasında işbirliğinin gerekli olduğuna inanarak,
- Sualtı kültür mirasının tetkikinin, çıkarılmasının ve korunmasının yüksek derecede mesleki uzmanlığın yanı sıra özel bilimsel yöntemler ve uygun teknik ve ekipmanlar kullanılmasını gerekli kıldığını, tüm bunların tek tip genel kriterlere ihtiyaç duyulduğunu gösterdiğini göz önünde bulundurarak,
- Sualtı kültür mirasının korunması ve muhafaza edilmesi ile ilgili olarak, 14 Kasım 1970 tarihli Kültürel Varlıklarının Gayri Meşru İthalat, İhracat ve Naklinin Engellenmesi ve Yasaklanması Yolları ile ilgili Unesco Kongresi, 16 Kasım 1972 tarihli Dünyanın Kültürel ve Doğal Varlıklarını Korunması ile ilgili Unesco Kongresi ve 10 Aralık 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi de dâhil olmak üzere, uluslararası hukuk ve uygulamalar ile uyum içinde olan kanunlar derlenmesi ve devamlı olarak geliştirilmesi ihtiyacının farkında olarak; sualtı kültür mirasının yerinde muhafaza edilmesi ya da bilimsel veya koruma ile ilgili amaçlar için gerekirse, dikkatli bir biçimde çıkarılması için uluslararası, bölgesel ve ulusal

düzeylede alınan tedbirlerin etkililiğini arttırmaya kendini adayarak, korunma sağlanmalıdır, şeklinde yer almaktadır. Unesco koruma yaklaşımına birtakım öneriler getirmektedir. Bunlar (Icomos, 1996):

1. Sualtı kültür mirasının yerinde (in-situ) korunması ilk tercih olarak düşünölmelidir.
2. Halkın erişimi desteklenmelidir.
3. Zarar vermeyen teknikler, hasarsız rölöve ve örnekleme, kazıya tercih edilmelidir.
4. Araştırmalar zararı indirgeyici olmalı veya projenin araştırma hedeflerini aşmamalı, sualtı kültür mirasını olumsuz yönde etkilememelidir.
5. Araştırmalar sırasında insan kalıntılarının bulunduğu veya kutsal sayılan alanlar gereksiz yere karıştırılmamalıdır.
6. Araştırmalar yeterli düzeyde belgeleme ile desteklenmelidir.

Temelinde kültürel çeşitlilik ilkesi ve ortak çıkarları savunmanın farkında olan Unesco kültürel alanda katı ve yumuşak standart belirleme araçları içeren kapsamlı bir set hazırladı. Bu set, 2001 yılı sözleşmesinde Sualtı Kültürel Mirasın Korunması olarak yer aldı. Toprak temelli miras örnek alınarak, insanlığın sualtı kültürel mirasının korunması, Taraf Devletlerin “ortak çıkarları”na sunuldu. 2001 yılı sözleşmesi onaylandıktan sonra 2 Ocak 2009’a kadar 8 yıl yürürlükte kaldı ve bu alışılmışın dışındaki uzun dönem, sözleşme çevresinde sadece bir dizi ekonomik ve politik konuların değil, aynı zamanda beraberindeki tartışmaların doğal bir yansımasıydı. Ülkeler arasındaki inişli çıkışlı bu işbirliği, sualtı kültürel mirasının pazar değeri ve sualtı kültürel mirasının sosyal ve ekonomik gelişim içinde batık alanlar ve gemilerin korunmasında oynadığı rolü gündeme geliyor olsa da, miras, ilk olarak keşif yeri olarak tanımlanmaktadır⁸ (Vinson, 2008, s.4).

Üç milyonun üzerinde keşfedilmemiş gemi batığı dünya etrafında okyanusun tabanı boyunca yayılmış olduğu tahmin edilmektedir. Deniz felaketleri sözlüğü yalnızca 1824 ve 1962 yılları arasında 12,542 adet yelkenli ve savaş gemisinin kaybolduğundan ya da battığından söz etmektedir. Kaybolan ya da zarar gören en ünlü gemiler, arasında filmlere ve kitaplara da ilham vermiş olanlar da dâhil, İspanya’nın Philipp 2 Gemi Donanması, Titanik, Kubilay Han’ın (Kublai Khan) filoları, Kristof Kolomb’un gemisi ve Amerikan ve İspanya

⁸http://portal.unesco.org/culture/en/files/39053/12386797225240_editorial_-_English.pdf/240%2Beditorial%2B-%2BEnglish.pdf (Erişim Tarihi: 15.06.2013)

denizleri arasında gidip gelen İspanyol Kalyonları vardır⁹ (Unesco, 2009, s.4). İngiltere Portsmouth'daki Mary Rose batığı, gibi batıklar da bu örnekler arasında sayılabilir (Unesco, 2001, s.3).

Yüzyıllar boyunca, çeşitli boyut ve şekillerdeki deniz taşıtları, denizlerde ve nehirlerde fetihler, mal ve insanların ticaret hayallerini taşımak için kullanıldılar. Geçmişin bu kalıntıları dünyanın hemen hemen her tarafında tatlı su ve tuzlu suların altında gömülüdür. Ün yapmış sualtı arkeolojik sit alanlarından bir tanesini Port Royal'ın içinde bulunduğu Jamaica'daki Pharos Adasında dünyanın 7 harikasından biri olan ünlü İskenderiye Feneri kalıntılarıdır. Hepsinden önemlisi burada bazılarının değerli yükleri ile dolu olduğuna inanılan üç milyon gemi batığı bulunmaktadır. Maalesef, bu tür sit alanlarının sualtı keşifleri define avcılığı ile ilişkilendirilmiş durumdadır. Ancak kum ve alüvyon tabakalarının altında yatan daha büyük bir zenginlik vardır: Tüm çeşitliliği ile "insanlık tarihi". Modern dalış teknolojileri ile sualtı medeniyetlerine, gemi batıklarına ve arkeolojik envantere ulaşılması daha kolay hale gelmiştir ve bunun sonucu olarak riski şimdilerde artmıştır. Çünkü devletler toprak üzerindeki kültürel mirasın korunmasına yoğunlaşmışlar (Somut ve Somut Olmayan), sualtı kültürel mirası ise kendi açısından kısmen koruyucu yasalar ile örtülüdür (Vinson, 2008, s.4).

2.4.1 Su Üstünde Sualtı Kültürel Mirası

- Roskilde Viking Gemi Müzesi¹⁰: Tarih öncesi ve ortaçağda gemi ve gemicilik üzerine kurulmuş bir müzedir. Arkeolojik, tarihi ve etnografik araştırmalarla denizcilik ve gemi yapımı hakkında bilgi toplanmaktadır. Ayrıca gemi yapımı, yünden dokunan yelken özellikleri, gemi boyaları hakkında deneysel çalışmalar yapılmaktadır. Gemilerin nerelere kadar gittiği ve tarih boyunca önemi araştırılmaktadır. Müze tersanesinde deneysel olarak yapılan gemilerle malzeme, yapım tekniği ve harcanan insan gücü, gemilerin hızı, ne kadar uzağa gidebileceği gibi konular incelenmektedir. Çalışma çok katılımlı olup ustalar, gemiciler, akademik kadro beraber çalışmaktadır. Her yıl ziyaretçilerin de katıldığı gemi seferleri yapılmakta ve ziyaretçilerin merakı ve sordukları sorular da bazen araştırmaları yönlendirmektedir. Müzede Viking gemileri hakkında panolarda her türlü bilgi verilmektedir. Kullanılan ağaç cinsleri, hangi parçanın ağacın neresinden kesildiği vb. (Günay, 2007, s.13-14). Bugün, birçok önemli müze kurtarılan sualtı eserler ve batıkları sergilemektedir. Hatta bazıları bir batığın tamamını sergilemektedir. Bunlar arasında (Unesco, 2009, s.8):

⁹http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/UNDERWATER/pdf/Info_kit/GB-2001CONVENTION-INFOKIT%2007-2009.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2013)

¹⁰ <http://www.vikingskibsmuseet.dk/index.php?id=1246&L=1> (Erişim Tarihi: 02.10.2013)

- İsveç'in Vasa Batığı sergisi yıllık 750,000 ziyaretçiye sahiptir¹¹.
- Bodrum ve Sualtı Arkeoloji Müzesi¹²: Anadolu'nun güney kıyıları boyunca keşfedilen tarihi batıkların bir dizi değerli koleksiyonuna ev sahipliği yapmaktadır ve Anadolu'da kültürel turizm için en popüler alanlardan biridir. Bodrum Bronz Çağı Batığı, Tunç Çağında Anadolu kıyısı açıklarında batan ve görülmeye değer Uluburun batığı, şimdiye kadar bulunan en eski batıklardan biridir. Bu batığa öncü yaşayan müze olarak Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi ev sahipliği yapmaktadır. Batığın bilimsel keşfi 1982'de başladı ve 20 ton eserin gün yüzüne çıkması 11 yıl sürdü. Arkeologlar, içinde meyve ve fındık gibi organik maddelerde olan buluntuların yanı sıra çanak-çömlek, altın ve gümüş mücevherler, bronz aletler ve silahlar buldular (Unesco, 2009, s.8).
- Büyük Britanya Portsmouth'daki Mary Rose Batığı¹³: Bu alan yıllık 4 milyonun üzerinde ziyaretçi çekmektedir. 1982 yılında 580 tonluk geminin okyanus tabanından yükseltilmesi İngiliz televizyonlarından canlı olarak yayınlandı. Operasyon 60 milyon izleyici tarafından takip edildi.

2.4.2 Müze Örnekleri

Sualtı Kültürel Mirası tarihsel bağlam ve sualtındaki kalan bilinmeyenler sayesinde etkileyici bir yapıya sahiptir. Batık alanı veya sualtında kalan yapı insan trajedisinin hatırlatıcısıdır yani insan hayatının kaybolması ve seyahatinin son bulması gibidir. Batık alanının keşfi bir an durup geçmişe inmeyi ve mürettebatın son anlarının ve geminin son hareketlerinin yeniden yaşanmasını mümkün kılar. Bu yeniden yaşama deneyimi eserlerin kamuya açılması ile mümkün olmaktadır. Su yüzüne çıkarmadan ve sergilenmeden önce nesnelere kendi bağlamından mahrum kalmıştır ve kendi önemini bir bölümünü kaybeder. Bu nedenle, birkaç yeni girişim Unesco 2001 Koruma ilkeleri ile uyumlu olarak orijinal alanın korunması ve korumasını eş zamanda garanti altına alarak *yerinde (in-situ)* deneyimini ziyaretçilere sunmayı üstlenmiştir. Bu yerinde korumaya alınmış eserler arasında aşağıdaki örnekler gösterilebilir (Unesco, 2009, s.9):

- Ceasarea'nın Antik Limanı: Görkemli liman Roma İmparatoru Ceasar Augustus'un onuruna Kral Herod tarafından inşa ettirilmiş, Roma İmparatorluk ihtişamının en yüksek

¹¹ www.vasamuseet.se/sv/Sprak/Turk/ (Erişim Tarihi: 02.10.2013)

¹² www.bodrum-museum.com/indextur.htm, www.muze.gov.tr/bodrumsualti (Erişim Tarihi: 02.10.2013)

¹³ www.maryrose.org (Erişim Tarihi: 02.10.2013)

olduğu İsa'dan Önce 10. yüzyıldaki en büyük limanıdır. Bugün, yani 2000 yılından daha fazla zaman sonra, İsrail'in Akdeniz kıyısı açıklarında bir dalış alanı olarak müze halini almıştır.

- Florida Keys Ulusal Denizcilik Koruma Alanı: Florida Key'in birkaç mil açığında mercan kayalıkları boyunca dağılmış tarihi batıkların çok çeşitli alanları arasında izleme alanı yaratılmıştır. Denizcilik Koruma Alanı ziyaretçilere denizcilik mirası hakkında bir şeyler öğretmeyi ve sualtı kültürel mirasının görülebilirliğini artırılmasını amaçlamaktadır.
- Yongala Batığı: Avustralya kıyısının açıklarında konumlanmıştır ve dünyadaki sualtı alanları arasında en çok ziyaret edilen yerlerden biridir. Her yıl binlerce dalgıç ziyaret etmektedir.

Benzer şekilde, Galle Limanı Batığı, Sri Lanka'nın güney kıyıları açığında ve Zanzibar kıyısının açıkları, Viking Gemisi Müzesi: Roskilde – Danimarka, The Latanium: Neuchâtel – İsviçre dünyanın her tarafından dalgıçları çeker. Ancak, Guangdong Deniz İpek Yolu Müzesi, Yangjiang, Guangdong Eyaleti, Çin gibi alanlar sadece kısıtlı sayıda dalgıcın erişimine izin verilmiştir. Daha fazla kişinin ulaşmasını sağlamak için gerçek bir sualtı müzesi inşa etmek gerekli kılınmıştır. Birçok proje hâlihazırda gözden geçirilmekte ve inşa edilmektedir (Unesco, 2009, s.9):

- Baiheliang Sit Alanı (Çin): Üç Boğaz Barajının (Three Gorges) yapay göl suları altında yer alır. Bu taş dağ sırtı üzerinde, 1200 yıllık art arda meydana gelen su seviyesi değişimleri gösteren hidrolojik bir yazıt bulunmaktadır. Barajın doldurulmasından önce, dağ sırtı su seviyesi az iken görünür olduğunda yüksek su seviyesi dolayısı ile bu yazıtı gizlemişti. Bu alanı korumak amacıyla Çinli yetkililer Baiheliang resifini kemer biçimle serbest su basınç kabı ile kaplamaya karar verdiler. Buna ek olarak ziyaretçilerin yazıtı görebilmeleri ve alanı ziyaret edebilmeli için nehir kenarına 2 sualtı tüneli inşa edildi.
- İskenderiye Feneri ve Kleopatra Sarayı: 15. Yüzyılda bir dizi depremler sonucu Mısır'da sulara battılar. Bugün İskenderiye Körfezinin 6-8 metre altında yer almaktadırlar. Sualtı arkeologları ve diğer bilim adamları kalıntıları keşfetmek ve korumak için bir dizi bilimsel amaçlı kazı yapmışlardır. Firavun tarafından birleştirilmiş, Ptolemaios ve Roma döneminde kurtarılmış binlerce obje (heykeller, sfenksler, sütun ve bloklar), ziyaretçilere sunulmaktadır.

Kalıntıların geri kalanı koyda bırakılacak ve Unesco işbirliği ile sualtı müzesi inşa edilerek eserler yerinde (in-situ) korunması sağlanacaktır.

2.5 Sualtı Kültür Mirası İçin Ürün Farklılaştırılması

Zengin ve doyurucu deneyimlerin ortaya çıkması, turistlerin günlük olağan çevrelerinden uzaklaşmalarını ve yeni deneyimler kazanmalarını sağlayacak ortam ve hizmetlerin sunulmasıyla mümkün olmaktadır. Bu açıdan çoğu zaman turistler, seyahat ettikleri yerlerdeki doğal, tarihi ve kültürel çevreyi tanımak ve deneyim sahibi olmak isterler. Aynı zamanda, zamanla değişen turist profili daha bilgili ve deneyimli, daha çok kalite ve değer talep eden turist gruplarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Evans ve Stabler, 1995). Özellikle turistlerin günlük yaşamlarını sürdürdükleri ortamlardan uzak, farklı kültürlerle karşılaşacakları turizm çekim merkezlerine seyahat etmeleri durumunda tatil değerinin artırılması, turistin yaşayacağı deneyimlerin otantik ortamlarla zenginleştirilmesi ile mümkün olabilecektir. Her ne kadar kitle turizminde turistin temel beklentileri eğlenme ve dinlenme olsa da farklı kültürler ve doğal ortamların sonucunda ortaya çıkan deneyim alınan tatil ürününün değerini önemli ölçüde artıracaktır. Kitle turizmi dışındaki seyahat ürünlerinde farklı deneyimlere sahip olunması temel motivasyonlar arasındadır (Lee ve Crompton, 1992). Bu bakımdan turizm ürünlerinin farklı turizm kaynaklarıyla zenginleştirilmesi olarak ifade edilen turizmde ürün çeşitlendirmesi kavramı gün geçtikçe daha çok önem kazanmaktadır (Duman vd., 2007, s.207).

Turizm talebindeki değişime paralel olarak, daha fazla turist çekme çabası içerisindeki turizm çekim merkezleri, kaynaklarını daha ayrıntılı değerlendirme yoluna gitmektedirler. Turizm kaynaklarını turist isteklerine göre şekillendirme çabası içerisindeki turizm çekim merkezleri, pazarda değeri yüksek ve farklılaştırılmış ürün sunan çekim merkezleri olma hedefine ulaşabilmektedirler (Duman vd., 2007, s.207). Gelişmekte olan ülkelerin turizm pazarından aldıkları payı arttırmalarının, ancak sundukları turizm hizmetlerini ve türlerini çeşitlendirmelerine bağlıdır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002, s.184). Bu çerçevede, alternatif turizm faaliyetlerini geliştirebilen ülkelerin rakipleri karşısında güçlü konuma geçebileceği söylenebilir (Hacıoğlu ve Avcıkurt, 2008, s.8).

Ülkelerin ortak miraslarını ve bölgenin kültürel değerlerini ve yaşamını öğrenme, kültürel altyapıyı geliştirme, doğal çevrenin duyarlı şekilde korunması (Richards, 1994, s.104,105), gibi günümüzde turistlerin istek ve ihtiyaçlarında meydana gelen değişiklikler,

turizm pazarını kaçınılmaz olarak ihtiyaç duyulan talebe uygun ürün geliştirmeye zorlamaktadır. Yeni seyahat eğilimi ile birlikte, geleneksel dinlenme ve eğlenme anlayışına dayalı seyahatler, yerine daha aktif tatillere bırakılmaktadır. Turizmde gittikçe artan rekabet olgusu, ülkeleri bu yönde yeni stratejiler geliştirmeye ve turistlerin beklentilerine uygun mal ve hizmet üretmeye zorlamaktadır. Mevcut rekabet ortamında ülkelerin ayakta kalabilmelerinin temel şartının ise arz-talep arasında ideal bir denge kurabilmesine, diğer bir ifadeyle, turizmde ürün çeşitlendirmeye gidilmesine bağlı olduğu söylenebilir (Erdem ve Girgin, 2008, s.385).

Apostolakis (2003, s.797)'in aktardığı gibi İnsanların isteklerinin çeşitliliği ve talebin artması, tipik güneş, kum, deniz tatil tipinden uzaklaşmaları ve ayrıcalıklı olma, farklılık arzuları ve eşsiz kişisel deneyimlerin günün trendi olması, insanları daha karmaşık tatil tiplerine yöneltmektedir. Turizm endüstrisindeki odak noktasının ürün bazlıdan tüketim bazlıya yönelmesi de eşsiz bir deneyim ihtiyacını doğurmaktadır. Bu deneyim ihtiyacının karşılanabilmesi için insanların dikkatleri kültürel miras turizmine çevrilmiştir. Kültürel miras kaynaklarının eşsiz ve aynı zamanda ortak doğası, bu türden turistik yerlerin turizm endüstrisinde özel bir yer oluşturduğunu ifade etmektedir (Yıldız, 2011, s.11).

Turistler kültürel ihtiyaçlarını gidermek üzere yeni bilgi ve deneyimler elde etmek için kültürel çekicilikler aramaktadırlar (Richards, 1996). Bu yüzden kültürel arzın bu deneyim sonucu elde edilen entelektüel birikimlerine yani kültürel zenginliklerine ne derece etki ettikleri sorulmalıdır. Crompton ve McKay (1997)'a göre kültürel zenginlik “eğitim seviyesi” ve “entelektüel zenginlik” anlamlarına gelmektedir (Crompton ve McKay, 1997, s.426). MacCannell (2001) de bilmeyi ve öğrenmeyi geleneksel bir kültürel hareket olarak düşünmektedir. Bir ziyaret sırasında elde edilen algıyı ölçen deneyim faktörünün etkin bir şekilde kullanımı Poria ve arkadaşları tarafından 2003 yılında paylaşılmıştır. Yani Poria ve arkadaşlarına göre deneyimin kapsamı ziyaret algısını ölçmede kullanılabilecek bireyin eğitimine katkıda bulunmaktadır. Saha çalışmasında, turistler güneş, deniz ve kültürel faaliyetleri içeren bir tatil satın alıyorsa ve bu tatilin kendi kültürlerini zenginleştirdiğini hissediyorsa tekrar gelmelerini sağlayacak bu aktiviteyi olumlu algıladıkları düşünülebilir. Turist memnuniyetinin tekrar gelme isteği (destinasyon sadakatinin belirleyicisi) turizm literatüründe keşfedilmiş bir konudur (Baker ve Crompton, 2000; Yoon ve Uysal, 2005; Valle vd., 2006; Um vd., 2006).

Örneğin, kültür turizmi alanında yapılan çalışmalar destinasyon kaynaklarını “kültürel ürünler” ya da “kültürel arz” olarak sınıflandıran bir bakış açısı oluşturmaktadır. Richards’ın belirttiği üzere kültür turizmi kavramı üzerine ciddi bir tartışma bulunmaktadır (Richards, 2003). Çoğu tanımlamaların analizlerine göre yazarlar kültür turizmini “kültürel ihtiyaçları giderme deneyimi ve yeni bilgiler edinme eğilimi ile mevcut ikamet yerinden kültürel çekiciliklerin olduğu başka yerlere gitme hareketidir” olarak tanımlamaktadır (Richards, 2003, s.6). Bu amaçla, günümüzde insanlar eski medeniyetlerin ya da kültürlerin izlerini görmenin yanı sıra kendi kültürleri dışındaki yerel kültürlerle de ilgi duymaya başlamışlardır. Bu durum doğa koşullarına bağlı kalmadan turizmi tüm yıla yaymak, turizme bir dinamizm kazandırmak, ülke kültürünü yerli ve yabancılara tanıtmak, korumak, geçmişe ve geleceğe sahip çıkmak için kültürel turizmin geliştirilmesi önemli bir avantaj sağlamaktadır (Emekli, 2006, s.54). Bu nedenle turizmde yeni ürün ve pazarlar tartışılmakta, önemli bir seçenek olarak kültür turizmi üzerinde çokça söylemler geliştirilmektedir (Gülcan, 2010, s.112).

Hedeflenen pazarlar ve miras turizm ürünlerinin farklılaştırılması gerekli olarak sözü edilmektedir. Geniş araştırma ve hedef pazarın kesin seçimi miras zenginlikleri ve yerel halk için beklenen faydaları garanti etmektedir. Örneğin daha yüksek kalite veya sürdürülebilir turist pazarı hedeflemek ürün farklılaştırılması ile avantajlar getireceği söylenebilir. Turistlerin değerlere ve destinasyona ait olan sürdürülebilir tutumları, daha uzun kalma süresi, yüksek harcama miktarı, çeşitli etkinlikler ve alt yapı harcamalarını teşvik edecektir (Wager, 1995; Manning, 1998). Ürün geliştirme turist ihtiyaçlarına göre takip edilen miras ürünün hassaslığı ve yaratıcı adaptasyonu, ürün dönüştürme için değer tabanlı uygunluk ve turist potansiyeli açısından miras varlığının dikkate alınarak değerlendirilmesine öncelik verilmesi gerekir. Miras temaları ve uzun süreli yerel etkinlikler eşzamanlı başarılan miras, halk ve turizme sürdürülebilir sonuçlar olarak örnek gösterilir.

Turizm kaynaklarının turist çekme istekleri ile olan ilişkisine Dünya Mirası Kentlerinin yorumlanması örnek verilebilir. Dünya Mirası özel başlığının ortaya çıkması ile birlikte kültürel miras alanları turistlere daha cazip edici görünmüştür. Ancak, bazı araştırmacılar Dünya Mirasının durumu Dünya Miraslarının tanıtımı için yeterli olmadığını ve Dünya Mirası konumunun farkında olmanın her zaman turisti çeken güçlü bir etki yaratmayacağını savunmaktadırlar (Yan ve Morrison, 2007). Dünya Mirası kentlerinde kapsamlı pazarlama faaliyetleri ve sürdürülebilir turizm gelişimi önemlidir. (Beck, 2006; Gilmore, Carson, ve Ascenc, 2007). Dünya Mirası kentlerini ziyaret etmede ziyaretçi

motivasyonu da dünya mirası sitelerini kalkındırmada teşvikte önemli bir konudur (Nyaupane, White ve Budruk, 2006). Önceki çalışmalar yaygın bir şekilde tanıtımın yorumlanması, kültürel çekim yerlerinin yönetimi ve turist deneyiminin etkisi ve önemini vurgulamıştır (Beeho ve Prentice, 1997; Moscardo, 1996). Bazı yazarlar yorumlama işinin farklı turist tipleri ve farklı nesnelere için kişiye özel tasarlanmış olması gerektiğini savunmaktadır; çünkü yorumlama salt bilgi edinmekten çok duygusal deneyimin bir kolaylaştırıcısı olarak hizmet etmelidir (Poria vd., 2009; Poria vd, 2006).

Pazarlama araçları ile sunulan yorumlar turistlerin belirli bir antik yerleşimi ziyaret etmeye karar vermelerini ve algılarını etkilemede önemlidir (Poria vd., 2006). Yerinde yorumlamak da önemlidir. Bazı yazarlar (Ablett ve Dyer, 2009; Moylan, Brown ve Kelly, 2009) dikkatin, ziyaretçi ve site arasındaki etkileşiminde dikkate alınması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Çeşitli form ve anlamlarda bir antik kentin yorumlanması turist deneyiminin gelişmesine yardımcı olur. Bugün, kültürel miras çekiciliklerinin yorumlanmasında en önemli amaç onları eğitime ya da eğlendirmeye odaklanmak yerine mükemmel bir turist deneyimi sağlamaktır. Bu yorumlamanın toplam turist memnuniyeti üzerine etkisinin çok olduğu söylenmekte ve sadece kapsamlı tur ya da kültürel çekiciliklerle turist memnuniyetini etkileyebileceği vurgulanmaktadır (Rojas ve Camarero, 2008). Bir dizi metot ile yorumlama üzerine turist deneyimi elde edilmesi ya da geliştirilmesi önerilmiştir. Örneğin, “kültürel miras çekiciliklerinin yorumlanmasında bu alanların ziyaret edilmesinde turist motivasyonu hesaplanmalıdır ve turistlere kendi kültürleri hissini vermelidir” (Poria vd, 2009). Benzer şekilde, diğerleri de “kültürel çekiciliklerin yorumlanmasının turistlere kendi yerlerinin hissini vermelidir” şeklinde yorumlamaktadır (Hwang, Lee ve Chen, 2005; Stewart, Hayward ve Devlin, 1998).

2.5.1 Türkiye’de Sualtı Kültür Mirası İçin Ürün Farklılaştırılması

Anadolu toprakları insanlığın ilk göçü sayılan ve 1,8 milyon yıl önce ilk kültürel üretimi yapan Homo Erectus’un Afrika kıtasından diğer kıtalara geçişinden itibaren, insanlığın bir kültür üretim ve aktarım merkezi kimliğini kazanmıştır. Böylece Anadolu Coğrafyası, gerek geçmiş kültür mirası ve gerekse çağdaş kültür elemanları ile kültür turizmi ürünlerinde çok önemli potansiyele sahiptir. (Gülcan, 2010, s.100). Tarih boyunca çok çeşitli kültür ve uygarlıkların birleşme ve çatışma noktasında yer alan ve bugün de bu özelliğini koruyan Anadolu ve Trakya Coğrafyası, üzerinde birçok halkın bugüne kadar bıraktığı kültür mirasını taşımaktadır. Ülkemiz sınırları içerisinde yer alan bu mirasın köklerinde eski

Anadolu kültürleri (Hitit, Likya, Karya, Frig gibi), Akdeniz ve Ege kültürleri (Miken, Hellen, Roma, Bizans gibi), Orta Asya, İran, Arap etkileri ile Selçuklu ve Osmanlı kaynakları bulunmaktadır (Akurgal, 1998, s.9-18). Bu çeşitlilik ve zenginlik, Anadolu Coğrafyasını belki de dünyada tek örnek yaparken, bu mirası korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak için belirlenecek politika ve stratejiler için çok büyük çabalar harcanmasını da zorunlu kılmaktadır (Özdemir, 2005, s.20).

Dünya turizm hareketlerine geç konu olmuş Türkiye için, aslında başlangıçta turistik ürün olarak öncelikle kültürel varlıkları öne çıkmıştır. Ancak başlangıçtaki talebin miktarı ve buna bağlı olarak da yatırımlar oldukça sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir. 1980'lerden sonra yaşanan Türkiye turizm hamlesinden sonra ise turizm ürünü ve buna bağlı olarak yatırımlar, ağırlıklı olarak coğrafi zenginliklere dayalı biçimde gerçekleştirilmiştir. Günümüzde Türk turizmi gerek mevcut pazarlara ve gerekse yöneldiği yeni hedef pazarlara ağırlıklı olarak kitle turizmi, kültür turizmi, spor turizmi gibi var olan ürünleriyle cevap vermektedir. Bu noktada ürün farklılaştırması amacıyla alternatif turizm ürünleri sıklıkla tartışılmakta ve kısmen üretilmekte, bu alternatifler içinde Türkiye'nin zengin kültür mirası da dile getirilmektedir (Gülcan, 2010, s.100). Ancak Türkiye'nin tarih öncesi döneminin geniş bir coğrafyaya yayılmış özgün ve zengin somut kültür mirası potansiyeli, turizmde ürün olarak neredeyse hiç değerlendirilmemektedir. Bunu doğrular şekilde Türkiye'de hemen hiçbir tarih öncesi temalı müze ve ören yeri, çevredeki çağdaş kültürel kaynakları da kapsayarak ve alt ve üst yapı yatırımları ile yeterli bir destinasyon olarak geliştirilememiştir (Gülcan, 2010, s.110). Türkiye topraklarının somut ve somut olmayan kültür zenginliği, önemli ölçüde farklılaştırma yapılabilecek fırsatlar sunmasına ve Türkiye'nin kültür turizminde ürün farklılaştırma ihtiyacının zorunlu hale gelmesine rağmen, bu konudaki fırsatların yeteri kadar kullanılmadığı ortaya çıkmaktadır (Gülcan, 2010, s.110). Türkiye'deki somut kültür varlığına dayalı biçimde sürdürülen kültür turizminde, coğrafi ve kentsel bağımlılıkla beraber, somut kültür varlığının ait olduğu tarihi döneme yönelik de bir bağımlılık bulunmaktadır. Buradan Türkiye'de uzun bir süredir var olan yapısıyla somut varlıklara dayalı kültür turizmi ürünleri için artık bir olgunlaşma döneminin varlığından ve buna bağlı da ürün farklılaştırması gündeme gelmektedir (Gülcan, 2010, s.107).

Turizm sektöründe ürün geliştirme stratejisinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, bölgelerin sahip olduğu kaynakların çeşitliliğine bağlıdır. Kaynakların çeşitliliği ise, coğrafi, yapısal ya da kurumsal etkenlere bağlı olabilir. Farklı ürün sunma potansiyelini elinde

bulunduran bölgeler, diğer bölgelere oranla, ulusal ya da uluslararası turizmde rekabet edebilmede daha fazla şansa sahip olabilmektedir. Örneğin; İspanya, Yunanistan ve Türkiye gibi Akdeniz ülkelerine bakıldığında, bu bölgeleri ziyaret eden turistlerin çok farklı türde turizm ürünlerini satın alma eğiliminde oldukları görülmektedir. Yunanistan ve Türkiye, bir yandan deniz-kıyı ağırlıklı kitle turizminde önemli bir konuma sahip iken aynı zamanda da sahip oldukları kültürel, tarihsel ve doğal çekicilikleri ile de farklı gruplar için ürün geliştirme ve sunma potansiyeline sahip olabilmektedir. Türkiye'nin turizmde doğrudan rekabet ettiği ülkelere karşı zamanla üstünlük yakalaması ve bu üstünlüğünü sürdürebilmesi, pazara sunduğu ürünlerin kolay taklit edilemeyen ürünler olmasına bağlıdır. Kolay taklit edilemeyen ürünlerin geliştirilmesi ise ülkeye özgü tarihi, kültürel ve doğal unsurların birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak turizm ürününe dönüştürülmesi ile mümkündür. Değeri yüksek ürünlerin ortaya çıkarılması ve pazarda başarı elde edilmesi ancak bu şekilde mümkündür (Duman vd., 2007, s.213).

Türkiye'nin farklı ve zengin turizm ürünü sahiller, yatçılık, kültür, dağcılık, kış sporları, termal turizm ve kentlerin doğal tarihi ve güzellikleri olarak nitelendirilebilir. Bununla birlikte 1980'nin ortasından itibaren turizm yetkilileri kendi çabalarını kitle teşviklerine, deniz kıyısı turizm türlerine ve öncelikli olarak batı ve güney kıyıları boyunca turist dinlenme yerlerine (resort) harcamışlardır. Yakın zamanda, Türkiye'nin turizm teşviklerinin büyüyen önemi, kültür turizmi, etkin turizm, sağlık ve doğa temelli (Eko-turizm) turizm olarak tanımlanan türleri de içine almıştır (Köfteoğlu, 2004). Son yıllarda, ulaşım, tesisleşme ve modern işletmecilik uygulamalarının gelişmesi ile birlikte turizm ürünlerini daha çekici hale getirme ve pazarda güçlü rekabet şansı bulma çabası içinde olan Türkiye, ürün çeşitlendirme çalışmalarını daha sık gündeme getirmeye başlamış ve kitle turizmi ürünlerini alternatif turizm ürünleri ile güçlendirme çalışmalarına yönelmiştir (DPT 2000). Turizm otoritelerinin amaçları arasında; turizmi ülke çapında eşit olarak yaymak ve Akdeniz ve Ege kıyıları boyunca yoğunlaşmadan uzak durup tatil talebinin az olduğu dönemlerde de teşvik etmek ve alternatif turizm türlerini geliştirmektir (örneğin; kültür, dağ yürüyüşü, kış, kampçılık, karavan, kaplıca, termal, golf, yat, balon, avcılık, din turizmi ve sualtı turizmi).

Yukarıda anılan bazı turizm etkinlikleri Türkiye'de hala olgunluğa erişmemiştir; ancak, amaç yüksek gelir grubu turistleri çekmek ise, Türkiye'de turizmin bu diğer çeşitlerini de kapsayacak turizm ürününü genişletmesi önerilmiştir. (Neyişçi, 1999). Çeşitlendirilmiş turizm ürünleri ile daha lüks turizm pazarlarının ilgisini çekmek ve şimdiki ucuz Akdeniz

destinasyonu imajını değiştirmek amacı ile hkmetin turizm pazarlama ve tanıtım etkinliklerini gözden geçirmesi gerekmektedir (Brotherton ve Himmetoğlu 1997). Benzer Şekilde, arz yönünde, hkmet, desteklenen imknları ve altyapıyı ve yeni turizm ürünleri geliştirmeyi kolaylaştırmak amacı ile mevcut gelişim, kalkınma hedefleri ve turizm politikaları yeniden gözden geçirilmeye ve yönlendirilmeye ihtiyaç duyar. Teşvik paketlerinin doğası turizm ürünü çeşitlendirmesinin yeni çabaları ile aynı doğrultuda olmalıdır (Duman ve Kozak, 2010, s.105). “nemli sayıdaki ziyaretçiyi ülkeye çekmek ve başarılı bir Şekilde sürdürülebilirlik yakalamanın anahtarı, zengin ve çeşitli turizm kaynaklarının pazarlanmasını ve dikkatli koordineli bir Şekilde yürütülmesini gerektirir”. Doğal olarak, kamu ve özel kuruluşlar tarafından dikkatli bir koordinasyon ve çaba gerektirir. Bu koordinasyon yerel düzeyde destelenmelidir. Örneğin; yerel turist panoları ve turist otoritelerinin yetkilendirilmesi kendi turizm gelişim etkinlikleri içinde yerel düzeyde pazarlama konusunda farklı konumlarda önemli hale gelir (Duman ve Kozak, 2010, s.103).

2.5.2 Türkiye’deki Sualtı Kültür Mirası İçin Paydaşlar ve Yasal Yükümlülükler

rn farklılaştırılması ile ilgili çalışmalar, özellikle hassas olan kültürel miras yapıları için gerçekleştirildiğinde, ülkeler için önemli konular haline gelmektedir. Kültür mirasının ürün haline dönüşmesi, bir takım zorluklar içermektedir. Bu zorlukların en başında kültürel mirasın korunması ve koruma-kullanma dengesidir. Özellikle Türkiye gibi kültürel miras alanında zengin bir potansiyele sahip ülkeler için, kültür mirasının ürün olarak kullanımı söz konusu olduğunda bazı yükümlülükler ortaya çıkmaktadır. Sualtı kültür mirası da bu yükümlülüklerin konusu içindedir. Ancak; Türkiye’de henüz yakın zamanlarda gündeme gelmiş olan sualtı kültür mirası için koruma ve kullanımı ile yasal yükümlülükler konusunda bir takım eksiklikler vardır. Bu eksiklikler hali hazırda uluslararası sözleşmeler ile giderilmeye çalışılsa da, gerçekleşmekte olan projeler ile de bu eksiklikler giderilmeye çalışılmaktadır.

Sualtı kültür mirası, 1983 yılında kabul edilen Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Türkiye’de korunması gerekli alanlar olarak ilan edilmiştir. Bununla birlikte 1996 yılında imzalanan Icomos (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi – International Council on Monuments and Sites) Sualtı Kültür Mirasının Korunması ve Yönetimi İle İlgili Tüzük; “i bölgelerde ve kıyı sularında, sığ denizlerde ve derin okyanuslarda bulunan sualtı kültür mirasının korunmasını ve yönetimini desteklemeyi amaçlamaktadır. Sualtında bulunan kültür mirasının özel nitelikleri ve koşulları üzerine odaklanan bu tüzük “Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi” (1990) konulu tüzüğe ek olarak düşünülmalıdır. 1990 tarihli tüzük,

“arkeolojik mirası” temel verileri arkeolojik yöntemlerle elde edilen maddi miras olarak tanımlamıştır. Bu veriler insan varlığının her tür izini ve her tür insan etkinliğini yansıtan yerleri, terk edilmiş yapıları, toprak ve su altındaki sitler de dâhil olmak üzere her tür kalıntıyı, bunlarla ilişkili taşınabilir tüm kültürel malzemeyi içerir. Bu yeni tüzük kapsamında sualtı kültür mirası, sualtı ortamında bulunan veya oradan alınmış olan arkeolojik miras olarak anlaşılmaktadır. Sualtında kalmış yerleşme ve yapılar, batık alanları, batıklar ve bunların arkeolojik içerikleri ile doğal çevreleri bu kapsama girmektedir” olarak sualtı kültür mirasını tanımlamaktadır. Bu tüzük ile birlikte sualtı kültür mirası korunması gerekli uluslararası bir kültür mirası kaynağı olarak kabul edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarında tabiat veya arkeolojik miras olarak kabul edilen sualtı kültür mirasının koruma esasları da bu düzenlemelere göre belirlenmektedir. Bu düzenlemeler aynı zamanda sualtı kültür mirasının korunması ve kullanılması için bazı sorumlular tayin etmektedir. Bu sorumlular bakanlık (yürütme), il müdürlükleri (bölgesel yürütme) ve sivil kuruluşlardan (uygulama) oluşmaktadır. Sualtı kültür mirasının yer aldığı kanunlar, yönetmelikler, yürütmeliklere konu olan sorumlular düzenlemelerin yürütülmesi ve gerekli izinler açısından Kültür ve Turizm Bakanlığı (yürütme – izinler), Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri (bölgesel yürütme – izinler) ve Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu (uygulama – yetki belgesi), Sahil Güvenlik Bölge Komutanlıkları (bölge kontrol) gibi kurumlar yer almaktadır. Diğer paydaşlar, araştırmaya konu olan Turizm İle İlgili Kurum ve Kuruluşlar (bölgesel yönetim), Acenteler (ticari yönetim), Dalış Okulları (uygulama)’dır. Aşağıda ilgili kanun, yönetmelik, tüzük ve yürütmeliklerdeki sualtı kültür mirasına konu olan tanımlar ve faaliyet alanı, koruma ile ilgili madde esasları yer almaktadır:

- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu¹⁴:

“Kültür varlıkları”; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya sualtıdaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

¹⁴ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2863&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=> (Erişim Tarihi: 16.12.2013)

"Tabiat varlıkları"; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya sualtında bulunan değerlerdir.

"Doğal (tabii) sit"; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya sualtında bulunan korunması gerekli alanlardır.

"Taşınır tabiat varlıkları"; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya sualtında bulunan korunması gerekli taşınır tabii değerlerdir.

- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları Yönetmeliği¹⁵:

Arkeolojik Sit: İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve sualtındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır.

- Icomos Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü¹⁶:

"Arkeolojik miras" temel verileri arkeolojik yöntemlerle ele edilen maddi mirastır. İnsan varlığının her tür izini kapsar ve her tür insan etkinliğini yansıtan yerleri, terk edilmiş yapıları, toprak ve sualtındaki sitler de dâhil olmak üzere her tür kalıntıyı, bunlarla ilişkili taşınabilir tüm kültürel malzemeyi içerir.

- Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik¹⁷:

Kültür varlığı: Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıkları ifade eder.

¹⁵ <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,13917/658-nolu-ilke-karari-arkeolojik-sitler-koruma-ve-kullan-.html> (Erişim Tarihi: 16.12.2013)

¹⁶ http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0844861001353670083.pdf (Erişim Tarihi: 16.12.2013)

¹⁷ <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9637&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=alan> (Erişim Tarihi: 16.12.2013)

- Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi¹⁸:

Arkeolojik Miras: Yapılar, inşaatlar, mimari eser grupları, açılmış sit alanları, taşınır varlıklar, diğer tür anıtlar ve bunların çevresi, ister toprakta ister sualtında bulunsunlar, arkeolojik mirasa dâhildirler.

- Mirasın Kimliğinin Saptanması ve Koruma Önlemleri Yönetmeliği:

Maddi izlerin gelecek kuşaklar tarafından incelenmek üzere korunması için, toprak üstünde ya da sualtında görünür bir kalıntı olmasa bile, arkeolojik rezerv alanları oluşturulması,

- Araştırma, Sondaj, Kazı ve Define Arama bölümünde:

Sualtında korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu bölgeler, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak Kültür ve Turizm Bakanlığınca tespit edilir ve Bakanlar Kurulu kararı ile yayımlanır. Bu bölgelerde, sportif amaçlı dalış yapmak yasaktır, ikinci fıkra hükümlerine göre izin almak şartıyla araştırma ve kazı yapılabilir.

Ayrıca Sahil Güvenlik Komutanlığı bir broşür ile Sualtı Sporları ile ilgili genel hükümleri ve koruma alanlarını yayınlamıştır¹⁹.

2.5.2.1 Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet Yönetmeliği²⁰

Madde 2 – (1) Bu Yönetmelik, sportif turizm faaliyetinin yapılmasına ilişkin uyulması zorunlu şartları kapsar.

Genel ve Özel Şartlar, Parkur, Sportif Turizm Kurullarının Oluşumu ve İşletmelere İzin ve Yeterlilik Belgesi Verilmesi, Madde 5 – (1) Turizm amaçlı sportif faaliyetler Yönetmelikte belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde gerekli izinleri alan, Bakanlıktan işletme belgesi acente, tesis ve deniz turizmi aracı işletmelerince yapılabilir. Ancak, denizde turizm amaçlı su altı ve su üstü sportif faaliyetlerde bulunacak acente ve tesislerin, ayrıca deniz turizmi aracı işletmesi belgesi alması zorunludur. Tesisin önünde denizde yapılacak sportif faaliyetlerde öncelik tesise aittir.

¹⁸ <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14199/arkeolojik-mirasin-korunmasina-iliskin-avrupa-sozlesmes-.html> (Erişim Tarihi: 16.12.2013)

¹⁹ http://www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/personel/sgk_yayinlari/brosur/su_alti_sporlari.pdf (Erişim Tarihi: 16.12.2013)

²⁰ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110223-5.htm> (Erişim Tarihi: 16.12.2013)

Denizde su altı ve su üstü faaliyet alanları, Madde 8 – (1) Valilikler tarafından, denizde gerçekleştirilecek turizm amaçlı su altı ve su üstü faaliyetler için aşağıdaki düzenlemeler yapılır.

c) İlan edilen dalışa açık sahalarda koordinatları ile sınırları belirlenmiş yapay resifler, batırılan uçak, helikopter, gemi gibi çeşitli araçlar, amfora, su altı parkları ve doğal yapısı ile kendiliğinden oluşmuş, Kurul tarafından belirlenmiş dalış alanı oluşturulması.

İzin, Madde 9 – (1) İşletmeler her yıl, her turizm amaçlı sportif faaliyet türü için ayrı ayrı olmak üzere, bu Yönetmelikte belirtilen şekilde valilikten izin alır.

(2) Denizde gerçekleştirilecek turizm amaçlı su üstü ve su altı sportif faaliyetleri için en fazla bir takvim yılını kapsayacak şekilde valilikten alınan deniz turizmi aracı işletmesi belgesi, izin belgesi yerine geçer.

Özel şartlar, Madde 10 – (1) Bu Yönetmelikte belirlenen esasların uygulanmasına ilişkin şartlar, ihtiyaç duyulduğunda Bakanlığın uygun görüşü alınarak valiliklerce, her turizm amaçlı sportif faaliyet türü için ayrı ayrı belirlenir.

(3) Denizde gerçekleştirilecek turizm amaçlı su altı dalışlarına ilişkin sportif faaliyetlerde, 3/3/1990 tarihli ve 20450 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Türk Karasularında Sportif Amaçlarla Yapılacak Aletli Dalışlara İlişkin Yönetmelik hükümlerine uyulur.

Sportif turizm kurullarının oluşumu, Madde 11 – (1) Yönetmeliğin belirlediği görevleri yapmak, turizm amaçlı sportif faaliyette bulunmak isteyenlerin taleplerini incelemek, yeterlilik belgesi düzenlemek, Yönetmeliğin uygulanması için gerekli çalışmaları yapmak, denetimi sağlamak için, valiliklerce belirlenecek bölgelerde Sportif Turizm Kurulu kurulur.

c) Denizde gerçekleştirilecek su altı ve su üstü sportif faaliyetlerde bulunacak işletmelerin başvurularında Kurul; bulunduğu İlde Vali veya görevlendireceği Vali Yardımcısı; İlçede Kaymakam, İl Kültür ve Turizm Müdürü veya görevlendireceği İl Kültür ve Turizm Müdür Yardımcısı, Gençlik ve Spor İl Müdürü, Liman Başkanı, Sahil Güvenlik Komutanı veya bunların görevlendireceği kişi, Deniz Ticaret Odasının ilgili meslek temsilcisi olmak üzere altı kişi, daimi inceleme yapacağı faaliyet türüne uygun olarak da bir uzman kişinin katılımıyla yedi kişiden oluşur.

Yeterlilik belgesi, Madde 12 – (1) Yeterlilik belgesi her sportif turizm faaliyet türü ve her parkur için ayrı ayrı düzenlenir. Yeterlilik Belgesi alabilmek için, aşağıda belirtilen belgeler ile başvurulur:

1. Başvuru dilekçesi,
2. Seyahat acentesi işletme belgesi,
3. Sosyal Güvenlik Kurumu işyeri kodunun da yer aldığı, turizm amaçlı sportif faaliyette çalıştırılacak personelin T.C. Kimlik Numarası ve yapacakları görevleri belirten beyanı,
4. Sportif faaliyette görevlendirilecek personele ilişkin olarak ilgili spor federasyonundan alınmış ehliyet,
5. Faaliyette kullanılacak malzeme veya araçların ilgili mevzuata uygun olarak kullanım belgeleri ile bunlara ilişkin test belgeleri,
6. Turizm amaçlı sportif faaliyete katılan personel ve turiste ait kaza sigortası ve mali mesuliyet sigortası poliçesi,
7. Tesis önünde gerçekleştirilecek sportif faaliyetler için turizm işletmesi belgesi,
8. Tesis önünde gerçekleştirilecek sportif faaliyet işletmecisinin tesis işletmecisi ile farklı olması durumunda, tesis işletmecisi ile seyahat acentesi veya deniz turizmi aracı işletmecisi arasında yapılacak akid.

(2) Denizde gerçekleştirilecek su altı ve su üstü sportif faaliyetlere ilişkin başvurularda, bu maddenin birinci fıkrasının (b) ve (f) bentlerinde istenilen belgeler aranmaz.

(3) Kurul başvuruları inceler, uygun olan başvurular için yeterlilik belgesi verir.

(4) İl Müdürlüğü, yeterlilik belgesi ile kendisine başvuran izin taleplerini inceler ve üzerinde süresi, ait olduğu sportif turizm faaliyet türü ile parkurun belirtildiği sportif turizm faaliyeti izin belgesini en fazla bir takvim yılını kapsayacak şekilde düzenler.

Yasaklar, Madde 14 – (1) İzinsiz olarak turizm amaçlı sportif faaliyette bulunulması, işletme belgesi veya izin belgesinde belirlenen türün ve ilan edilen parkur dışında sportif faaliyet yapılması, faaliyetin yeterlilik belgesi kapsamında olmayan malzeme-araç ve personel ile gerçekleştirilmesi yasaktır.

(4) Su altı ve su üstü sportif faaliyetler deniz trafiğinin yoğun olduğu alanlarda 18/12/1981 tarihli ve 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu uyarınca belirlenmiş alanlar ile 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uyarınca belirlenmiş tarihi ve doğal sit alanlarında yapılamaz.

Yürütme, Madde 21 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Kültür ve Turizm Bakanı yürütür.

2.5.2.1.1 Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet Yeterlilik Belgesi

İşletmenin Unvanı:

İşletmenin Adresi:

Şube Adresi/İrtibat Adresi:

İşletme Tarafından Yapılacak Sportif Faaliyetin Türü:

İşletme Tarafından Yapılacak Sportif Faaliyetin Süresi:

Sportif Faaliyetin Yapılacağı Parkur Alanı:

..... Sportif Faaliyette Kullanılacak Zorunlu Malzeme Araç Listesi

Sportif Turizm Kurulu tarafından İşletmesine yukarıda belirtilen sportif faaliyette bulunmak üzere tarihinde bir yıl süreli Yeterlilik Belgesi verilmiştir.

.....İl...../.....İlçe...../Sportif Tur. Kur.2.Bşk.İl..../.....İlçe...../Sportif Tur.Kur.Bşk.

2.5.2.1.2 Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet İzin Belgesi

(Hizmetin Tamamlanma Süresi En Geç 20 Gün Olarak Belirlenmiştir)

- Dilekçe
- Seyahat acentesi veya otel işletme belgesi (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünce onaylı)
- Turizm amaçlı sportif faaliyette çalıştırılacak personelin yapacakları görevleri belirten liste
- Personele ilişkin SGK tarafında verilen işe giriş belgesinin onaylanmış bir örneği
- Sportif faaliyette görevlendirilecek personele ait ehliyetin aslı veya onaylı sureti
- Faaliyette kullanılacak malzeme veya araçların ilgili mevzuata uygun kullanım belgeleri ile bunlara ilişkin test belgelerinin aslı veya onaylı sureti
- Dalış merkez yetki belgesi
- Turizm amaçlı sportif faaliyete katılan personel ve turistlere ait kaza sigortası, mali mesuliyet sigorta poliçelerinin asılları veya onaylanmış suretleri
- Sportif faaliyette kullanılacak zorunlu malzeme ve araçlar listesi
- Dalış noktaları
- Jurnal Defteri
- Turizm amaçlı sportif faaliyete katılanlar defteri

- Konaklama tesisinin talebinin bulunmaması durumunda söz konusu faaliyeti gerçekleştirecek seyahat acentesinin turizm işletme belgeli konaklama tesisi ile aralarında yapacağı protokol
- Bütün belgelerin asılları veya noterden / ilgili kurumlardan onaylanmış örnekleri verilecektir (Turizm İl Müdürlüklerine Verilecektir)

2.5.2.2 Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu Donanımlı Dalış Yönetmeliği²¹

Madde 2 – (1) Bu Yönetmelik, sualtı faaliyetleri ile ilgili olarak dalış merkezlerinin, sualtı sporları kulüplerinin ve dalıcıların güvenli donanımlı dalış yapabilmeleri için uyacakları kurallar ve standartları ile dalış kuruluşları ve dalıcıların denetlenme ve yetkilendirilmelerine ilişkin usul ve esasları kapsar.

Dalış kuruluşlarının yetkileri, Madde 5 – (1) Dalış kuruluşları, yetki belgesi almak şartıyla Federasyonun talimatlarındaki kural ve şartlar ile bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak, dalış eğitimi vermeye, eğitim dalışı, sportif dalış ve tanıtım dalışı yaptırmaya yetkilidirler.

Dalış kuruluşlarının sorumlulukları, Madde 6 – (1) Dalış kuruluşları, en az iki yıldız bir dalış eğitmeni ve bir rehber dalıcı ile sözleşme yapmak zorundadırlar.....

(3) Dalış kuruluşları, dalış yaptırabilmek için dalış tarihini ve dalış yapacakları bölgenin yerini, hava şartlarının uygun olmadığında zorunlu olası değişik yerini, ilgili liman başkanlığı/başkanlıkları ve Sahil Güvenlik Komutanlığına, yoksa emniyet ya da jandarmaya bildirirler.

Dalıcıların görev, yetki ve sorumlulukları, Madde 7 – (4) T.C. vatandaşları, dalışa kapalı ve yasak bölgeler dışında, bu Yönetmelikle belirlenmiş dalış kurallarına uymak ve ilgili liman başkanlığı ile kolluk görevlilerine bilgi vermek koşulu ile 6 dalıcıyı geçmemek üzere kendi imkânlarıyla ticari olmayan dalış yapabilirler.

T.C. vatandaşı dalıcıların dalış güvenliği, Madde 17 – (1) Dalış yapacaklar, öncelikle kendi dalış ve can güvenliklerinden sorumludurlar. Yetkili dalış eğitmeni, rehber dalıcı ve dalış lideri konumundaki kişiler, dalış yapılacak olan bölgenin seyir emniyeti ile dalış yapacakların can ve mal güvenliğine yönelik her türlü güvenlik önlemlerini almak ve

²¹ <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.12415&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>

aldırmakla yükümlüdürler. Dalıştan önce ve dalış anında dalış kurallarına uymayanlar Federasyon yetkilileri veya kolluk görevlilerince dalıştan alıkonulur. Dalış kuruluşları; dalıştan önce her dalıcıya, güvenli dalış kurallarını bildiğini ve risklerini kabul ettiğini belirten bir belgeyi imzalatırlar. 18 yaşından küçük dalıcıların belgelerini velisi imzalar.

Yabancı uyruklu dalıcıların dalış güvenliği, Madde 18 – (1) Yabancı uyruklu dalıcılar, eğitimlerini ve sportif dalışlarını, yetki belgeli dalış kuruluşunda görevli rehber dalıcıların gözetim ve denetiminde yaparlar. Rehber dalıcılar, kültürel ve doğal değerlerimizin korunması, dalıcıların can ve mal güvenlikleri ile bölgedeki seyir emniyetinin sağlanması konularında gerekli önlemleri almakla yükümlüdürler. Dalışlardan önce ve dalış anında, dalış kurallarına uymayanlar Federasyon yetkilileri ve kolluk görevlilerince dalıştan alıkonulur. Dalış kuruluşları, her dalıcıya dalış öncesi güvenli dalış kurallarını bildiğini ve risklerini kabul ettiğini belirten hem Türkçe, hem de dalıcının bildiği dilde düzenlenmiş belgeyi imzalatır. 18 yaşından küçük dalıcıların belgelerini velisi imzalar.

Dalış izinleri, Madde 19 – (1) Dalıcılar, kendi belge düzeyleri için belirlenmiş koşullara ve derinlik sınırlarına uymak zorundadırlar.

(2) Hiçbir gerekçeyle ve hiçbir koşulda tek başına dalış yapılmaz. Dalış yapabilmek için her dalıcının bir dalış eşi olması zorunludur. Başka eğitim sistemine ilişkin belgesi olan dalıcılar, TSSF/CMAS belgesi ile olan denkliklerine uygun belgeli dalış eşleri ile dalabilirler.

(6) Tabiat varlıklarını, tarihi ve kültürel değerleri göstermek için yapılacak dalışlardan Kültür ve Turizm Bakanlığında ve ilgili kuruluşlardan dalış yapılacağı tarihten önce izin alınması, yabancı uyrukluların yapacağı dalışlarda Federasyondan rehber dalıcı belgesi olan bir gözetmenin bulunması zorunludur.

Dalış yapılamayacak alanlar ve yasaklar, Madde 20 – (1) Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit ve ilan edilen dalışa yasak sahalar ile deniz askeri yasak bölgeleri ve özel güvenlik bölgelerinde dalış yapılması yasaktır. Dalışlar sırasında arkeolojik, kültürel ve canlı ya da cansız doğal değerlere dokunmak, zarar vermek, konumunu bozmak, yerini değiştirmek, her ne amaç ve gerekçe ile olursa olsun su yüzeyine çıkarmak yasaktır.

(2) Eğitim amaçlı da olsa tüm dalışlarda, sportif dalış donanımı dışında endüstriyel dalışlarda kullanılan kaldırma balonu ve benzeri araç ve gereçler, teknede bulundurulmaz ve kullanılmaz.

(3) Donanımlı sportif dalışlarda ve dalış teknelerinde avcılık için kullanılan zıpkın ve benzeri araç ve gereçler bulundurulmaz, kullanılmaz ve su ürünleri avcılığı yapılmaz.

Yürütme, Madde 25 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu Başkanı yürütür.

2.5.2.3 Sualtında Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları İle İlgili Esaslar²²

- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 35 inci Maddesi gereğince sualtında korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu bölgelerin ilgili kurum ve kuruluşların görüşü alınarak Kültür Bakanlığınca tespit edilmekte ve Bakanlar Kurulu Kararı ile yayınlanmaktadır.
- Bu dokümanda bulunan kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu bölgeler 2001/2952 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 24 Eylül 2001 tarih ve 24533 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.
- Belirtilen bu sahalarda sportif amaçlı dalış yapılması yasaktır. Bilimsel amaçlı araştırma ve kazı yapılması ise, Kültür Bakanlığının iznine tabidir.
- Ayrıca belirtilen dalışa yasak alanlar dışında; Karadeniz kıyılarında ve Alanya'dan Suriye sınırına kadar uzanan kıyıda, sualtı yasak dalış alanlarının tespit işlemlerine devam edilmekte olup, bu bölgelerdeki dalışa yasak sahaların Bakanlar Kurulu Kararı ile yayınlanmasına kadar;
- Ören yerleri sahillerinde aletle dalış yapılamaz,
- Daha önce dalışa yasak bölgeler içinde yer alan, ancak yapılan çalışmalar sonucunda serbest dalış bölgesi olarak düzenlenen alanlardaki dalışlar sırasında herhangi bir korunması gerekli Kültür ve Tabiat Varlığına rastlanması halinde 21.07.1983 tarihli ve 2863 sayılı kanunun 4 üncü maddesi uyarınca en yakın mülki idare amirine veya müzeye haber vermek zorunludur. Bu süre içinde söz konusu varlığı yerinden oynatmak yasaktır.
- Bakanlar Kurulu Kararıyla tespit edilen dalışa yasak sahaların dışında İl Turizm Müdürlükleri veya yetkili kılacağı kuruluş tarafından izin verilmesi ve izne esas bilgilerin Bölge Sahil Güvenlik Komutanlığına veya mahallindeki yetkilisine bildirilmesi şartıyla sportif maksatlı dalış yapılabilir.

2.6 Sualtı Kültürel Mirası İçin Dalış Turizmi

20. yüzyılda batık alanlara ulaşımın kolaylaşması, sanal turların modern medya aracılığı ile basitleşmesi veya cam tabanlı tekne turları gibi gelişmelerde sualtı arkeolojisinin

²² www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/genel.../bilgi.../sualtinda_korunacak.doc (Erişim Tarihi: 16.12.2013)

gelişmesinin aksine sualtı turizminin büyümesine yol açmıştır. Bir diğer erişim yolu ise daha karmaşık bir yöntem olan Scuba dalışları ve diğer dalış çeşitleridir (Delgado, 2011, s.1). Scuba dalışı özellikle ülkelerin mercan resiflerinde giderek artan popüler bir turist aktivitesidir. Turistik dalışlar, genel olarak marina bölgelerinde 30 metreden az derinliklerde meydana gelir ve etkileyici sualtı manzarası, gemi batıkları gibi ilginç özellikler veya zengin biyolojik çeşitliliğe sahiptirler (Tabata, 1989). Birçok ülkede belirlenmiş marina koruma alanları kırılğan mercan toplulukları ve yaşayan organizmaların korunması ile ilgilidir. SCUBA dalışı bölgesel elde ettiği gelir ile koruma alanlarının yönetimini destekler (Green ve Donnelly, 2003) ve iş olanakları ve yatırım teşvikleri ile ülkelerin ekonomileri için sürdürülebilir katkılarda bulunur (Shaalan, 2005; Van Treeck ve Schuhmacher, 1998).

Dalış turizminin tam bir tanımını yapmak kolay değildir (Gorrad ve Gössling, 2008, s.4). Dünya Turizm Örgütü (WTO)'ne göre scuba dalış turizmi, dalış aktivitelerine katılmak için kişilerin amaçlı olarak başka destinasyonlara seyahat etmesi olarak tanımlamaktadır. Destinasyonun çekiciliği neredeyse sadece dalış kalitesinden ziyade konaklama kalitesi veya konumun çekiciliği gibi diğer faktörler ile de ilgilidir. Ancak; dalış açık bir şekilde sadece turistler tarafından yürütülen bir faaliyet değildir. Bu aktiviteye katılanların kendi buldukları yerler ile sınırlı kalmamaları, yılın her zamanında dalış sporunun geniş bir yelpazeye yayılmasında ve dalış sporunun popülerliğinin artmasında uluslararası turizmin büyümesi önemli bir rol oynamıştır. Nitekim dalışçıların birçoğu kuzey yarım kürenin gelişmiş ülkelerinde ikamet etmektedir ki bu durum Avrupa'nın üçte birinden fazla bir alanı kapsar.

Dünyanın önde gelen dalış alanlarının büyük bir çoğunluğu tropikal bölgelerdeki ve özellikle mercan resiflerinin bulunduğu alanlardır. Dalgıçların kendi rekreasyonel fırsatlarına ulaşma eğilimi göstermeleri dolayısı ile onlara ulaşmanın çok çeşitli yollarından birisi de uluslararası seyahatlerdir. WTO'nun belirttiği gibi scuba dalgıçların sadece 3'te 1'i düzenli olarak deniz aşırı dalış tatili seyahatleri yapmaktadır. Geri kalan dalgıçlar ya günlük tur bazında evlerine yakın ya da kendi ülke sınırları içinde bir günden fazla süren turlar şeklinde (Gorrad ve Gössling, 2008, s.5-6) dalış aktivitelerini tercih etmektedirler.

Uluslararası profesyonel dalış eğitmenleri birliği (PADI) 1967'de kurulduğu günden 2013 yılına kadar 21.258.914 dalış sertifikası vermiştir. İstatistiksel açıdan incelendiğinde yıllara göre artan bir eğilim olduğu söylenebilir. Bu açıdan incelendiğinde bu sayının yaklaşık

olarak 7 milyona yakını düzenli olarak deniz aşırı veya yurt dışı dalış faaliyetleri için seyahat etmektedir. Dalış turizmin yıllık yaklaşık 460 milyon dolarlık bir gelir payına sahip olduğu düşünülürse bu oran pazarın büyüklüğünü de açıklamaktadır. PADI'nın verilerine göre sertifika sahibi olanların ortalama yaş oranı 29'dur (EO-30, KO-27). Bu yaş ortalaması oranı da bu spor ile ilgilenenlerin eğitim ve genel durumları hakkında genel bir bilgi vermektedir.

2.6.1 Dalış Turizmi Talebini Belirleyen Faktörler

Birçok dalış alanında her zaman su sıcak ve sualtı görüntüsü güzeldir; sualtı manzaraları heyecan verici ve deniz altı yaşamı bakımından zengindir. Bu da scuba dalıcıların motivasyonlarını ortaya çıkarmaktadır. Ancak, akademisyenler ve uygulayıcılar dalış turizmi marketinin fazlaca çeşitlilik gösterdiğini kabul etmektedirler (Tabata, 1992). Dalış turisti kendi demografik özelliklerine, sosyo-ekonomik durumuna, dalış tatili için önceki tutkuları ve dalış deneyimlerine, kendi ihtiyaç ve beklentilerine, dalış turizm ürününe yaklaşım şekillerine ve birçok farklı değişkene göre farklılık gösterir (Gorrad, 2008, s.31). Bu değişkenlerin, rekreasyonel dalış alanlarının gereksinimleri kullanımı için talebin değerlendirilmesinde; "Neden insanlar rekreasyonel scuba dalışına katılır?" ve "Dalış alanı seçimindeki önemli faktörler nelerdir?" soruları akla gelmektedir. Literatür aslında ilk konu ile ilgilidir, oysa ikincisi ile ilgili araştırmalar nihayetinde oldukça sınırlıdır. Gelecekteki çalışmaların insanları scuba dalışına yönlendiren ve talebi etkileyen faktörler ile ilgili bilgileri bir araya getirmeye ihtiyacı var iken, insanları rekreatif scuba dalışına katılmalarını etkileyen faktörler aşağıdaki gibi görülmektedir (Davis ve Tisdell, 1995, s.28):

- Bakir ve yaban hayatı deneyimini keşfetme;
- Genel olarak deniz ekolojisine olan ilgi;
- Özel ve farklı spor aktiviteleri;
- Özellikle sualtı zenginliklerine olan ilgi (jeolojik formlar, batıklar) veya deniz yaşamı (mercan kayalıkları, köpek balıkları, diğer özgün balık türleri);
- Sualtı fotoğrafçılığı gibi hobi takipçiliği;
- Basit deneyim aktiviteleri (tatil dalışı);
- Risk içeren maceralar.

Diğer bir açıdan dalış talebi oluşurken, insanların neden daldıklarını ve dalış alanı seçimlerini daha iyi anlamak için koruma alanı yönetiminin ihtiyaçları doğrultusunda kaynak yöneticilerine faydalı ve değerli bilgiler sağlayabilir. Bu aynı zamanda buradaki yöneticilere

yeni dalış alanları geliştirmek ve dalış için daha fazla alan ayırmaya yardımcı olacaktır. Tabata (1992), temiz su, bol deniz yaşamı veya batıklar ve diğer aktivitelere öneminden söz ederken, aynı zamanda popüler dalış alanlarının ne el değmemiş koşullara ne de biyolojik çeşitliliğe gerek duymadığını savunmaktadır. Tabata, daha az hassasiyete sahip dalış alanlarının tanıtılmasının hatta yapay çekiciliklerin yaratılmasının rekreasyonel dalış faaliyetlerinin çevresel etkilerini azaltacağını da önermiştir (Davis ve Tisdell, 1995, s.30).

2.6.2 Dalış Turizminin Pazar Bölümlemesi

Palacio ve McCool (1997, s.236), pazar bölümlendirmeyi, “büyük ve potansiyel olarak heterojen olan bir pazarın daha küçük ve daha homojen bileşen ya da bölümlere ayrılması” olarak tanımlamaktadır. Bu bölümleme, turistlerin içinde olduğu pazarların demografik, sosyo-ekonomik, psikografik veya davranışsal karakterlerine dayanır. Çoğu kez, değişkenlerin birleşimi ürüne en isabetli ve kullanılabilir market bölümlemesi bulunduğunda iki veya daha fazla gruplamadan oluşturulur. Bu teknik pazar içindeki turistlerin hem benzerliklerini hem de farklılıklarını tanımlayarak çalışır. Her pazar bölümü açık bir şekilde benzer karakterlere sahip bireylerden oluşan bir temel üzerinde belirlenir. Örneğin, bireyler benzer demografik özellikler taşır veya üründen benzer fayda ararlar. Her pazar aynı zamanda turistler ve içinde buldukları pazar bölümlemesi arasındaki ölçülebilir farklılıklar temelinde belirlenir. Bu tür farklılıklar örneğin turistin sosyo-ekonomik özellikleri veya bunların söz konusu aktivite içindeki sahip oldukları uzmanlık derecesi olabilir. Pazar bölümlerinin neticesinde oluşan bu görüntü turist tipolojisi olarak sunulur ve milli parklar, turizm destinasyonları, tur operatörleri yetkilileri gibi kuruluşların stratejik depolarında çok değerli araçlar olarak yer alır. Özellikle, pazarlama ve ziyaretçi yönetimi stratejileri bir bütün olarak pazardan daha çok kişisel pazar bölümlerini hedefleyebilir, böylece onların özgünlüğünü, hassasiyetini ve etkililiğini artırır (Gorrad, 2008, s.32).

Pazar bölümlemesi kapsamlı olarak turizm endüstrisinde uygulanmıştır (Sarıgöllü ve Huang, 2005) ve dalış turizmi yaygın olarak turizm endüstrisinin hızlı büyüyen pazarı olarak kabul edilmiştir (Tabata,1992; Cater ve Cater, 2001; Musa, Kadir ve Lee, 2006). Orams (1999)’a göre, hemen hemen her yeni sporun yapılabileceği iddiasına dikkat çekerken, bunlar arasında scuba dalışının son derece popüler bir aktivite olacağını ve dalış turizmi için şüphesiz talebin dolacağını dikkat çekmektedir. Sung (2004) ise, turizmin giderek daha da özele indiğine, özel ilgi turizminin giderek genişleyen yönü ile pazar bölümleri ortaya çıkmakta olduğuna ve giderek önem kazandığına dikkat çekmektedir (Gorrad, 2008, s.32).

Bireyler açık bir şekilde dalış turizmi deneyimlerini edinmek için çok çeşitli motivasyonlara sahiptir. Birikmiş dalış deneyimi, kuşkusuz scuba dalıcılarının ihtiyaçları ve motivasyonlarının önemli bir belirleyicisi olarak görülür. Daha deneyimli dalıcılar açık bir şekilde bu ihtiyaçlarını karşılamak için ihtiyaç duyulan farklı ürün tiplerini ve farklı deneyimleri ararlar (Gorrad, 2008, s.40). Pazar bölümleri veya dalış turizmi için pazar bölümlenmeleri, turistlerin sahip olduğu motivasyonlar ve ihtiyaç duydukları farklı deneyimlerden meydana geldiği söylenebilir. Nitekim konu üzerinde yapılan birçok araştırma bunu açık bir dille ifade etmektedir. Genel olarak bakıldığında dalış turizmi için pazar bölümlenmelerinin 4 ana başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlar:

- Başlangıç seviyesine sahip olanlar.
- Farklı deneyim elde etmek isteyenler.
- Maceracılar.
- Eğitim amaçlı daha fazla tecrübe elde etmek isteyenler.

Bu konu üzerinde, Tabata 1992, Trauer 2006, Beard ve Ragheb 1983, Rice 1987, Kerstetter, Confer ve Graefe 2001, Meisel ve Cottrell 2004, Ellagard 2005, Murphy ve Norris 2005, Keeling 2006'in yapmış oldukları çalışmalar farklı sınıflandırmalar ile isimlendirilmiş olsa da temelde aynı tür gruplandırmanın söz konusu olduğu söylenebilir. Motivasyonlar dışında bir başka sınıflandırma ise dalış turistleri için kişisel, sosyo-ekonomik düzey, fiziksel ve davranışsal, eğitim durumu gibi farklı değişkenlere bağlı olarak yapılmıştır. Bu da dalış turistlerinin tipolojisi için ve ilerideki çalışmalar için ürün farklılaştırılmasında kullanılabilecek düzeydedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖRÜŞME FORMLARININ OLUŞTURULMASI ve VERİ ANALİZİ YÖNTEMLERİ

3.1 Nitel Veriler

“Belli bir olayı, durumu veya olguyu, kendi bütünlüğü içinde ve doğal ortamında, tümüyle, en ince ayrıntısına kadar ve en somut şekilde kavrayabilmek ve bu tür bir kavrayışın ve onun sağlayacağı açıklama, keşif ve tanıya ulaşabilmek için nitel araştırma” tercih edilir (Ger, 2009, s.3). Nitel veriler (açık uçlu sorular gibi), genellikle insanların yaşam deneyimlerini doğrudan alıntılama çalışan araştırmacılar tarafından tercih edilirler (Punch, 2005, s.60). Bu amaçla araştırma konusu oluşturulurken nitel verilerden yararlanılmaya karar verilmiş ve araştırma bu kapsamda kurgulanmıştır.

Seidman, bir araştırmacının çağdaş organizasyonlardaki insanların deneyimlerini; kişisel ve kurumsal belgeler, gözlem, tarihsel açıklama, deney, soru formları ve ölçekler, literatür taraması yoluyla araştırabileceğini ifade eder. Ancak Seidman’a göre, eğer araştırmanın amacı, insanların deneyimlerinde bulunan anlamları anlamak ise o zaman nitel karakterli görüşme yapma, yararlı bir araştırma yapma yolu sağlar (Kuş, 2007, s.95). Seidman’ın belirttiği üzere, bu araştırmaya konu olan insan deneyimlerinden yararlanma amacı ile nitel bir araştırma çerçevesi oluşturulmuştur. Bu nedenle araştırmada veri toplama yöntemlerinden görüşme yöntemi seçilmiştir.

3.1.1 Görüşme

Görüşme, sosyal bilimlerin bütün araştırma alanları başta olmak üzere, gazetecilik, hukuk, iş dünyası, tıp gibi birçok alanda profesyonel bir teknik veya yardımcı bir başvuru aracı olarak kullanılmaktadır (Kahn, 1983, s.5). Nitel araştırmalarda çok sık başvurulan veri toplama tekniği olan görüşme, görüşülen kişilere kendilerini birinci elden ifade edebilme fırsatı verirken, araştırmacıya da görüşme yaptığı kişilerin anlam dünyalarını, bakış açılarını, içinde buldukları özel durumlara ait duygu, düşünce ve tecrübelerini yine onların ifadeleri yardımıyla derinlemesine anlama imkânı sunar (McCracken 1988, s.9). Görüşmeye, yüz yüze görüşme ya da mülakat adı da verilmektedir. İngilizcedeki karşılığı *Interview* olarak bilinmektedir. İlgili kişi ile veya grupla karşılıklı olarak konuşmak, soru sormak ve alınan bilgileri kaydetmek suretiyle yapılan çalışmadır. Görüşme yöntemi; “her konuda istenildiği kadar ayrıntıya gidilebilmesi, araştırmacıya geniş bir inisiyatif tanınması, anlaşılmayan sorular

veya cevaplar konusunda ek açıklamalar yapılabilmesi, karşılıklı olarak konuşulduğu için mülakata katılmama oranının düşük olması ve diğer anket yöntemlerine göre daha doğru veriler elde edilebilmesi bakımından araştırmacıya büyük faydalar sağlamaktadır” (Arıkan, 2007, s.112) şeklinde ifade edilmektedir.

Briggs (1986), görüşmenin, sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama yöntemi olduğunu savunmakta ve bu durumun, görüşme yönteminin; bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Stewart ve Cash (1985, s.7), görüşmeyi, “önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci” olarak tanımlamıştır. Bu tanımda, süreç, iletişimdeki sürekliliği ve dinamikliği; karşılıklı, iki veya daha fazla birey arasında gerçekleşen karşılıklı etkileşimi; etkileşimli, görüşmeye dâhil olan bireyler arasında oluşan bireyler arası bağı; önceden belirlenmiş ve ciddi amaç, görüşmeye dâhil bireylerden en az birinin belli bir amacı olduğunu ve bu amaca yönelik bilgi toplama çabası olduğunu ifade eder (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.119-120).

Bertaux (1981, s.39), nitel görüşme üzerine: “Sosyal bilimlerdeki araştırma özneleri konuşabilmekte ve düşünebilmektedir. Özgürce konuşmaları için bir fırsat verildiğinde, insanlar ne olup bittiğine ilişkin daha fazla bilgili görünmeye başlarlar” (Seidman, 1991, s.2; Akt. Kuş, 2007, s.94). “İnsanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur” (Punch, 2005, s.165-6). Jones (1985, s.46)’a göre, “diğer kişilerin gerçekliği nasıl inşa ettiklerini anlamak için, onlara sormamız ve kendi terimlerini kullanmalarına izin verecek bir biçimde ve kendi anlamlarının özü olan zengin içeriği en iyi şekilde ifade edebilecek bir derinlikte sormamız yerinde olacaktır” şeklinde ifade edilmektedir. Rubin ve Rubin (1995, s.19) ise bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Nasıl görüşme yaptığımız kısmen, ne duymaya çalıştığımız ile ilgilidir.”

Araştırmaya konu olan ve bir görüşme türü olan ‘derinlemesine görüşme’ ise, etkileşimin her iki tarafında bulunan kişilerin karşılıklı ortak çabaları sonucunda bilginin ve anlamın inşa edildiği bir süreçtir (Hostein ve Gubrium, 2004, s.141). Derinlemesine görüşme, araştırmacının görüşme yaptığı kişiden aldığı cevapları sınıflayarak ve o cevaplardan hareketle yeni sorularla konuyu mümkün olduğunca detaylı bir şekilde incelemeye çalıştığı esnek ve keşfedici bir veri toplama tekniğidir. Derinlemesine görüşmenin tarzı

yapılandırılmamış, karşılıklı yüz yüze görüşme şeklindedir ve sorular bireysel tecrübeleri detaylı olarak anlatmaya imkân verecek şekilde genellikle açık uçlu olarak oluşturulmuştur. Derinlemesine görüşmeyi diğer görüşme türlerinden ayıran en belirgin özelliği budur (Tekin, 2006, s.103). Seidman, derin görüşmenin amacının, “sorulara cevap bulmak ya da hipotezleri test etmek ya da ‘değerlendirme’ yapmak olmadığını” ifade eder (Seidman, 1991, s.3). Seidman’a göre derin görüşmenin kökeninde, diğer insanların deneyimlerini ve o deneyimleri yapan anlamı anlama ilgisi yatmaktadır (Kuş, 2007, s.95).

3.2 Görüşme Formlarının Oluşturulması

Araştırma kapsamında oluşturulan görüşme formları, aşağıda listesi verilen literatür yardımı ile oluşturulmuştur. Literatür taraması ile 85 ayrı araştırmaya erişilmiş olup bu amaçla ilgili yazın dikkatlice okunup incelenerek, görüşme formlarında yer alan soruların oluşturulması için aşağıda yer alan soru formu oluşturma ilkelerine bağlı, soruların özellikleri dikkate alınarak en doğru sonuca ve soru tipine ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma konusu, görüşmenin yapıldığı bireyler, görüşmenin yapıldığı ortamlar gibi birçok değişkene göre farklı özellikler taşıyabilir. Buna bağlı olarak, görüşmeye yön veren formun da farklı özellikler taşıması doğaldır. Bununla birlikte, görüşme formunun hazırlanmasında dikkate alınması gereken bazı ilkeler şöyle sıralanabilir (Patton, 1987; Brookfield, 1992; Bodgan ve Biklen, 1992; Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.128):

- Kolay anlaşılacak sorular yazma
- Odaklı sorular hazırlama
- Açık uçlu sorular sorma
- Yönlendirmekten kaçınma
- Çok boyutlu soru sormaktan kaçınma
- Alternatif sorular ve sondalar hazırlama
- Farklı türden sorular yazma
- Soruları mantıklı bir biçimde düzenleme
- Soruları geliştirme

Soruların özellikleri ise, Karasar (2005, s.168-69)’in aktardığı gibi (Kerlinger, 1964, s.473-75; Fox, 1969, s.529-32; Moser ve Kalton, 1971, s.318-27):

- Ne tür bilgi istendiğini açıkça belirler, istenen bakış açısını davet eder ve kaynak kişi tarafından kolayca anlaşılır nitelikte,
- Tek amaçlı ve varsayımsız,
- Kaynak kişinin verebileceği verileri içermeli,
- Yansız olmalıdır.

Görüşme formu hazırlanırken yukarı bahsedilen ilkeler ve özellikler göz önünde bulundurularak araştırma soruları aşağıda yer alan temalar altında incelenmiştir ve detayları ile kategorize edilmiştir. Bu temalar; “Yeni Bir Ürünün Yeni Bir Turizm Türü Olarak Sunulması; Mirasın Korunması; Sualtı Kültürel Miras Alanlarının Kullanılması; Sualtı Mirası ve Replika Gibi Yeni Ürünlerin Potansiyelinin Belirlenmesi; Mevcut Ürünleri Yeni Ürünler İle Zenginleştirme ve Arza Olan Artışın Desteklenmesi; Yeni Bir Ürünün Mevcut Ürünlere Katkısı; Yeni Bir Ürünün Yeni Tanıtım Olanakları Yaratabilmesi”’dir.

3.2.1 Yeni Bir Ürünün Yeni Bir Turizm Türü Olarak Sunulması

Sıra	Çalışmanın Adı	Yazarı Ve Yılı	Konusu	Yöntemi	Bulgular	Sonuç
1	Sosyal Değişme Katalizörü Olarak Turizm ve Etkileri	Şakir Berber	Turizmin Etkileri	Literatür	-	-
2	Zante Adasında Tematik Rotalar ve Bilgi İletişim Teknolojilerin Kullanımına Bağlı Olarak Turizmde Ürün Farklılaştırılması	Panayiotis Curtis John Mylonakis Takis Ktenidis - 2007	Taşınabilir İletişim Araçları ve Rotalar İle Turizm Olanaklarını Geliştirme	Swot Analizi Rona ve Roe Hesaplama	Öneriler. Kapasite Ölçülmeli...	Mass Turizmden Uzak Daha Farklı Bir Rota Olarak Kullanılması Gerektiği.
3	Uluslararası İş Stratejik Modelleri. Ürün Farklılaştırma Veya Tamamlama?	Rock-Antoine Mehanna - 2008	Ampirik Bir Çalışma	Literatür	Farklı Modeller	Performansa Etkisi Olur.
4	Koruma Alanları, Parklar ve Parkurlar: Deniz Kıyısı Kültürel Kaynak Yönetiminin Karşılığı ve Stratejisi	Della Aleta Scott-Ireton - 2005	Tez	Literatür ve Örnekler	Cayman Adaları Örnek Alınarak Oluşturulan Bir Çalışma Örneği	Müze Yönetimi Esas Alınarak Bir Yönetim Oluşturulmalı
5	Mezarlığın Yeniden Canlandırılması: Kuzey Carolina Batığının Miras Turizmi Gelişimi	Valerie J. Grussing - 2009	Tez	Literatür	Çeşitli Örnekler ve Politikalar	Aynı Yönde Politikaların Geliştirilmesi

6*	Turizmde Ürün Çeşitliliği Yoluyla Ürün Değeri Oluşturma: Türkiye'deki Arz Kaynakları Üzerine Bir İnceleme	Teoman Duman Metin Kozak Muzaffer S. Uysal - 2007	Basılı Yayınların İncelenmesi	Literatür, İnceleme, Anket	Yayınların Temel Özellikleri ve İl Müdürlükleri Görevlilerin Potansiyel Konusundaki Görüşleri	Arz Kaynağı Olarak Yüksek Bir Potansiyelin Olduğu ve Değerlendirilmesi Gerektiği
7*	Türk Turizm Ürünü: Farklılaştırma ve Rekabet Gücü	Teoman Duman Metin Kozak - 2010	Potansiyeli	Literatür	Çeşitli Ürünlerin Var Olduğu	Ürün Çeşitlendirilmesi İle Potansiyelin Artacağı
8	Türkiye'de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı Ürün Farklılaştırma İhtiyacı	Bilgehan Gülcan - 2010	Ürün Farklılaştırma	Literatür	Ulusal Değerler	Neler Yapılabilir

						Sürdürülebilir Bir Yaklaşımla Doğal Çevrenin Koruma, Kullanma ve Gelecek Nesillere Aktarılması Doğrultusunda Öneriler
9	Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Eko Turizmi Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları	Elif Akpınar Yahya Bulut - 2010	-	Literatür	-	
10	Türkiye'ye Yönelik Kültürel Turizm Turları ve Başlıca Güzergâhlar	Veysi Günal Faruk Alaeddinoğlu M. Sait Şahinalp - 2009	Güzergâhlar	Literatür ve Tur Programları	Tespit	Potansiyelin Varlığı
11	Dünya Kültür Mirası Olarak Macao Tarihi Merkezinin Tur Rehberlerince Yorumu	Man-UIo ve Leonie Hallo - 2011	Turist Rehberlerinin Macao Üstündeki Etkileri	Görüşme ve Anket	Turist Rehberlerinin Önemi	Gelenlerin Yarısına Yakını Gezi Öncesi Yer Hakkında Bilgi Sahibi Olsa da Rehberlerin Anlattıklarına Merak Duyuyorlar.

3.2.2 Mirasın Korunması

1	Turizmde Taşıma Kapasitesinin Önemi	Öğr. Gör. Nilgün Avcı -2007	Taşıma Kapasitesi	Literatür	Olumlu ve Olumsuz Etkiler	Taşıma Kapasitesi Hazırlanmalıdır.
2	2001 Unesco Sualtı Kültürel Mirasının Korunması Toplantısı: Avantajları ve Zorlukları	Ulrike Koschtial - 2009	-	İçerik Analizi	-	-
3	Brezilya'nın Sualtı Kültürel Mirasının Korunması: Hukuksal Koruma ve Kamu Arkeolojisi	Gilson Rambelli - 2009	Miras Yaklaşımı	Literatür ve Yasalar	-	2001 Toplantısının Etkileri
4	Romanın Korunması. Uluslararası Koruma Standartlarının Oluşturulması	Paul N. Perrot - 2009	Neler Yapıldı, Neler Yapılabilir	Görüş	-	-
5	Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması	Raşit Raci Bademli - 1997	Koruma	Yasalar	-	-
6	Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması	Suna Doğaner - 2003	Kaynakların Tanımı	Literatür Taraması	Öneriler	Envanter Oluşturulmalı, Korunmalıdır.

	Sürdürülebilir Turizm			Betimsel Yöntem	Taşıma Kapasitesi	Yöneticiler Koruma-Kullanma Dengesini
7	Açısından Taşıma Kapasitesi: Topkapı Sarayı Örneği	Cüneyt Tokmak - 2008	Tez	Anket Mülakat Gözlem	Aşımına İlişkin Bulgular Yer almaktadır.	Dikkate Alarak Alanları Planlamalı ve Yönetmelidirler.
8	Türk Kültür Mirasının Korunması ve Tarihi Çevre Bilinci Üzerine	Yüksel Sayan - 2009	Kültürün Korunması	Görüş	-	-
9	Anydros-Eudokias Suyla Hayat Bulan, İnsan Eliyle Yok Olan Bir Kültür Mirası ve Düşündürdükleri	Vedat Çelgin - 2008	-	Literatür	-	Tanıtım Üzerine Bir Yazı
10	Antalya Kaleiçi Yerleşiminin Doğal, Kültürel ve Tarihi Miras Olarak İncelenmesi ve Alanın Turizm Açısından Sürdürülebilir Kullanımı	Hasibe Kocaboyun - 2009	Tez	Anket	Belirlenen Sorunlar ve Bunların Anlamlılık Dereceleri	Önerilerin Getirilmesin Anket Sonuçlarının Etkili Olduğu

11	Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış	Melike Z. Dağistan Özdemir - 2005	-	Görüş	Gelişim Süreci	Mimarlık Alanından Bir Yazı
12	Kültür Mirasını Korumada Çeşitli Yaklaşımlar	Reha Günay - 2007	Koruma Yaklaşımı	Literatür	Çeşitli Yollar ve Tanımları	-
13	Kültürel Miras Alan Yönetimi Kapsamında Alanya Kalesi Ziyaretçi Yönetimi	Sevcan Yıldız - 2011	Tez	Literatür - Anket	Taşıma Kapasitesinin Üzerinde Bir Ziyaretçi Sayısı	Karmaşalığa Sebep Olacak Ziyaretçi Yoğunluğunun Azalması Gerektiği Önerisi
14	Çatışma ve Uzlaşma İçinde Miras. 21. Yüzyıl Uluslararası Gündeme Doğru	Elizabeth Chilton Neil Silberman 2010	Miras Yaklaşımı	Görüş	-	-
15	Evrensel Oturumlar	Whitney Battle- Baptiste - 2010	Ülkelerin Miras’a Yaklaşımı	Görüş	-	-
16	Kültürel Miras ve Çatışma: Avrupa’dan Görünümü	Gabi Dolff- Bonekämper - 2010	Anlaşmaların ve Kurumların Miras Yaklaşımı	Görüş	-	-

3.2.3 Sualtı Kültürel Miras Alanlarının Kullanılması

1	Deniz Turizm Limanları İçin Sürdürülebilir Gelişim Modeli	Alen Jugovic Mirjana Kovacic Ana Hadžic - 2011	Gelişim Modeli Oluşturma	Pest Analizi ve Parametre Oluşturma	Tüm Çevresel Faktörler Etkilidir.	Deniz Turizmi İçin Gelişim Profesyonel Kişilerle Yapılmalı.
2	Sualtı Kültürel Mirasın Korunması: Karakteristik Özellikler ve Yeni Teknolojiler	Jean-Bernard Memet - 2009	Çıkarılması ve Koruma Altına Alınması	Görüş	-	-
3	2001 Kongresi İle Sualtı Kültür Mirasından Nasıl ve Neden Fayda Sağlayacağız?	Thijs J. Maarleveld - 2009	-	İçerik Analizi	-	Farklı Faydalar Çıkarılabilir.
4	Yerinde (In-Situ) Koruma. Tercih Edilen Seçenek	Martijn Manders - 2009	Yerinde Korumanın Önemi	Literatür ve Machu (Managing Cultural Heritage Underwater) Projesinin Tanıtımı	-	Yerinde Korumanın Avantajları ve Sergilemedeki Çekiciliği

5	Akdeniz Bölgesi Sualtı Arkeolojisi, Sualtı Araştırma Projesi: Sualtı Kültür Mirası ve Batıklar	Yrd.Doç.Dr. A. Harun Özdaş Doç.Dr. Derman Dondurur Yrd.Doç.Dr. Derya Yalçıklı - 2009	Proje	Sonar Tarama	Çeşitli Batık Alanları	Arkeoloji Açısından Bir İnceleme
6	Sualtı Arkeolojisi Araştırma Yöntemleri ve Kazı Teknikleri	Koray Alper - 2007	-	Tez	-	Arkeoloji Açısından Bir İnceleme
7	Arkeolojik Sualtı Araştırmacılığına Giriş İçin Eğitim Metodolojisi	Hakan Öniz - 2008	-	Tez	-	Arkeoloji Açısından Bir İnceleme
8	Arkeolojik Sualtı Araştırmaları	Harun Özdaş	Proje'den Yayın	Sonar Tarama	Çeşitli Batık Alanları	Arkeoloji Açısından Bir İnceleme
9	2008 Yılı Kelenderis Limanı (Aydıncık/Mersin) Sualtı Kazısı	Prof. Dr. Levent Zoroğlu - Hakan Öniz	Kazı Çalışmaları	Literatür	Kazı Alanı İle İlgili Bulgular	Kazı Alanı İle İlgili Bulgular

10	İstanbul-Küçükçekmece Kıyıları Arkeolojik YüzeY Araştırması	şengöl Aydıngün Hakan Öniz	Kazı Çalışmaları	Literatür	Kazı Alanı İle İlgili Bulgular	Kazı Alanı İle İlgili Bulgular
11	Doğu Akdeniz Sualtı Antik Batıklarının Bilgisayarlı Grafik Yöntemleriyle Üç Boyutlu Rekonstrüksiyonu	Ahmet Denker Hakan Öniz	Deneysel Bir Çalışma	Rekonstrüksiyon	Çizimler İle İlgili Bulgular	Yeniden Yaratma Aşamasında Bilgisayar Desteği
12	Sualtı Kültürel Mirasın Korunması Toplantısı	Unesco	-	2001 Toplantısı	Sonuçlar	Belirlemeler ve Sonuçlar, Sözleşme Maddeleri
13	Tarihsel ve Arkeolojik Batık Alanları Kaynaklar	Thomas Barrett Street - 2007	Tez	Politikalar ve Literatür	Politikalar Çevresinde Gelişmeler	Uluslararası Politikaların Yaptırımları ve Uygulama Şekilleri
14	Saros Körfezi Kıyılarında Su Altı Dalış Turizmi	Okan Yaşar – 2011	Saros Körfezi ve Dalış Turizmi	Literatür	-	Çeşitli Yatırımlar İle Daha İlgil Çekici Hale Geleceği

15	Mercan Topluluklarındaki Scuba Dalışçıların Kısıtlanması Üzerine Alternatif Bir Yönetim Çerçevesi	Anthony B. Roupheal Mahmoud Hanafy - 2007	Yönetim Modeli	Literatür ve Model	2 Yönetim Modeli	2 Yönetim Modelinin Güçlü ve Zayıf Yanları
16	Sualtı Kültür Mirasının Korunması Sözleşmesi	Unesco - 2001	-	-	-	Sözleşme
17	Sualtı Kültür Mirasının Korunması ve Yönetimi Tüzüğü	Icomos - 1996	-	-	-	Tüzük
18	Türkiye Sualtı Kültürel Mirası Ulusal Raporu	Harun Özdaş - 2010	-	-	-	-
19	Sualtı Kültürel Mirasın Korunması Üzerinde Ticari Sömürünün Etkisi	Tatiana Villegas Zamora - 2009	-	Görüş	-	Özellikle Hazine Avcılığın Artışı Yönündeki Endişeler.
20	2001 Sözleşmesi En Sık Sorulan Sorular	Unesco	-	-	-	Sözleşme Hakkında
21	Akdeniz'de Suyla Gelen Kültürün ve Mimarinin İzleri	T. Gül Köksal H. Hüseyin Kargın	-	Görüş	Çeşitli Mekânlar	Mimarlık Alanından Bir Yazı

22	Denizaltı Turizmde Yeni Sınırlar	Brian Garrod Stefan Gössling - 2008	-	-	-	-
23	Dalış Turizmi Üzerine	Brian Garrod Stefan Gössling - 2008	-	Literatür	-	-
24	Dalış Turizmi Turist Tipolojisi ve Pazar Bölümlemesi	Brian Garrod - 2008	-	Literatür	-	-
25	Dalış Turizmi Sürdürülebilir Turizm ve Sosyal Sorumluluk	Claudia Townsend - 2008	-	Literatür	-	-
26	Ülkemizin Taraf Olmadığı Sualtı Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi ve Sualtı Kültür Varlıklarımız	Umut Görgülü - 2007	Tez	Literatür ve Sözleşmenin Yorumu	-	Çeşitli Sorunlara Yol Açacağı Düşüncesi İle Tarafa Olmama Durumu

27	Deniz Koruma Alanlarında Taşıma Kapasitesi ve Rekreasyonel SCUBA Aktiviteleri	Derrin Davis ve Clem Tisdell - 1995	Koruma Alanları Üzerine	Literatür Taraması	-	Aşırı Kalabalık Yaratan Durumların Olumsuz Yönde Etkilediği
28	Tutum ve Davranış Teorileri Bazında Rekreasyonel Su Altı Dalışa Katılanlar Üzerinde Bir Örnek	Tah Fatt Ong ve Ghazali Musa - 2010	Tutum ve Davranışların Etkileri ve Anlamlılıkları	Anket	Güçlü Etkiler	Sorumlu Dalış Faaliyetleri ile Dalış Tutumları ve Davranışları Arasında Anlamlı İlişki Vardır
29	Arkeolojik Araştırmalarda Kültürel Mirasın Belgelenmesi Ve İzlenmesi Sürecinde “Fotogrametri”nin Uygulama Alanları	Elif S. Kork - 2006	Tez	Fotogrametri	Bazı Alanların Verileri	Veri Tabanı Oluşturmada Kullanılacak Yöntem

3.2.4 Sualtı Mirası ve Replika Gibi Yeni Ürünlerin Potansiyelinin Belirlenmesi

1	Batık Kültürel Sit Alanları: Zamana Açılan Kapsül	David Nutley - 2009	Koruma Yöntemleri- Sergileme	Görüş	-	Teknolojinin Kullanılmasındaki Faydalar (Arkeolojik Yaklaşım)
2	Deneysel Arkeoloji; Foça – Marsilya Projesi	Osman Erkurt	Projenin Tanıtımı	Tanıtım	Proje'nin Gerçekleşmesi İle İlgili Bilgiler	Proje'nin Hayata Geçmesi
3	Antik Ticaretin Günümüze Gelen Tanıkları: Amphoralar	Emre Okan	Kazı Çalışmaları	Literatür	Kazı Alanı İle İlgili Bulgular	Kazı Alanı İle İlgili Bulgular
4	Maine Körfezindeki Deniz Kıyısı Kültürel Mirasın Sürdürülebilir Gelişimi	Stefan Claesson - 2008	Tez	Literatür ve Yasalar	Öneriler	Kültürün Korunmasının Önemi ve Sürdürülebilir Bir Müze

5	Ekonomik Tarihin Deniz Kıyısı Arkeolojisi: Kuzeydoğu Akdeniz’indeki Uzun Dönemli Roma Ticareti	Justin Leinwagner - 2011	Tez	Literatür	Tarihi Rotalar ve Limanlar (Türkiye Kıyıları Ağırlıklı)	Ticaretin Rotları ve Önemi
6	Batık Alanlar Üzerinde Büyüyen Turizmin Etkileri ve Fırsatları	James P. Delgado - 2011	-	Görüş	Sualtı Mirasının Kullanımına İlişkin Fırsatlar	Çeşitli Etkilerin Var Olacağı ve Bunların Çözümlemesi
7	Sualtı Arkeolojik Rotalar	Francisco J. S. Alves - 2009	-	Görüş	-	Alanların Halka Açılması İle Popüler Olacağı
8	Sipidan: SCUBA Cenneti: Turizm Etkileri, Dalıcıların Memnuniyeti ve Turizm Yönetimi Üzerine Bir Analiz	Ghazali Musa - 2010	Memnuniyet ve Yönetim Önerileri.	Anket	Memnun ve Memnun Olmama Sebepleri	Katılımcılar Genel Olarak Memnun Ancak Kalabalık ve Gürültü Memnuniyetsizliği Arttırıyor

3.2.5 Mevcut Ürünleri Yeni Ürünler İle Zenginleştirme ve Arza Olan Artışın Desteklenmesi

1	Kıyı Destinasyonlarına Turizm Ürünü Olarak Kültürel İçerik Sunmak: Portekiz Algarve Üzerine Bir Çalışma	Patricia Oom do Valle, Manuela Guerreiro, Julio Mendes, Joao Albino Silva - 2011	Kitle Turizmde Kültürel Etkinliklerin Kültürel Zenginliğe Etkisi	Anket, CHAID Analizi	Kültürel Deneyimin Memnuniyete Etki Ettiği	Kitle Turizm İçin Gelip Kültürel Aktiviteye Katılanların Daha Memnun Oldukları Ortaya Çıkmış.
2	Kentsel Kültürel Turizm Gelişiminin Faktörleri ve Zorlukları Üzerine Tartışma	Suosheng Wang, Naoko Yamada ve LindaBrothers - 2011	Kentsel Kültürel Turizmin Geliştirilmesi. Araba Yarışları, Festival vs.	Nitel ve Nicel, Anket, Görüşme, Önem ve Performans Analizi	Bazı Faktörlerin Özellikle Memnuniyet Üzerindeki Etkileri	Gelişim Yerel Ekonomi ve Özel Sektör İle Sağlanmalı.
3	Bilgi ve Beceriler, Yörelere, Ürünler: Biyolojik ve Kültürel Özvarlık	Laurence Bérard Philippe Marchenay François Casabianca - 2010	Kültürel Özvarlığın Etkin Kullanımı	Literatür Taraması (Tarım Alanından Bakış)	-	Özvarlık Kültürünün Değişerek Devam Etmesi Gerektiği

4	Kırsal Gelişimde Kültür (Mirası) Turizmi Modeli	A. Sadık Bahçe - 2009	Kırsal Gelişim Modeli Önerisi	Literatür	-	Kırsal Turizm Olanakları Kullanılmalıdır.
5	Sosyo-Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye'den Örnekler	Alpaslan Aliağaoğlu - 2004	Kültürel Turizm Çeşitleri	Analiz ve Sentez Metodu	-	Alt Grup Oluşturma Çabası
6	Pamukkale'deki Yöre Halkının Turizmi Desteklemesi İle Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri Arasındaki İlişki	Serkan Bertan - 2010	Olumlu ve Olumsuz Etkilerinin Tespiti	Anket	Spss Faktör Analizi Regresyon	Faktörler Turizmin Olumsuz Sosyo-Kültürel Etkileri Alpha 81,36 - Ortalama 2,96 Turizmin Olumlu Sosyo-Kültürel Etkileri Alpha 74,86 - Ortalama 4,06

7	Beyazarı'nda Turist-Yerli Halk Etkileşimi ve Turizmin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Etkileri	Turhan Çetin - 2009	Olumlu - Olumsuz Etkiler	Anket	Sorular Bazında Hipotezler Test Edilmiş.	Gelen Zengin Turistlerin Halkın Yaşam Tarzını Olumsuz Yönde Etkilediğine Büyük Oranda Katılmamaktadır.
8	Turizmde Davranış Kuralları ve Bunun Sürdürülebilir Turizm Üzerindeki Etkisi	Kristina Bucar Sánela Skoric Darko Prebezac - 2010	Davranış Kurallarının Etkileri	Literatür	Nasıl Etkilediği ve Etkilendiği	Evrensel ve Yerel Düzeyde Önemli Bir Yer Tuttuğu ve Gönüllülük Esaslı Bir Yapıya Sahip Olduğu
9	Antalya Kıyı Bölgesi Planlama Sürecinin Kıyı Alanlarına Etkileri: Side-Manavgat Örneği	Özlem Alpaslan - 2009	-	Görüş	-	Mimarlık Alanından Bir Yazı
10	Antalya Kıyı Alanlarının Değişimi Üzerine Saptamalar	Mehmet Nazım Özer – 2009	-	Görüş	-	Mimarlık Alanından Bir Yazı

11	Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm	Gözde Emekli - 2006	-	Literatür	Nasıl Bir Yapıya Sahip Olduğu	Gelişmesindeki Önemli Noktaların Vurgusu
12*	Turizmde Ürün Çeşitliliği Yoluyla Ürün Değeri Oluşturma: Türkiye'deki Arz Kaynakları Üzerine Bir İnceleme	Teoman Duman Metin Kozak Muzaffer S. Uysal - 2007	Basılı Yayınların İncelenmesi	Literatür, İnceleme, Anket	Yayınların Temel Özellikleri ve İl Müdürlükleri Görevlilerin Potansiyel Konusundaki Görüşleri	Arz Kaynağı Olarak Yüksek Bir Potansiyelin Olduğu ve Değerlendirilmesi Gerektiği
13*	Türk Turizm Ürünü: Farklılaştırma ve Rekabet Gücü	Teoman Duman Metin Kozak - 2010	Potansiyeli	Literatür	Çeşitli Ürünlerin Var Olduğu	Ürün Çeşitlendirilmesi İle Potansiyelin Artacağı
14	Türkiye'de Kültürel Turizm: Kaçırılmış Fırsat	Fevzi Okumuş, Umut Avcı, İzzet Kılıç, Andrew R. Walls - 2012	Kalkınma Planlarının İçerikleri	İçerik Analizi	-	Kalkınma Planlarında Kültür Turizminin Yeri Ortaya Çıkarılmış.

3.2.6 Yeni Bir Ürünün Mevcut Ürünlere Katkısı ve Yeni Bir Ürünün Yeni Tanıtım Olanakları Yaratabilmesi

1	Paylaşılan Miras Anlayışının Gelişimi	Elizabeth Ya'ari - 2010	2006 Push Yaklaşımı	Görüş	-	-
2	Arkeolojik Miras ve Merkez Lidya'da Türk Bağımsızlık Savaşı	Christina Luke - 2010	-	Görüş	-	-
3	Miras Turizmi: Tanımlanan Bir Soru	Brian Garrod Alan Fyall - 2001	-	Görüş	Miras Turizmi Hakkında Tanım Çalışması	Nedir Sorusuna Literatüre Dayanan 7 Sorunun Tanımı
4	Kültür Yönetimi	Anıl Çeçen	-	Literatür	Kültürün Gelişimi	Kültürün Yönetilmesi
5	Unesco, Kültür ve Türkiye	Prof. Dr. Öcal Oğuz - 2007	-	Literatür	Süreç	-
6	Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri	Selma Meydan Uygur Eda Baykan - 2007	Etkileri	Literatür	Olumlu ve Olumsuz Etkilerin Tespiti	-

7	Doğal ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi “Boğaziçi- Arnavutköy Örneği”	Mimar Pınar Abacılar - 2008	Tez	Literatür	-	Zararların En Aza İndirgenmesi Çalışmalarının Önem Kazanması Gerektiği
8	Miras Turistlerinin Motivasyonları Üzerinde Turist Sektör Yapısının Etkisi	Luca Secondi vd. 2012	Motivasyon	PLS Path Modeli	Etki Büyüklükleri ve Modelin Anlamlılık Derecesi (AVE)	Salt Kültürel Miras Alanlarının Değil Ulaşım, Altyapı ve Diğer Yapılarında Motivasyonda Etkisi Olduğu.
9	Kültürel Miras ve Turizm’in Sürdürülebilir Bütünleşmesi: Meta Analizi	Tolina Loulanski ve Vesselin Loulanski - 2011	Yayınların Analizi	Nitel Araştırma ve Meta Analizi	15 Kategori İçerisindeki Yerleri	Farklı Disiplinler Arası KM ve T Arasında Sürdürülebilir Bir İlişki Vardır

3.3 Nitel Veri Analizi

Her nitel araştırma farklı birtakım özellikler taşır ve veri analizinde bir takım yeni yaklaşımlar gerektirir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.221). Strauss (1987) ile Coffey ve Atkinson (1996) benzer şekilde, nitel araştırmadaki veri analiz yöntemlerinin standart hale getirilemeyeceğini ve veri analizini standartlaştırmanın nitel araştırmacıyı sınırlandıracağını, standartlaştırılmış veri analizinin araştırma yoluyla elde edilen verilere uygun, zengin ve derinlemesine sonuçlar elde edilmesini olumsuz yönde etkileyeceğini ve analiz sürecinin kapsamlı ve sistematik olması gerektiğini; ancak bu süreci her araştırma için geçerli olabilecek standart bir süreç haline getirmenin mümkün olmayacağını belirtmişlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.221).

Örneğin; Wolcott (1994) veri analizinde üç yol önermektedir. Birinci yol, toplanan verinin özgün formuna mümkün olduğu kadar sadık kalarak ve gerektiğinde araştırmaya katılan bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntı yaparak betimsel bir yaklaşımla verileri okuyucuya sunmaktır. Bu yaklaşımda, veriler ve ulaşılan sonuçlar birbirine “anlatım” olarak çok yakındır. Örneğin, görüşmelerden uzun aktarımlar yapılabilir ve gözlem notları özgün haline yakın biçimde betimlenebilir. İkinci yol ise, birinci yaklaşımı da içeren bir biçimde, bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak amacıyla “sistematik analiz” yapmaktır. Yani, veriler betimsel bir yaklaşımla sunulur ve buna ek olarak belirlenen bazı temalar ve temalar arası ilişkiler belirlenir. Bu yaklaşımda araştırmacı, veri analizini bir adım öteye götürmekte ve okuyucuya yardımcı olabilecek birtakım ek analizler yapmaktadır. Üçüncü yaklaşımda ise araştırmacı, birinci ve ikinci yaklaşımı temel alır ve buna ek olarak, veri analizi sürecine kendi yorumlarını da dâhil eder. Burada araştırmacının katılımcı ve öznel yönü daha çok ön plana çıkmakta, veri toplamanın yanında veri analizinde de, kendi yorumları ve anlayışı ile araştırmacı daha etkin bir rol üstlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.221-222).

Wolcott veri analiz sürecine üç farklı yaklaşım önerirken, her bir yaklaşımın birbirinden ayrı olamayacağını da kabul etmektedir. Genel olarak alan yazın ile belirtmiş olduğu yaklaşımlar paralellik göstermektedir. Bunun dışında Strauss ve Corbin (1990) “betimsel analiz” ve “içerik analizi” olmak üzere iki yaklaşım belirtmişlerdir. Araştırmacıların en sık kullandığı yaklaşımlar da betimsel analiz ve içerik analizidir. Dey (1993) ise analiz sürecine Wolcott gibi 3 aşama getirmiş ve bunları “betimleme”, “sınıflama” ve ilişkilendirme” olarak tanımlamaktadır. Bir diğer yaklaşım Miles ve Huberman (1994) tarafından ortaya atılmıştır. Dey ve Wolcott gibi üç süreci temel alan yaklaşımlarını “verinin

işlenmesi”, verinin görsel hale getirilmesi” ve “sonuç çıkarma ve teyit etme” olarak sıralamaktadırlar. Her yaklaşım kendi içinde tutarlı, ancak hiçbir yaklaşım ortaya atılan tüm yaklaşımlardan bağımsız değildir.

3.4 Temellendirilmiş Kuram

Araştırma probleminin kuramsal ya da kavramsal bir çerçevesini oluşturmak, araştırma deseninin amaca dönük ve kendi içinde tutarlı olması bakımından büyük önem taşır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.86). Kuramsal bir çerçevenin var olduğu bir araştırmada, araştırmacı (süreç içinde) önemli avantajlara sahiptir. Kuramsal çerçeve araştırmacıya, problemiyle ilgili boyutların tanımlanmasında, bunların birbirleriyle olan ilişkilerinin saptanmasında, bilgi toplama araçlarının boyutlarının belirlenmesinde ve analiz aşamasında kullanılacak temaların seçilmesinde yardımcı olur. Ancak her nitel araştırma problemi için bir kuramsal altyapı oluşturmak mümkün olmayabilir. Özellikle bir araştırma problemi ilk defa araştırılıyor ise, bu durum söz konusu olabilir. Böyle bir durumda araştırmacı, kuramsal ya da kavramsal bir çerçeve oluşturmada zorlanabilir. Bunun sonucunda araştırmacı, daha esnek bir araştırma deseni benimseme ve araştırma sürecinde elde ettiği bulgulara göre bu çerçeveyi oluşturma ihtiyacı hissedebilir. Glaser ve Strauss (1967)’un ortaya koydukları “kuram oluşturma” (grounded theory) kavramı bu tür durumlarda kullanılan bir yöntemdir. Herhangi bir olayı ya da olguyu açıklayabilecek bir kuramın olmadığı durumlarda nitel araştırma, tümevarımcı ve esnek bir yaklaşımla elde ettiği verilere dayanarak bir kuram oluşturma çabası içine girebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.86).

Nitel araştırmanın bir diğer temel özelliği ise, bilginin inşa edilmesi sürecinde izlediği yoldur. Nitel araştırma, bilgiye tümevarım yöntem bilimini kullanarak ulaşmaya çalışmaktadır. Bu anlayışın gelişmesinde en önemli katkı Glaser ve Strauss’tan gelmiştir. Glaser ve Strauss (1967) kuramın, araştırma sürecinde sistematik olarak elde edilmiş olan verilere dayalı olarak keşfedilmesini önermişlerdir. Yazarlar ortaya attıkları bu kurama “temellendirilmiş kuram” (grounded theory) ismini vermişlerdir. Kurama bu ismin verilmesindeki temel gerekçe, bilginin, sosyal gerçekliğin içerisinde saklı olduğuna dair varsayımdır. Araştırmacının temel rolü, sosyal gerçekliğin içerisinde temellendirilmiş (grounded) olarak duran bu bilgiyi, araştırma sürecinde toplamış olduğu verileri analiz etmek suretiyle keşfetmek ve ortaya çıkartmaktır (Balcı, 2005). Temellendirilmiş kurama, bazı başlangıç araştırma soruları çerçevesinde elde edilmiş verilerle başlanır. Amaç, bu verilerde aslı olan şeye göre temellendirilmiş bir kuramı keşfetmek ve geliştirmektir. Bu yaklaşımda

kuram, verilerin kendisinden daha soyut olan kavramlar arasındaki bağlantıları gösteren önermeler bütünü olarak görülür. Amaç, veriler hakkında ve bu verilerle temellendirilmiş soyut bir kuram inşa etmektir (Punch, 2005, s.206).

Temellendirilmiş kuram'ın bir kuram olmadığı belirtilmektedir. Bir yöntem, bir yaklaşım, bir stratejidir. En iyi biçimde verilerden kuram türetme amacı taşıyan bir araştırma stratejisi olarak tanımlanabilir. 'Temellendirilmiş' ifadesi, kuramın veriler temelinde geliştirileceği, dolayısıyla verilerle temellendirileceği anlamına gelir. 'Kuram' ise araştırma verilerinin toplanması ve bu verilerin çözümlenmesinin amacının, kuram türetmek olduğunu ifade eder. Temellendirilmiş kuramının ana fikri, kuramın verilerden tümevarımsal olarak geliştirileceğidir (Punch, 2005, s.156).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

4.1 Veriler

Araştırmanın tasarımında 4 farklı tema merkezli bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Ürün farklılaştırılmasında Sualtı Kültür Mirasının Yeri, Turizme Etkisi, Etkileme Boyutu ve Tanıtımı olarak sıralanan bu yapı, görüşmecilerden alınan yanıtlar yardımıyla belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar soru temelinde incelenmiş ve edinilen değerlendirme sonuçlarına ilgili bölümde yer verilmiştir. Buna göre ortak ve genel sorular incelendiğinde; Sualtı kültür mirası hangi tür turizm şekli incelenmelidir sorusuna alınan yanıtlara göre Kültür Turizmi, Spor (Dalış) Turizmi olarak 2 farklı kategori öne çıkmaktadır. Bu düşüncüyü destekleyecek biçimde görüşmecilerden “İkiye ayırmak gerekir (kültür ve eğlence turizmi)”, “Kültür ve sporun birleşimi olan yeni bir tür ortaya çıkmalıdır” gibi farklı yorumlar elde edilmiştir. Bu tür bir turizm şeklinin bu amaçla (Kültür, Spor ve Kültür-Spor) yapılacak turizm türüne olan ilgiyi artırır mı sorusuna alınan yanıtlarda genel olarak olumlu yönde ve ilgiyi arttırır şeklinde yanıtlar alındığı söylenebilir. Turizmde ürün farklılaştırılması ele alındığında genel düşünce sualtı kültür mirasının bu farklılaşma politikalarını olumlu yönde etkileyeceği şeklindedir. Sualtı kültür mirasının tanıtımı açısından sorulara verilmiş yanıtlar incelendiğinde ise bakanlık destekli uluslararası platformda fuarlar ve tanıtım afişleri yolu ile medya ağırlıklı bir tanıtım ve tur operatörleri ve acente kataloglarında yer alması gerekliliği önerisi kabul edilmektedir.

4.1.1 Görüşme Formları ve Alınan Yanıtlar

Meslek grupları temelinde sorulan sorular ve alınan yanıtlar aşağıda yer almaktadır:

4.1.1.1 Turizm İle İlgili Yerel Kurum ve Kuruluşlar, Birlikler

1. Sualtı Kültür Mirası nasıl incelenmelidir?
2. Sualtı Kültürel Miras alanlarının kullanımı “Amaçlı Yapılan” Turizm Türüne olan ilgiyi nasıl etkiler?
3. Yeni bir ürün olarak sunmak ya da mevcut sualtı dalış turizmi ürünlerini geliştirmek için Sualtı Kültür Mirası kullanılabilir mi? Nasıl?
4. Sualtı Kültürel Mirası uluslararası turizm ve turist hareketlerini ne derece ve nasıl etkileyebilir?

5. Sualtı kültürel miras alanı potansiyel veya tesadüfî dalış turisti için çekicilik sağlar mı, örneğin mevcut yıllık dalış turisti sayısını etkiler mi? Nasıl?
6. Mirasın korunması kapsamında Sualtı Kültürel Miras alanlarının turizm ürünü olarak kullanımını ne kadar ve nasıl etkili olabilir?
7. Replika veya yeniden yapım yeni bir turizm ürünü olarak kullanılabilir mi? Nasıl?
8. Replika gemi batığı Side dalış potansiyelini nasıl etkiler?
9. Sualtı Kültürel Mirasın alanlarının kullanılmasının turizm açısından önemli bir etkisi ve yüksek bir potansiyelinin olduğu varsayılırsa tanıtımı nasıl yapılmalıdır?

- Ticaret Odası Başkanlığı

1. Kültür turizmi olarak
2. Olumlu olabilir.
3. Yeni bir ürün olarak kullanılabilir. Broşürlere kattırılabilir.
4. Yeni bir Pazar oluşacaktır.
5. İyi bir tanıtım yapılacaksa neden olmasın.
6. Korunma konusunda teşvik edilebilir.
7. Yeni bir ürün yaratmak iyi olur, farklılık olur.
8. Yorum yok.
9. Seyahat acenteleri ve bu turların hangi tarihlerde yapılacağı belirlenirse turist sayısında artış olacaktır.

- Side Turizm Müdürlüğü

1. Sportif faaliyet olarak değerlendiriliyor ancak arkeologlar verimli çalışırsa kültür turizmi olarak da ortaya çıkabilir.
2. Olumlu yönde etkiler. İnsanların batık şehir gibi orijinal bir şey görmeleri hoşlarına gider.
3. Güzel olur, daha çok insanın ilgisini çeker.
4. Antalya'ya gelen 11 milyon turistin 4 milyonu Side'ye gelmektedir. Artırır. Bazı turistler dalmayı hobi haline getirmiştir. Örneğin bir seyahat acentesi sadece dalış turları yapmakta ve bahsi edilen turistlerin arz ve talep doğrultusunda isteklerini karşılamaktadır. Side'nin de bu anlamda reklamı yapılırsa iyi olacaktır.
5. Güzel olur, değeri artar, atıl olan bir yerin, turizm çeşidinin değerlendirilmesini sağlar ve böylece insanların turizm konusundaki bilinçleri artar. Aynı zamanda turizme katılarak doğayı

da korumayı öğrenme durumu ortaya çıkar. Balıkçıların ağlarına takılan deniz altı varlıklar, değerler değerlendirilmeli ve gırgır, trol gibi sualtı yaşama zarar veren tehlikelerden uzak tutmak gerekir.

6. Kullanılabilir, ancak orijinali varsa onu bulup turizme kazandırmak daha hoş olur. Bu kapsamda Avrupa hibelerinden yararlanılabilir.

7. Çok ses getireceğini düşünmüyorum. Side dalış açısından zengin değildir ve bunun en bariz örneği Alanya denizaltı ile Side deniz altının zenginlik açısından farklı olmasıdır. Doğal denizaltı güzelliklerimiz yok.

8. Replikanın etkisinin olacağını düşünmüyorum.

9. Uluslararası platformda, internet, turizm fuarları, dalış okulları, reklamlar tanıtım için en uygun araçlardır. Reklam ülke tanıtımında olduğu gibi denizaltı tanıtımında da önemli bir husustur.

- Side Müze Müdürlüğü

1. Kültür turizmi olarak nitelendirilebilir.

2. Olumlu katkı sağlar ancak büyük bir pay alacağını sanmıyorum. Eğer değişik bir ürün olursa dikkati çekebilir.

3. Sualtı envanterinin ortaya çıkarılması gerekir.

4. Olumlu etkiler.

5. Etki sağlar, ne derece etki ettiğini görmek için uygulama yapmak gerekir.

6. Olumlu olur. İyi bir proje yapılırsa fikirler gelişirse olumlu sonuç verecektir.

7. Kullanılabilir. Bakanlığımızda böyle çalışmalar var. Böylece tanıtma aracı da olur.

8. Kuşkusuz olumlu yönde etkiler. Side turizm anlamında önemli bir destinasyondur. Bu tür çalışmalar yararlı olacaktır.

9. Yurt dışında etkin bir tanıtma yapılabilir. Gelen turistlere tanıtım yapılabilir. Dergilerde, reklamlarda bu tür yayınlanabilir.

- Side Antik Kenti Kazı Evi Başkanlığı

1. İkiye ayırmak gerekir (kültür ve eğlence turizmi). Bu bölgenin kültürel varlıklarını korumak gerekir. Denetimli dalışlar yapılmalıdır. Turizm açısından zenginlikleri ortaya çıkarmak, bir kültür varlığı olarak gelecek nesillere bırakacak şekilde korumak gerekir. Side'de bir antik kentin oluşu burayı ön plana çıkarmaktadır. Koruma ve kollama ön planda

tutulmalıdır. Plansız yapılacak işlemler doğal zenginlikler ve kültürel varlıklara zarar verebilir.

2. Etkiler. Yapay olarak oluşturulmuş alan ve yapıların dayanıklılığı zordur. Çünkü ahşap kalıntılar su altında kalabilir veya kalamayabilir. Böyle yapılacak alanların dikkatle planlanması gerekmektedir. Belli bir amaç oluşturulmalıdır. Görsellik mi, orijinallik mi, önce buna karar verilmelidir. Bunlar göz önüne alındığında yapay bir yapının işe yarayacağı düşünülebilir.

3. Eskiye rehabilite etmek iyi olabilir. Ancak bunu gerçekleştirirken su üstünü de düşünmek gerekir.

4. Çok büyük bir turist patlaması yapmaz. Küçük bir kesime hitap edecektir. Ancak şu da bir gerçek ki İsrail'deki Ölüdeniz gibi de popüler olabilir.

5. Bodrum buna en iyi örnek olabilir. Side'de alt yapı çok iyi değil ama bir farkındalık yaratılabilir. Akdeniz kıyıları çok özellikli bir bölge değildir. Ancak farklı ürünler düşünülebilir.

6. Toprak üstünü koruyamazken toprak-su altını trol gibi tehdit edici unsurlardan ve kontrolsüz işlemlerden koruyamamaktayız, bu da kültürel mirasın yok olması demektir.

7. Sunuşa bağlıdır. İlkel bir şekilde yapılmış ve sunumu kötü ise sonuçlar da kötü olur. Akvaryum buna en iyi örnektir.

8. Etkileyecektir. Özellikle Türkler görselliğe önem vermektedir. Yabancılar için ise içerik ve sunuş önemlidir.

9. Bir farkındalık yaratılmalıdır. Dünyadaki örneklerin bir benzeri yapılırsa hiçbir çekiciliği kalmaz. Çanakkale'deki orijinal batık buna örnek olabilir. Ancak oradaki denizaltı durum sualtının turizme açılmasına müsait değildir. Her yerde batık yapılamaz.

***Tema çok önemlidir (Titanik gibi). Amerikalılar gibi bir efsane yaratılabilir. İyi pazarlamak gerekir.

4.1.1.2 Acente Yetkilileri

Acente Yetkilileri için sorulan sorular ve alınan yanıtlar aşağıda belirtilmiştir:

1. Sualtı Kültür Mirası nasıl incelenmelidir?
2. Sualtı Kültürel Miras alanlarının kullanımı “Amaçlı Yapılan” Turizm Türlerine olan ilgiyi nasıl etkiler?
3. Yeni bir ürün olarak sunmak ya da mevcut sualtı dalış turizmi ürünlerini geliştirmek için Sualtı Kültür Mirası nasıl kullanılabilir?

4. Sualtı Kültürel Mirası uluslararası turizm veya turist hareketlerini ne derece ve nasıl etkileyebilir?
5. Sualtı Kültürel Miras alanı potansiyel veya tesadüfî dalış turisti için nasıl bir çekicilik sağlar?
6. Böyle bir miras alanının günübirlik tur satışlarınızı olumlu yönde etkileyeceğini düşünüyor musunuz?
7. Gemi batığı gibi kültürel miras alanı mevcut yıllık dalış turisti sayısını nasıl etkiler?
8. Replika veya yeniden yapım yeni bir turizm ürünü olarak kullanılabilir mi? Nasıl?
9. Replika gemi batığı Side dalış potansiyelini nasıl etkiler?
10. Sualtı Kültürel Mirasın alanlarının kullanılmasının turizm açısından önemli bir etkisi ve yüksek bir potansiyelinin olduğu varsayılırsa tanıtımı nasıl yapılmalıdır?

- Acente Operasyon Müdürü

1. Kültür turizmi
2. Antalya bölgesinde seyahat acenteleri genellikle animasyon turlarına kaymaktadır.
3. Kullanılabilir.
4. Dalış faaliyetiyle kültürel mirasa zarar verecek bir şey olduğunu düşünmüyorum.
5. Farklılık arz ve talebi artırır.
6. Olumlu yönde etkiler. Dalış yapan misafirlerin kültürel bir şeyler görmeleri hoşlarına gider.
7. Görsellik açısından kullanılabilir.
8. Orijinali kadar olmasa da dikkat çeker.
9. Yatak kapasitesini artırmaya yönelik bir politikamız var. Kültürel turizme az ilgi gösteriliyor.
10. Başta bakanlık olmak üzere uluslararası platformlarda tanıtım yapılmalıdır.

- Acente Operasyon Yetkilileri (Burada alınan cevaplar 6 Operasyon yetkilisinin ortak görüşleri ve cevapların birbirlerini tamamlayıcısı niteliğindedir).

1. Spor turizmi-kültür turizmi
2. Artırmaz. Spor turizmiyle ilgili kişiler kültür yerine balıklara mercanlara ilgi duyarlar.
3. Çalışanların kültür ve dalış üzerine eğitimi olmaları gerekmektedir. Hatta böyle bir bölüm okullara konabilir.

4. Öncelikle dalgıçlara anket yapılmalıdır. Türkiye'ye geldiklerinde dalış ile ilgili ne görmek istedikleri belirlenmelidir. Mevcut kültür varlıklarımız yeterli değildir. Dalış işiyle uğraşanlar ile acenteler işbirliği yapıp bir batık inşa ederek reklamını yapabilirler.

5. Fazla etkilemez. Burası eğlence bölgesidir.

6. Reklam yapılırsa etkisi olabilir.

7. Para getiriyorsa atıl kalmış yerlerdeki kültürel varlıklar zamanla tükenir. Denizimizi bile temiz tutamıyorken altını korumamız bu şartlarda bu bilinçle pek mümkün görünmemektedir.

8. İlgi çeker.

9. Tarihe dayandırılan bir batık olursa yosunlaşır ve orijinali gibi olur. Satışı ve dalışı etkiler. Spor turizmini etkiler. Kültür turizmi olarak satışlar azdır.

10. Yurtdışındaki üniversitelerle irtibata geçilebilir (hidrobiyoloji bölümleri ile). Tanıtımı eğitim kurumlarında başlayacak şekilde akademisyenlerin Side'ye keşif ve eğitim amaçlı geziler düzenlemesiyle hem turizm hareketini başlatırlar hem de potansiyeli ortaya çıkarırlar. Acentelerin kataloglarına bu turlar basılabilir. Rehberlere bu konuda bazı eğitimler verilebilir. Acenteler kültür varlıklarını koruma bilincinde olmalıdır. Kızıldeniz örneği gibi akademisyenler bu işe el atmalıdır.

- Operasyon müdürü

1. Kültür turizmi

2. Kullanılır.

3. Kullanılır.

4. Pozitif anlamda etkiler, artış olur.

5. Negatif. Tesadüfi olarak gelenlerin dikkatini çekmez.

6. Artı getirebilir.

7. İlgi çekebilir.

8. Kullanılabilir, insanların dikkatini çekebilir.

9. Web sitesi yapılabilir. Tanıtım yapılmalıdır.

- Operasyon Yetkilisi (Buradan alınan cevaplar 2 operasyon görevlisi tarafından verilmiştir.)

1. Spor turizmi

2. Değişiklik her yerde tutar. Olumlu etkiler.

3. Kullanılabilir.

4. Reklam bu hususta önemlidir. Sualtını turiste doğru yönlendirmemiz gerekmektedir.
5. Etkiler. Misafirlere bunu sunmamız katılımı artırır.
6. Olumlu yönde etkiler. Artış olur. Ama sunuş şekli çok önemlidir.
7. Etkiler. Burada dalış turları genellikle batığa yapılmaktadır ancak oralarda ne olduğunu kimse tam bilmiyor.
8. Kullanılır. Mevcut dalışları etkileyebilir. Müşteri her zaman yeni bir şeyler görmek ister.
9. Fotoğraf, video ile sunumlar yapılabilir. Anlaşma yapılan acentelere bu sunulur. Rehberler eğitilerek onlara sunumlar yaptırılabilir. Uluslararası turizm fuarları, Bakanlık faaliyete geçmelidir.

- Acente Tur Koordinatörü

1. Kültür ve sporun birleşimi olan yeni bir tür ortaya çıkmalıdır.
2. Olumlu etkiler. Mısır bu konuda çok iyi biliniyor. Türkiye’de potansiyel fazla ancak tanıtım azdır.
3. Tabii ki. Kültür mirası anlamında araştırmalar genişletilmelidir. Deniz fauna ve florası araştırılmalıdır. Böylece etki sağlanacaktır.
4. Turistlerin yürüyüş yolları, deniz faaliyetleri vb gibi eksikliklerimiz mevcuttur. Sadece dalış okullarının faaliyetleri yeterli olmamaktadır.
5. Sağlar. Türkiye’ye gelen turistler az çok dalış yerlerini bilmektedirler. Akla ilk gelen Mısır’a göre Side daha eski ve daha fazla malzemeye sahiptir.
6. Etkiler. Dalış turlarımızı çeşitlendirebilirsek faydalı olabilir.
7. Etkiler.
8. Kullanılır ama orijinalinin verdiği hazzı vermeyebilir.
9. Eğlence anlamında ilgilenen amatörlere hitap edebilir. Sualtı arkeoloji parkı gibi bir faaliyet hoş olabilir.
10. Genel bir tanıtım yapılmalı ve daha sonra özele giderek sualtı ve tarihi anlatılmalıdır. Bakanlığın rolü çok büyüktür.

4.1.1.3 Ticari Anlamda Dalış Okulları

Ticari anlamda bir diğer sektör ise Dalış Okullarıdır. Bu alanda sorulan sorular ve alınan yanıtlar aşağıda belirtilmiştir:

1. Sualtı Kültür Mirası nasıl incelenmelidir?

2. Yeni bir ürün olarak sunmak ya da mevcut sualtı dalış turizmi ürünlerini geliştirmek için Sualtı Kültür Mirası kullanılabilir mi? Nasıl?
3. Potansiyel açısından düşünüldüğünde sıcak denizlerdeki zengin sualtı doğal güzelliklerinin yanı sıra Sualtı Kültürel Mirasına olan ilgi nasıl değerlendirilir?
4. Resifler gibi zengin sualtı doğal güzelliklere sahip olmayan ülkemizde Sualtı Kültürel Miras alanları sualtı turizmi açısından ayrıcalık sağlayabilir mi? Nasıl?
5. Gemi batığı gibi kültürel miras alanı mevcut yıllık dalış turisti sayısını etkiler mi? Nasıl?
6. Sualtı Kültürel Miras alanı potansiyel veya tesadüfi dalış turisti için çekicilik sağlar mı? Nasıl?
7. Replika veya yeniden yapım yeni bir turizm ürünü olarak kullanılabilir mi? Nasıl?
8. Replika gemi batığı Side dalış potansiyelini nasıl etkiler?
9. Sualtı Kültürel Mirasın alanlarının kullanılmasının turizm açısından önemli bir etkisi ve yüksek bir potansiyelinin olduğu varsayılırsa tanıtımı nasıl yapılmalıdır?

- Dalış Okulu Sahibi ve Eğitmeni

1. Sualtı dalış turizmi/ sualtı sporu olarak tanıtılabilir.
2. Kullanılabilir. Sualtı heykel müzesi yapılabilir.
3. İyi değerlendirilebilir. Buradaki en büyük eksik Side sualtında tarihi bir şeyin olmamasıdır. Sualtını kullanmak için muhakkak kültürel miras şarttır.
4. Sağlar.
5. Çok etkiler. Buraya 3 milyon insan gelmektedir. En az 5000 insan bu uygulama ile burayı ziyaret eder. 3 bin kişi mevcut durumda acentelerden geliyor.
6. Sağlar. Dalan bir daha dalar.
7. Kullanılır.
8. Artırır.
9. Reklam, fuarlar, billboard, TV ve belgesellerde tanıtım yapılabilir.

- Dalış Eğitmeni

1. Sualtı dalış turizmi
2. Düşünülebilir. Müşteriye batık var deyince dikkatini çeker. Tarihi şeyler her zaman dikkat çekmektedir.

3. Öncelikle, müşteri görsellik yoksa tarihi şeyler istiyor. Bu bölge için kültürel miras daha rağbet görür ancak Side'nin Kaş ya da Kemer gibi bir potansiyeli bulunmamaktadır.

4. Sağlayabilir.

5. Etkiler. Müşteriye batık var deyince hemen gelir. Çünkü farklı şeyler istiyor.

6. Sağlar.

7. Kullanılabilir.

8. Artırır.

9. Turizme katkı sağlanacaksa deniz arıtması göz önünde tutulmalıdır. Trollere dikkat edilmelidir. Dalış fotoğrafları (deniz altında yapılan ok işareti gibi) yerel medya kullanılabilir. Yetkililerden gerekli izinleri vermeleri hususunda esneklik göstermeleri rica edilebilir.

- Dalış Eğitmeni

1. Sualtı dalış turizmi

2. Eskiden kullanılanlar tabii ki güzeldir ama yenilikler her zaman güzeldir.

3. Yorum yok

4. Sağlar.

5. Etkiler, batıklar her zaman için canlılık getirir.

6. Evet. Buraya 3000 kişi geliyorsa bunun 2500'ü acemi dalışçıdır. Gelen sayısını muhakkak artırır.

7. Faydası olur.

8. Dalış potansiyelini artırır. Batık muhakkak olmalıdır ve ulaşımın kolaylığı da önemlidir.

9. Reklam en iyi tanıtma yoludur. Kültür Bakanlığı ayrı bir bütçe ayırmalıdır. Fethiye-Babadağ'ının nasıl reklamı yapıldıysa Side'nin de böyle reklamı yapılabilir.

- Dalış Eğitmeni

1. Dalış turizmi

2. Sit alanı olarak belirlenmediği için sualtına dokunulamıyor.

3. Side bölgesi için çok zayıf.

4. Sağlar.

5. Evet.

6. Maddi-manevi etkiler. Turist sayısında artış olmaktadır. Batık çok dikkat çekmektedir.

7. Zor.

8. Kullanılabilir. 10-15 bin kişi tanıtımı iyi olursa gelecektir.
9. Yurtdışında seminerler yapılabilir. Elimizde oldukça fazla balık çeşidi bulunmaktadır. Bunları iyice anlatıp fuarlara katılıp reklam yapmalıyız.

- Dalgıç

1. Spor turizmi
2. Turizmi geliştirmek için kullanılabilir.
3. Turistler orijinal batık görmeyi ister
4. Side'ye ayrıcalık sağlar. Dalış okullarına rağbet çok az durumdadır.
5. Etkiler. Tur şirketlerinin turistlere doğru ve yeterli bilgi vermesi gerekmektedir. Suyun altını en iyi şekilde tanıtmalıdırlar.
6. Rağbet edilir. Sürekli gelen müşterilerimiz bulunmaktadır. Böyle bir ürünle bu tip müşterilerimiz çoğalabilir.
7. Kullanılabilir. Özel bir ilgi alanı olabilir.
8. Artırır. Yeni bir batık ortaya çıkarma fikri iyi olabilir. Acemiler için de batık çeşitliliği önemlidir.
9. Sualtının, balıkların, doğal güzelliklerin tanıtılması korunmaya yönelik olmalıdır. Burada çalışanlar bilinçlendirilmeli, dalış yaparken turistler uyarılmalı, deniz altına zarar verilmemelidir. Sualtındaki doğal yaşamı vurgulamak gerekmektedir.

4.2 Değerlendirme

Meslek gruplarına yönelik sorulan sorular detaylı olarak incelendiğinde, Turizm ile İlgili Kurum ve Kuruluşların vermiş oldukları cevaplardan, sualtı kültür mirasının Kültür Turizmi kapsamında ele alınması gerektiğini düşündükleri anlaşılmıştır. Sualtı Kültürel Miras alanlarının kullanımı, “Amaçlı Yapılan” turizm türüne olan ilgiden olumlu yönde etkileneceği ve farklılığın ya da farklılıkların bu turizm türüne katılımı, çekicilik kazandıracığı sonucuna varılmıştır. Mevcut sualtı dalış turizmi ürünlerini geliştirmek için sualtı kültür mirası kullanılması gerektiğini ve uluslararası turizm ve turist hareketlerine etkisi konusunda tanıtımın önemli bir role sahip olacağına ve tanıtımın etkili bir şekilde yapılması ile ilginin artacağına inanılmaktadır. Aynı zamanda sualtı kültürel miras alanlarının potansiyel veya tesadüfi dalış turisti için çekicilik sağlayacağı ve mevcut yıllık dalış turisti sayısını olumlu yönde etkileyeceği ve tanıtım aracılığı ile çekiciliğin de eş zamanlı olarak artması ile olabileceği sonucu ortaya çıkmıştır.

Mirasın korunması kapsamında sualtı kültürel miras alanlarının turizm ürünü olarak kullanımının, farkındalığı arttırarak, mirasın salt korunması ile değil doğanın da korunarak sağlanabileceği ancak bunu yapmaya çalışırken sualtına zarar veren balıkçılık gibi faaliyetlerin engellenmesi ve bu konuda halkın bilinçlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Replika veya yeniden yapım sualtı kültür mirasının yeni bir turizm ürünü olarak kullanılmasının ürün farklılaştırmasında farklılık yaratacağı, etkili olabileceği ve hatta tanıtım amaçlı kullanılabilmesi sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Replika gemi batığı Side dalış potansiyelinin içerik ve sunuşların etkinliği ile paralel olarak olumlu bir etkide bulunacağı öngörülmektedir. Sualtı kültürel miras alanlarının kullanılmasının turizm açısından önemli bir potansiyelinin olduğu görüldüğünden, uluslararası platformda, fuarlarda, yazılı ve görsel medya etkin kullanılarak tanıtımının yapılması gerektiği düşünülmektedir. Ancak bu tek başına yeterli değildir. Tur operatörlerinin ve seyahat acentelerinin kataloglarında yer alması ve tur programlarına alınması da gerekmektedir. Bu şekilde, son kullanıcıya hem doğrudan hem de seyahat aracılığı ile ulaşmak mümkün olacak ve daha etkin bir tanıtım ve pazarlama faaliyeti gerçekleşmiş olacaktır.

Acente yetkililerinin sorulara vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde, sualtı kültür mirası incelenmesi hususunda kültür ve sporun iç içe olduğu bir turizm türü ile sunulmasının daha iyi olacağı düşüncesinin ortaya çıktığı söylenebilir. Sualtı kültürel miras alanlarının kullanımı “Amaçlı Yapılan” turizm türüne olan ilginin tanıtım eksiklikleri giderildikten sonra turizm sektörüne olumlu bir etkisi olabileceğine inandıkları söylenebilir. Yeni bir ürün olarak sunmak ya da mevcut sualtı dalış turizmi ürünlerini geliştirmek için sualtı kültür mirasının bir ürün olarak kullanabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Sualtı kültürel mirası ile ilgili turizm ürünü ya da ürünlerinin, uluslararası turizm hareketlerini arz ve talebin artmasıyla birlikte geliştireceği düşünülmektedir. Sualtı kültürel miras alanı potansiyel veya tesadüfi dalış turisti için nasıl çekicilik sağlayabileceği konusunda ise bir yetkiliden “tesadüfi turisti etkilemeyeceği” yorumu gelse de genel olarak tanıtım faaliyetlerine önem verildiği takdirde çekicilik sağlayacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Böyle bir miras alanının günübirlik tur satışlarını olumlu yönde etkileyeceğini ve bunun ekonomik anlamda önemli bir gelir getirisi olacağı düşüncesinde birleşmektedirler.

Gemi batığı gibi kültürel miras olarak değerlendirilebilecek ürünler, mevcut yıllık dalış turisti sayısını olumlu yönde etkileyeceği ve sunumuna bağlı olarak dalış turisti sayısının artacağı söylenebilir. Replika veya yeniden yapım geminin yeni bir turizm ürünü olarak

kullanılması konusunda orijinaline yakın bir haz vermeyeceği belirtilse de oluşturulacak yeni ürünün ticari değer katacak olan sunumunun geliştirilmesi ile ilginin olumlu yönde artacağı, yeni ve farklı bir ürün olarak kullanılabilmesi sonucu çıkarılmıştır. Replika gemi batığı, mevcut kitle turizm ürünlerine kıyasla Side turizmi için olumlu etki yaratacağı ve Side dalış potansiyelini arttıracacağı düşünülmektedir. Sualtı kültürel miras alanlarının kullanılmasının turizm açısından önemli bir etkisi ve yüksek bir potansiyelinin olduğu varsayılırsa uluslararası platforma, tur operatörü kataloglarında yer almasını sağlamak ve Kültür ve Turizm Bakanlığının tanıtım programlarına alınıp yurtdışındaki üniversitelerin hidrobiyoloji bölümleri ile irtibata geçilmesi gibi farklı turizm ürünlerinin tanıtımı için yenilikçi uygulamalar tavsiye edilmiştir. Akademisyenlerin Side'ye keşif ve eğitim amaçlı geziler düzenlemesiyle üniversitelerin bilimsel bakış açısı ile desteklenen tanıtım faaliyetlerinin de gerektiği düşüncesi sonucuna ulaşılabilir.

Ticari anlamda dalış okullarının görüşlerine başvurulup alınan sonuçlar incelendiğinde ise, sualtı kültür mirasının spor turizmi kapsamında sualtı dalış turizmi olarak incelenmesi görüşü destek bulmaktadır. Yeni bir ürün olarak sunmak ya da mevcut sualtı dalış turizmi ürünlerini geliştirmek için sualtı kültür mirasının kullanılabilmesi, sualtı arkeolojik parklar gibi yeniliklerin ve farklılıkların turistlerin ilgisini çekeceğine ancak bazı bürokratik engellerin var olduğu fikri yer almaktadır. Potansiyel açıdan düşünüldüğünde, sualtı kültürel mirasına olan ilginin artacağı ve turistler için görselliğin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle sualtı faunasının olmadığı durumlarda kültürel değerlerin görsel açıdan çekici olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Resifler gibi zengin sualtı doğal güzelliklere sahip olmayan ülkemizde sualtı kültürel miras alanlarının kullanımının, sualtı turizmi açısından çekiciliği artacağı ve ayrıcalık sağlayacağı görüşü ortaya çıkmaktadır. Gemi batığı gibi kültürel miras alanının, turist sayısında gözle görülür bir artış yaratacağına inanılmaktadırlar. Öte yandan, mevcut durumda modern batıkların yer almasından dolayı ilginin arttığını gözlemlemişlerdir. Sualtı kültürel miras alanı potansiyel veya tesadüfi dalış turisti için özellikle miras alanlarının kullanımı ile birlikte mevcut dalış sayısında ciddi artışların olacağı öngörüsüne katılmaktadırlar. Replika veya yeniden yapım bir batığın yeni bir turizm ürünü olarak farklılık açısından kullanılabilmesi ve ulaşım kolaylığı ile tanıtım sayesinde büyük bir ilginin olacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Replika gemi batığının Side dalış potansiyelini arttıracacağı da belirtilmiştir. Sualtı kültürel miras alanlarının tanıtımı ise kitle turizminin hâkim olduğu ülkemizde diğer

paydaşların vermiş oldukları yanıtlar gibi uluslararası düzeye taşınması ile olabileceği ve öncelikle korumaya yönelik tanıtım faaliyetlerin yürütülmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin, çeşitli seminerler düzenleyerek toplumun farklı kesimlerinin bilgilendirilebileceği, sualtında kullanılabilir yazılı ve görsel tanıtım materyallerin geliştirilebileceği ve bakanlığın da desteğini alarak uluslararası turizm fuarlarında tanıtım faaliyetlerinin yürütülebileceği konuları ön plana çıkmaktadır.

4.3 Görüşmelerden Elde Edilen Sonuçlar

Görüşmeler yardımı ile farklı meslek gruplarından elde edilen yanıt ve yorumlardan çeşitli turizm türü değerlendirmeleri ortaya çıkmaktadır. Kültür, Spor, Eğlence veya Sualtı Dalış gibi turizm türlerinin tek bir çatı altında birleştirilerek “Kültürel veya Kültür İçerikli Sualtı Turizmi” ürünü yaratılması muhtemel bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan incelendiğinde mevcut turizm türlerinin yeni bir ürün ortaya çıkarılması amacına eş zamanlı olarak turizm türlerinin kendi içerisinde birleşerek yeni bir sentez oluşturabilecekleri düşünülebilir. Ortaya çıkacak yeni sonuçlar mevcut turizm türlerini geliştirebilir ve içeriklerini yeni bakış açıları ile zenginleştirebilir. Bu durum aynı turizm türü içerisinde yer alan türlerinde mevcut üründen farklı olarak aynı ürünler içerisinde yeni türlerin veya ürünlerin oluşturulmasını ve geliştirilmesini sağlayabilir.

Sualtı kültürel mirası deniz kenarına kurulmuş kentler ve deniz ticaretine katılan, deniz savaşlarına tanık olmuş antik sit alanları için, değerli bir kaynaktır. Bu kaynağın günümüzde gerçekleşen turizm faaliyetlerine konu olması gecikmektedir. Uluslararası yazında ve medyasında sualtı kültürel miras alanlarına olan ilginin giderek arttığı çeşitli araştırmalar ve ortaya konulan rakamlar ile kanıtlanmıştır. Aynı şekilde uluslararası medyada da bu mirasa konu olan etkinlikler daha çok yer bulmaktadır. Nitekim artan ilgiye ek olarak, çeşitli kurum ve kuruluşların özellikle mirasın korunması konusunda yapmış oldukları yatırımlar, anlaşmalar ve oluşturulan yasalar gibi kurallar da farkındalığı arttırmaktadır. Bu durumun bir yansıması da, sualtı kültürel miras alanlarının korunması ve kullanılması ticari ve ticari olmayan alanların gündeminde yer almasıdır. Genel olarak incelendiğinde Unesco ve Icomos gibi uluslararası kuruluşların da temel amacı olan “kullanarak koruma” ilkesine destek verecek şekilde mirasın korunması kapsamında mevcut ürünlere ek replika gibi yeni ürünlerin geliştirilmesi olumlu yönde etkileyecektir. Bu ilkedan yola çıkarak, ister orijinal ister replika olsun sualtı kültürel miras alanlarının kullanılarak korunması bilincine ve esas olarak koruma ilkesine olan farkındalığın artmasına da yardımcı olacağı görülmektedir.

Mevcut turizm ürünlerine ek yeni ürünlerin oluşturulması, yeni ve orijinal fikirlerin ürünlere dönüşmesi ile birlikte, turizm destinasyonlarının yeni bir çekicilik unsuru kazanacağı öngörülebilir. Sadece destinasyonu ilk kez veya tekrar ziyaret edecek olanlar için değil, yeni bir ürünü satın almaya hazır olan ve bu ürünü satın alabilecek tesadüfi turistler için de bir çekicilik kaynağı oluşturabileceği söylenebilir. Mevcut ürünlere ek olarak farklı bir potansiyele sahip olabilecek yeni ürünlerin geliştirilmesi turizm destinasyonlarının yaşam sürelerini de uzatacak ve talep çeşitliliği yaratarak turizm kaynaklarının aşırı kullanımını önleyecektir. Bu dengenin sağlanması açısından yeni ürün veya ürünlerin sunumu ayrıca bir önem arz etmektedir. Bu açıdan ele alınacak olursa farklı meslek gruplarına ait tanıtım konusundaki bakış açılarını dikkate alarak stratejiler belirlemek yerinde olacaktır. Bölgenin durumu, mevcut turist profili, benzer ürünlere olan talebin incelenmesi, çekiciliği ve ticari değeri de bu süreç içerisinde yer alabilecek diğer strateji alanları olarak gösterilebilir.

SONUÇ

Kültür çeşitliliği ve uygun iklim konumuna sahip ülkeler ilgi çekici ve ilginç turistik destinasyon noktalarıdır. Destinasyona özgü insan kaynaklarının yanı sıra zengin tarihsel, kültürel ve doğal kaynaklar da, 21. yüzyılın seyahat pazarının giderek değişen ihtiyaçları ve istekleri üzerine birçok imkâna ve fırsatlara sahiptir. Ürün çeşitliliği ve zenginliği her ne kadar önemli bir konu olsa da, turizmden elde edilen faydanın mekânsal ve zamansal olarak uygun bir dağılımının sağlanması da gerekmektedir. Bununla beraber, ülkelerin turizmde sürdürülebilir rekabet avantajı elde edebilmeleri için sadece eşsiz destinasyonlara sahip olmaları yeterli değildir.

Turizm endüstrisi, ekonomisinde önemli bir yere sahip ülkeler için, sürekli yenilenme ihtiyacı olan bir yapıya sahiptir. Bu ihtiyaç her geçen gün yeni ürünlerin oluşturulmasını, mevcut ürünlerin de geliştirilmesini teşvik etmektedir. Bu açıdan, turizm endüstrisi gelişen ülkelerde, yeni ürünlerin oluşması hem desteklenmekte hem de ürün farklılaştırılması politikaları içinde değerlendirilmektedir. Turizmde ürün farklılaştırılması ile desteklenen ürünler, bir ülkeyi tekrar ziyaret edecek turistler ve satın almaya hazır veya satın alma konusunda kararsız potansiyel turistler için çekicilik alanı oluşturmaktadır. Böylece, benzer pazarları hedefleyen destinasyonlar karşısında sürdürülebilir rekabet avantajı yaratma konusunda avantajlı konuma ulaşılabilir. Diğer bir açıdan, ürün farklılaştırılması ile oluşturulacak yeni ürün, talep çeşitliliği yaratarak turizm kaynaklarının aşırı kullanımını önleyerek ürünün yaşam süresine ve destinasyonun yaşam seyrine olumlu etki edebilir. Ayrıca, dünya gündeminde yer alan ya da gelişmekte olan ve ürüne dönüşebilecek fikirler turizm sektörü açısından değerlendirildiğinde önemli çekicilik kaynakları yaratabilirler. Turizmin ülke ekonomisinde önemli bir gelir dengesi oluşturduğu Türkiye için, gelişmekte olan ya da ürün farklılaştırılmasını yakalayabilen pazarlar önemli rakipler olarak görülmektedir. Ülkeler arasında fark edilmek ve tercih edilmek hiç şüphesiz turizm kapsamında sunulan ürün ve kalitesi ile doğrudan bir ilişki içindedir. Bu nedenle ürünlerin zenginleşmesi, yeni ürünlerin oluşturulması bir ihtiyaç gibi görülmelidir.

Yeni deneyimler elde etmek, insanları seyahat etmek için karar vermeye yönlendiren en önemli nedenlerden biridir. Deneyimin yeterliliği ise duyulan hazzın göstergesidir. Bu nedenle turizm ürünü olarak oluşturulacak ürünün deneyime ait olan girdilerinin iyi

planlanması ve bu açıdan yeterli olması gerekmektedir. Sualtı kültür mirası doğası gereği deneyim temalı bir yapıya sahiptir. İnsanların bu mirasa ulaşmaları için ilk seçenekleri, eğer yerinde korunuyorsa, scuba gibi aletli dalışlar yapmaktır. İkinci seçenekleri yine yerinde korunuyor ve su yüzeyine yakın bir konumda ise, su üstünde kano veya tekne gezintileri; son seçenekleri de su üstünde koruma altına alınmış ise müzelerde görmektir. Unesco ve Icomos gibi kültür mirası ile ilgili örgütler, yapısı gereği sualtı kültür mirasının yerinde (in-situ) korunmasını savunmaktadırlar. Sualtı kültür mirasının genelde 3 metreden başlayan derinliklerde olduğu düşünülecek olursa, bu durumda mirasa ulaşma yolu tek bir seçenekte yani scuba gibi aletli dalışlar olarak kalmaktadır.

Teknolojik gelişmeler, iletişim ve ulaşım ağının gelişmesi gibi yenilikler insanların yeni ilgi alanları keşfetmesine yol açmaktadır. Bununla beraber eğitim seviyesinde de, ilgi ve duyarlılığın gelişmesiyle, artış meydana gelmektedir. Eğitim seviyesi ile paralel olarak dalışa olan ilgi de artmaktadır. Padi²³'nin vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda her yıl yaklaşık bir milyon kişi dalgıçlık belgesi almakta ve bu belgeye sahip olanların 3'te 1'i ki bunlar çoğunlukla Avrupa bölgesinde yer alanlar, deniz aşırı veya diğer ülkelere dalış deneyimi için seyahat etmektedirler. Türkiye'nin Avrupalılar için destinasyon olarak önemli bir konuma sahip olduğu düşünülecek olursa 21 milyondan fazla dalıcı belgesine sahip olanların yaklaşık 7 milyonu için sualtı açısından uygun iklim ve deniz koşullarına sahip Türkiye'nin konumunun çekicilik sağlayabileceği önemli ölçüde görülmektedir.

Araştırmaya konu olan Side bölgesi için sualtı kültür mirasının bir ürün olarak oluşturulması hedefi deneyime dayalı turizm ürünü modelidir. Araştırma kapsamında ürünün oluşturulmasında bölge içinde karar verici olarak yer alacak olan kurum ve kuruluşlar inceleme alanı olarak seçilmiştir. Sualtı kültür mirasının turistik bir ürün olarak potansiyeli, mirasa etkisi gibi konuların yanı sıra tanıtılması ve replika gemi batığı gibi farklı turizm ürünlerinin potansiyeli de keşfedilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde çalışmaya konu olan kurum ve kuruluşların yeni bir ürüne ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Mevcut ürünlere ek yeni ve çekici ürünler bölge açısından önemli rekabet kaynağı oluşturacaktır. Ortaya çıkan bir diğer sonuç ise sualtı kültür mirasının ürün farklılaştırılması kapsamında değerlendirilebilecek önemli bir kaynak olduğudur. Side bölgesinin tarihi incelendiğinde, deniz ticaretine önem vermiş, kent hâkimiyeti için deniz savaşlarına tanık

²³ https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fwww.padi.com%2Fscuba%2FuploadedFiles%2FScuba_--Do_not_use_this_folder_at_al%2FAbout_PADI%2FPADI_Statistics%2F2012%2520WW%2520Statistics.pdf (Erişim Tarihi: 21.12.2013)

olmuş bir geçmişe sahiptir. Bu açıdan düşünüldüğünde gerek sualtında bulunan ve bugün, kendisi de antik Side'ye ait bir yapı olan, Side Müzesinde sergilenen kalıntılar gerek deniz kenarında bulunan antik yapılar bu tarihi zenginliği kanıtlamaktadır. Örneğin, müzede deniz kazılarında bulunan amforalar, çapalar gibi deniz elemanları gemilere ait kalıntılar olarak sergilenmektedir. Bu tarihi geçmiş ele alındığında Side bölgesinin sualtı kültürel mirası ile oluşturacağı yeni bir ürün, bölge açısından önemli bir yere sahip olacaktır. İnsanların eğitim seviyesi arttıkça tarihi ve kültüre olan ilgileri de paralel şekilde artmaktadır. Bu durum Side bölgesine gelen, dalış yapan turistlerde de gözlemlenmektedir. Nitekim araştırma içerisinde yer alan saha çalışmasında da kurum ve kuruluşlar aynı görüşü yansıtmaktadırlar. Örneğin, Side denizinde batırılan eski bir sahil güvenlik botu ve balıkçı teknesi bu bölgeye gelen ve dalış deneyiminden yararlanmak isteyenler için, kültür mirası sınıfında yer almasa da, önemli bir çekicilik kaynağı oluşturmaktadır.

Sualtı kültürel miras alanları önemli turizm aktiviteleri ve destinasyonları olarak görülmektedir. Bu açıdan incelendiğinde, destinasyonların ürün farklılaştırma stratejileri içinde sualtı kültürel miras alanlarının önemli bir kaynak oluşturacağı söylenebilir. Sualtı kültürel mirası, hem farklılaşmayı sağlayacak hem de bu farklılaşma sayesinde destinasyon yaşam süresini uzatacak, talep çeşitliliği yaratarak turizm kaynaklarının aşırı kullanımını önleyecek ve destinasyon için çekiciliğin artmasında önemli roller üstlenebilecek bir kaynaktır. Bu tür bir kaynağın iyi şekilde değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan uluslararası örnekler mevcuttur²⁴. Sualtı kültür mirası ve bu mirasın oluşturduğu ürünler, turizm açısından önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır²⁵. Önceleri sadece deniz altındaki doğal zenginlikleri görme isteği günümüzde sualtı kültür mirasını görmek isteği ile eşdeğer duruma gelmiştir²⁶. Sualtı kültür mirasını oluşturan batıklar, kentler, yükler gibi yapı elemanları sualtında görülmeye değer manzaralar sunmaktadır.

Sualtı kültürel miras alanları özel bir ilgi alanının sonucu olarak ortaya çıkması beklenmektedir. Ancak bu tür alanlara olan ilgi günden güne artmaktadır. Gerek medya gibi yayın organları gerek popüler dergiler, sualtı ile ilgili kültürel miras alanlarına daha fazla ilgi göstermektedirler. Bu gelişmelerin bir yansıması da, niş bir pazar yapısı içerisinde yer alan sualtı kültürel mirası ürünleri daha geniş kitlelerin ilgisini çekmektedir. Örneğin sualtı kültür

²⁴ <http://www.scubatravel.co.uk/best-wreck-dives.html> (Erişim Tarihi: 30.09.2013)

²⁵ <http://listverse.com/2013/03/28/10-incredible-submerged-ruins/> (Erişim Tarihi: 30.09.2013)

²⁶ http://listverse.com/2013/04/23/10-shipwrecks-frozen-in-time/?utm_source=more&utm_medium=link&utm_campaign=direct (Erişim Tarihi: 12.12.2013)

mirasına artan ilgi nedeniyle Bodrum Sualtı Müzesi kurulmuştur. Ayrıca şu an projesi devam eden Kaş Sualtı Sanal Müzesi²⁷ ve batıklar ile zenginleşecek yapay resif alanı projeleri bu ilgi artışının eserleridir.

Sadece geniş kitlelerin değil, akademik ve bilimsel anlamda arkeologların yer aldığı çalışmalar, sualtı arkeolojisinin ortaya çıkması ve hızla gelişmesi, özel ilgi alanlarında da popülerliği giderek artan bir dinamik yaratmaktadır. Örneğin, Sayın Yrd. Doç. Dr. A. Harun ÖZDAŞ'ın başkanlığında, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile "Ulusal Sualtı Kültür Mirası" kapsamında yürütülmüş olan "Ege-Akdeniz Arkeolojik Sualtı Araştırmaları Projesi²⁸", İzmir Liman Tepe Sualtı Kazıları²⁹, Marmaray inşaatı sırasında bütün dünyanın izlediği Yenikapı³⁰'da Bizans Limanının ortaya çıkması ve burada yer alan kadirga konumundaki batıklar bu ilginin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Deneysel arkeoloji kapsamında Sayın Prof. Dr. Hayat ERKANAL başkanlığında, dünyanın bilinen en eski gemi batığı olan Kaş-Uluburun Batığı Kybele³¹ yani Ana Tanrıça Gemisi kendi zamanındaki bilinen tekniklere göre yeniden inşa edilmiştir. Bu gemi ile Foça – Marsilya arasında o dönemki yaşam şartlarına göre ve edinilen kaynaklardan öğrenildiği üzere aynı ticaret rotası üzerinde yolculuk gerçekleştirilmiştir. Bu projenin bir yansıması olarak antik dönemde Rodos – Foça arasında kullanıldığı bilinen Kiklad Teknelerinin³² yine o dönemki teknikleri ile yeniden inşa edilmesi bu alanın geniş kitlelerce duyulmasına katkıda bulunmuştur.

Son dönemlerde ortaya çıkan sualtı arkeo-park projeleri, yapay resif ve sualtı tarih müzesi projesi³³ de ürün anlamında oluşturulan yenilikler arasındadır. Sualtı araştırmalarının denize kıyısı olmayan illerin üniversitelerinde de enstitü statüsünde, uygulama ve araştırma merkezlerinin kurulması sualtı kültür mirası alanına yönelik olan ilginin artmasında yararlı olmuştur. Bu özelliklere sahip olan ve bu tür gelişmelere sahne olan bir alanın, kitleler bazında arz ve talep oluşturması kaçınılmazdır. Nitekim deniz kum ve güneşin kitle turizm hareketlerine dönüşmesi, kültürel miras alanlarının kitle turizmi içerisinde ve kültür turizmi kapsamında kitlesel boyutta hareketlere sahne olması benzer gelişmelerin sonuçlarıdır. Sualtı kültürel mirası uluslararası boyutta önem verilen bir ilgi alanıdır. Bu nedenle konu üzerinde

²⁷ <http://www.sanalbatik.org.tr/tr> (Erişim Tarihi: 12.12.2013)

²⁸ <http://imst.deu.edu.tr/sualti-arkeolojisi-35/projeler/arastirma-projeleri-189> (Erişim Tarihi: 12.12.2013)

²⁹ <http://ankusam.ankara.edu.tr/limansualti.html> (Erişim Tarihi: 12.12.2013)

³⁰ http://www.istanbularkeoloji.gov.tr/web/41-225-1-1/muze_-_tr/muze/kazilar/yenikapı_kazilari (Erişim Tarihi: 12.12.2013)

³¹ <http://ankusam.ankara.edu.tr/kybele.html> (Erişim Tarihi: 12.12.2013)

³² <http://ankusam.ankara.edu.tr/kiklad.html> (Erişim Tarihi: 12.12.2013)

³³ <http://www.sarosresif.com/tr> (Erişim Tarihi: 12.12.2013)

yapılan çalışmalar giderek artmakta ve uluslararası saygınlığa ve koruma bilincine sahip olmaktadır. Şüphesiz ki bu alanlarının kullanımı da bu gelişen ilginin ortak sonucu olmaktadır.

Turistik ürün oluşturulurken, ürünün pazar araştırması, tanıtımı dışında en önemli adımlardan birisi de ürün oluştuktan sonraki süreçte ticari anlamdaki sunumudur. Bu durum, sadece ürünün ticarileşmesi değil, aynı zamanda ürünün yaşam süresini dikkate alarak korunması ve yenilenmesi ile de ilgilidir. Turistik ürünün oluşturulması ile başlayan sunum süreci ve bununla beraber içinde bulunduğu turizm pazarında yer edinmesi için gösterilen çaba içerisinde turizm rehberliği, bir meslek grubu olarak, önemli bir yere sahiptir. Sayın Yrd. Doç. Dr. A. Özdal Değirmencioğlu³⁴ rehberliği tanımlarken sunum olgusuna işaret etmektedir: “Rehberlik, tarihsel süreç içerisinde çok eski çağlara dayanan bir geçmişi olsa da bir meslek olarak algılanması yüzyılımızın olgusudur. Günümüzde kazandığı önemi ve genişleyen kapsamını aşağıdaki tanım oldukça iyi yansıtmaktadır. Rehber, turistlere, ziyaretçi ve konuklara eşlik ederek, sit alanları, müzeler, anıtlar, türbeler, mabetler, tarihi eserler ve kalıntılar, folklor, kültür, sanat eserleri, el sanatları, hatıra eşyaları, eğlence yer ve olanakları hakkında doğru bilgiler verip gezdiren, gerektiğinde yaylacılık, dağ ve doğa yürüyüşü, su sporları, avcılık, kayak, mağaracılık, ornitoloji, paraşütçülük, botanik, bisiklet ve at turlarını kapsayan çeşitli spor türlerinin uygulanmasına yardımcı olan kişidir”.

Sualtı kültürel miras alanlarının turizm hareketlerinde daha fazla yer almaya başlaması ile beraber turizm rehberliği, sadece su üstünde yapılan bir meslek dalı olmaktan çıkabilir. Ülkemizde Kekova Antik Batık Şehri ve Çanakkale Zaferlerinden geriye kalan batık gemiler dışında sualtı kültürel miras alanları ile ilgili kitlesel olarak yeterli bir ilginin henüz oluşmadığı söylenebilir. Buna nazaran Kaş, Side gibi önemli dalış alanlarında yapay resif ve dalış destinasyonu amaçlı batırılan sahil güvenlik botları veya eski uçaklar, sualtı kültürel mirasına olan ilgiye farkındalık yarattığı da bilinmektedir. Bu tür talepler arttıkça da, ürünün sunumu ayrı bir önem arz etmeye başlayacaktır. Ancak sualtı kültürel miras alanları gibi arz ve talepte yoğunluk artışının olduğu bir alanın turizm rehberliğinden ayrı düşünülmemesi gerekmektedir. Ürün olarak sualtı kültürel miras alanlarının kullanılmaya başlaması ile birlikte sualtı kültürel miras alanı için uzmanlaştırılacak turizm rehberliği gereksinimleri de artacaktır. Bu durumda (sualtı kültür mirası konusunda) uzman rehber eğitimlerinin ve akademik çalışmaların da artması beklenmektedir.

³⁴ http://www.aro.org.tr/rehberin_rehberi.asp?id=5 (Erişim Tarihi: 11.12.2013)

Turizm rehberliği, gidilen yerin tanıtılması ve çevre hakkında bilgi vermesi ile sınırlı değildir. Özellikle kültürel miras alanları gibi hassas konuma sahip yerlerin sunumu sırasında o alanın ya da diğer kültürel alanları da korumaya yönelik bir farkındalık yaratılmalıdır. Kullanarak koruma ilkesi, bu kültürel miras alanını kullanan turist ya da gezginler için en önemli faktördür. Bu açıdan düşünüldüğünde tur programı kapsamında yer alan hassas bir destinasyonun sorumluluğu, o tur sırasında rehber ve turistlere aittir. Sadece korumaya yönelik olan farkındalığın artması değil, o destinasyona olan ilginin artması ve ilginin canlı tutulması, destinasyon yaşam süresinin uzatılması, ürünün potansiyel olarak satın almaya hazır turistler için de çekicilik sağlanması, ürünün geliştirilmesi ve sürekli yenilenmesi de turizm rehberliğinin meslek amaçları arasındadır.

Araştırmadan elde edilen veriler yardımı ile oluşturulan sualtı kültür mirasının yeri, turizme etkisi, etkileme boyutu ve tanıtımı temaları sualtı kültür mirasının Side bölgesi açısından önemini ortaya çıkarmaktadır. Araştırma kapsamında, görüşmecilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda kültür turizmi ve sualtı turizmi kapsamında elde edilecek yeni bir sentez turizm türünün sualtı kültür mirası için oluşturulmasının daha etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum turizm türlerinin kendi içerisinde de bölümlenmeye ihtiyaç olduğunu gösterebilir. Çünkü sualtı kültür mirası gibi özel bir alanın mevcut turizm türleri içerisinde oluşturulması, ürünlerin içermiş oldukları kapsam ile uyuşmamaktadır. Genellikle gezip görülebilen ya da sınırlı bir seviyede katılım sağlanabilen turizm türlerinin sualtı ile ilgili olarak dalış deneyimi ve bu deneyime birebir katılma zorunluluğu içinde yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç doğrultusunda araştırmaya konu olan sualtı kültürel miras alanlarının turizm ürünü olarak kullanılması sürecinde Kültürel Sualtı Turizmi kapsamında incelenmesi uygun görülmektedir. Böylelikle özellikle planlama ve ürünün oluşturulma süreci içerisinde, hassas ve özel bir alan olan sualtı kültür mirasının turizm türleri arasındaki yeri belirlenmiş olacaktır.

Araştırma kapsamında incelenen turizme etkisi teması, ürünün yapısı gereği iki alt başlıkta incelenmektedir. Bunlar, turizm yönüyle ele alındığında, çekicilik ve farkındalık; mirasın kendi içindeki yapısı yönüyle ele alındığında ise mirasın korunması ve farkındalıktır. Sualtı kültürel mirası, yapısı gereği kullanıma açık bir ürün modeli gerekliliğine sahiptir. Bu nedenle bir ürün olarak kullanımı sürecinde içinde bulunduğu bölgeye önemli fırsatlar sunabilmektedir. Bunlar arasında, bölgenin tanıtımı, bölge içerisinde özel ilgi alanı oluşturma, bölgenin çekiciliğinin artması, aynı hizmeti sunan ancak ürün farklılaştırması yeterli düzeyde

olmayan pazar içerisinde rakiplere karşı üstünlük ve talep çeşitliliği yaratarak turizm kaynaklarının aşırı kullanımını önlemek gibi fırsatlar sayılabilir. Bu fırsatların yaratılması aynı zamanda bölge açısından uluslararası düzeyde tanınması için de kitlesel bir farkındalık yaratacaktır. Örneğin yukarıda sözü edilen son dönemlerde yapılan araştırmalarda, Türkiye kıyı şeridi içerisinde 100'e yakın batık bulunmuştur. Bu batıkların içinde bulunduğu konum ve korunmuşluk düzeyleri Akdeniz çanağı içerisinde bulunan diğer ülkelerin (Yunanistan, İspanya, İtalya gibi) kıyı şeritleri içerisinde bulunan batıklardan çok daha iyi konumdadır. Türkiye batık ve korunmuşluk konusunda diğer ülkelere göre envanter bakımından lider konumdadır. Bu durum sualtı kültür mirasının ürün olarak oluşturma sürecinde ülkemizi cazip bir ülke konumuna getirmektedir. Aynı zamanda, bu mirasa dayalı ürünün planlanma sürecinde de önceden elde edilmiş uluslararası ve kitlesel farkındalık da söz konusudur.

Turizme etkisi temasının bir diğer yönü ise mirasın korunması ve farkındalıktır. Sualtı kültürel mirası gibi hassas yapıya sahip alanlar ile turizmde yeni bir ürün oluşturulurken kullanılmasından dolayı bazı tehditler oluşturacaktır. Bu tehditlerin en başında yıpranma ve olumsuz farkındalığın artması dolayısı ile define avcılığı yani talan edilmeye açık bir kaynak haline gelmesidir. Araştırmanın konusu gereği define avcılığı gibi yasadışı durumlar çalışmanın dışında tutulmuştur. Bunun yanı sıra ülkemizde ve uluslararası düzeyde uygulanan yasaklar ve yasalar, ayrıca dalışa yasak bölgeler uygulaması bir takım önlemler getirmektedir. Buradaki dikkat çekici konu, 2013 yılının ilk aylarında yapılan incelemeler sonucu Side Antik Bölgesi Sahil Şeridi dalışa yasak bölge olarak ilan edilirken, 2013 yılı Aralık ayı itibari ile dalışa yasak bölge uygulamasından çıkarılmıştır. Bu durum beraberinde bazı fırsatlar ve bazı tehditler getirmektedir. Öte yandan araştırmanın konusu içerisinde incelenen koruma yönü mirasın kullanım dolayısı ile “yıpranması” sürecidir. Uluslararası kurallar, mirasın yerinde korunmasını savunurken, mirasın oluşum ve var olma süreci içerisinde de halkın ulaşımının mümkün olacağı şekilde kullanılması tavsiye edilmektedir. Bu durum olumsuz etkilere açık miras alanlarının “yerinde korunarak kullanılması” anlamına gelmektedir. Sualtı kültür mirası gibi alanların kullanılması kitlesel turizm hareketlerini de paralel olarak geliştirecektir. Bunun bir sonucu olarak da kültürel miras alanlarının bir amaç için kullanılmasında sürdürülebilir koruma ve sürdürülebilir kullanma dengesi uluslararası çevrelerce esas alınmıştır.

Araştırma sürecinde elde edilen ek bilgiler doğrultusunda turizme etki boyutu teması içerisinde incelenecek bir diğer konu ise sürdürülebilir koruma – kullanma dengesinin bir diğer süreci yerel farkındalığın oluşturulmasıdır. Bunun için öncelikle yerel halkın, kurum ve

kuruluşların, rehberlerin, acentelerin, dalış okullarının bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle dalış okulları sualtı kültür mirası ile en yakın temas sağlayan kurumlardır. Bu nedenle dalış okullarının bilinçlendirilmesi ayrıca önem arz etmektedir. Bu nedenle önceden planlı bir eğitim programı çerçevesinde öncelikle dalış okullarının sonrasında ise diğer kurumların ve kitlelerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Dalış okullarına, federasyon yapısı içerisinde eğitim birimlerinin oluşturulması ve uluslararası çevrelerce desteklenen ilkeler doğrultusunda hazırlanacak olan eğitim programı ile farkındalık sağlanmalıdır. Bu sayede koruma bilinci geliştirilerek sualtı kültür mirasının turizm ürünü olarak kullanımını sürecinde de sürdürülebilir bir yaklaşımla koruma – kullanma dengesi oluşturulacaktır.

Araştırma verilerinden anlaşılacağı üzere, turizm ürünü olarak kullanılması planlanan sualtı kültür mirasının eş zamanlı olarak mirasın korunması farkındalığını da ürün yapısı içinde bulundurması gerekmektedir. Araştırmaya konu olan ve sualtı kültür mirasının bir turizm ürünü olarak kullanıldığında mirasın korunmasına yönelik olan algının nasıl etkileyeceği araştırıldığında farkındalık düzeyinin artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak tanıtımı yapılırken de korumaya yönelik bir sürecin izlenmesi gerekliliği sonucu ortaya çıkmıştır. Sualtı kültür mirasının turizm ürünü olarak oluşturulması sürecinde sürdürülebilir koruma algısı esas alınarak ona uygun sürdürülebilir kullanım dengesi oluşturulması uygun olacaktır. Turizm bölgeleri açısından önemli bir çekicilik kaynağı olan kültürel miras alanları, bu süreç içerisinde daha etkili ürünler olarak yer alacaktır. Ülkeler için sürdürülebilir koruma ve sürdürülebilir kullanma dengesi destinasyon açısından önemli bir fırsattır.

Side bölgesi, tarihi bir yarımada konumunda olması, kültürel miras ve sualtı kültürel miras alanları bakımından zengin bir kaynağa sahip olmasından dolayı destinasyon olarak önemli bir fırsata sahiptir. Side'nin var olan kültürel miras alanlarının zaten kullanımda olması ve ilk turizm hareketlerine de konu olması bazı fırsatların yanında bir takım tehditler de oluşturmaktadır. Kültürel miras yapısı gereği değiştirilemez bir yapıya sahiptir. Bu nedenle o bölgeye giden her turist için aynı ürünü ve aynı ürün özelliklerini sunmaktadır. Bu amaçla, antik kent geleneğinin bir parçası olan deniz yaşamının ön plana çıkarıldığı sualtı kültür mirası ürünlerinin oluşturulması, destinasyonda talep çeşitliliği yaratarak turizm kaynaklarının aşırı kullanımını önleyecek ve destinasyonun yaşam süresini de uzatacak bir etkiye sahip olacaktır. Bu süreç içerisinde de kültürel mirasın sürdürülebilir koruma ve sürdürülebilir kullanma dengesinin iyi bir planlama çerçevesinde uygulanması zorunludur.

Araştırma verilerinden elde edilen bir diğer tema ise turizm yönü ile etkileme boyutudur. Destinasyona olan çekiciliğin artması ile birlikte olumlu bir etkinin olacağı söz konusudur. Yeni bir ürünün yeni bir kitlesel hareket başlatacağı gibi destinasyonun tercih edilme bakımında çekiciliği de artacaktır. Özellikle sualtı kültürel mirası gibi özel bir alanın oluşturulması ile birlikte bölge olarak daha etkili bir pazarlama üstünlüğü sağlanmasının yanı sıra daha önce talep etmiş ve bunu gerçekleştirmiş turistler için yeni bir seçenek yaratacağı gibi potansiyel olarak satın almaya hazır tesadüfi turistler içinde önemli bir çekicilik unsuru oluşturacaktır. Örneğin 21 milyondan fazla dalgıçlık belgesine sahip kişiler dışında, talep ettiği destinasyonda tesadüfi olarak dalış deneyimine katılan amatör dalıcılar da önemli bir pazar oluşturmaktadır. Bu açıdan sualtı kültür mirasına ait bir turizm ürününün oluşturulması Side bölgesi açısından önemli fırsatlar sağlayacaktır.

Araştırmaya konu olan son tema ise tanıtım'dır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçlara göre, genel olarak görüşmeye katılanlar, bakanlık desteği ile uluslararası fuarlara katılım gibi tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi gerekliliğini savunmaktadırlar. Öte yandan araştırmanın bir diğer sonucu ise, bu tür tanıtım faaliyetlerinin turizm ürünleri konusunda tek başına yeterli olmadığıdır. Sadece fuarlara katılım ile gerçekleşen tanıtımlar belli bir sürede belli bir kişi potansiyeline ulaşmaktadırlar. Bu potansiyel fuar alanına gelen ve ülke veya destinasyon standını gezen katılımcılar ile belirlenmektedir. Ancak tanıtımın yetersiz kaldığı görüşü hâkimdir. Görüşmecilerden birkaçı sualtı kültür mirası için yaratılacak ürünün tur operatörleri kataloglarına girmesi gerekliliğini savunmaktadır. Bu tanıtım faaliyeti, tur operatörü danışmanlığı ile satın almaya karar veren kişilere ürünün tanıtılması için önemli bir fırsat sağlayacaktır. Örneğin, Antalya bölgesini tercih eden turistlerin %55,4'ü tur operatörü danışmanlığı ile gelmektedir (Albayrak vd., 2011 s.14). Bu durum sadece Antalya bölgesine bir yılda gelen 12 milyondan fazla turist için yaklaşık 7 milyonunun tur operatörlerinin kataloglarını incelemekte olduğunu göstermektedir. Buna göre tanıtımın tur operatörleri kataloglarında ürün bazında yer alması sayesinde, her yıl sadece 7 milyondan fazla turist için kalıcı bir tanıtım faaliyetinin yanı sıra, bir yıla yayılan daha etkili bir tanıtım imkânı sağlayacaktır. Bu durum ürünü satın almaya hazır potansiyel turist içinde düşünülecek olursa aynı rakamlar incelendiğinde yıllık olarak tur operatörü danışmanlığı ile gelen turistlerin yaklaşık 2 katı veya daha fazlası katalogları inceleyeceklerdir. Bu da tur operatörü ya da acente katalogları yolu ile yapılacak tanıtım faaliyetinin ne derece etkili olacağını göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer tanıtım etkinliği sonucu ise yine uluslararası platformda gerçekleştirilecek olan akademik içerikli seminerler yolu ile belli bir alandan başlayıp daha etkili ve eğitim içerikli tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi gerekliliğidir. Seminerler, kongreler, söyleşiler uluslararası olarak düşünüldüğünde bu tanıtım faaliyeti için örnek verilebilir. Örneğin, deneysel arkeoloji kapsamında oluşturulan Kybele gemisi ile kullanıldığı dönem şartlarına uygun olarak gerçekleştirilen yolculukta, geminin uğramış olduğu Avrupa kıtası kıyı şeridindeki her limanda binlerce kişinin gemiyi görmek için liman çevresinde toplanması bu tür tanıtım faaliyetleri arasında sayılabilir. Yine deneysel arkeoloji disiplinin süreçleri de tanıtım faaliyetleri arasında kullanılacak bir alternatiftir. Özellikle medya kanallarının yazılı ve görsel olarak fazla ilgisini çeken bu tür bilimsel faaliyetler tanıtım için önemli fırsatlar sunmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülmüş olan bir dalıcı ise tanıtımın çevreye olan koruma duyarlılığı içinde geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesi gerekliliğini belirtmektedir. Bu görüş ise sualtı gibi kültürel miras alanları için daha önemli bir seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. Sürdürülebilir koruma ve sürdürülebilir kullanma dengesi içerisinde gerçekleştirilecek tanıtım faaliyetinin uluslararası düzeyde toplumsal farkındalığın da artmasında yardımcı olacaktır.

Araştırma dâhilinde keşfedilmeye çalışılan bir diğer konu ise Replika gemi batığı gibi oluşturulacak yeni bir ürünün sualtı kültür mirası yerine kullanılabilip kullanılamayacağıdır. Edinilen görüşler genel olarak incelendiğinde böyle bir ürünün önemli bir çekicilik sağlayacağı belirtilmektedir. Side Tanıtım Müdürlüğü kapsamında yapılan görüşmede “varsa orijinal bir sualtı kültür mirası ürünün daha çok ilgi çekeceği” yönünde görüşler elde edilmiştir. Aynı görüşmenin bir sonucu olarak geliştirilecek bir gemi batığı replikası ile destinasyona olan ilginin olumlu yönde etkileneceği düşünülmektedir. Acenteler kapsamında incelendiğinde çekici bir faktör olarak yer alacağı düşüncesi ön plandadır. Dalış okulu yetkilileri ise mevcut dalış etkinliğinin önemli derecede artacağı ve bölge için çekicilik sağlayacağını belirtmişlerdir.

Deneysel arkeoloji son yıllarda en fazla ilgi gören disiplin olarak ön plana çıkmaktadır. Bu açıdan ele alındığında, deneysel arkeolojinin yer aldığı ve bu kapsamda oluşturulacak replika gemi batığı ürünün, Side bölgesinin deniz yapısı nedeniyle geneli kum altında kalmış sualtı kültürel miras alanlarının yerine kullanılacak bir ürün olarak oluşturulması düşünülebilir. Deneysel arkeoloji kapsamında yapılmış olan gemi ve diğer yapı elemanlarının ortaya çıkış süreçleri, planlama aşamasından itibaren büyük bir ilgi ile takip

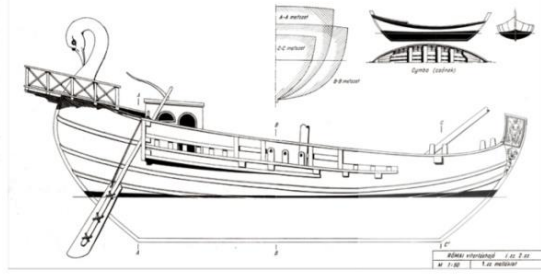
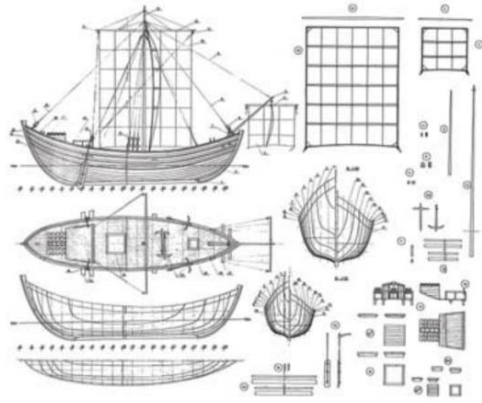
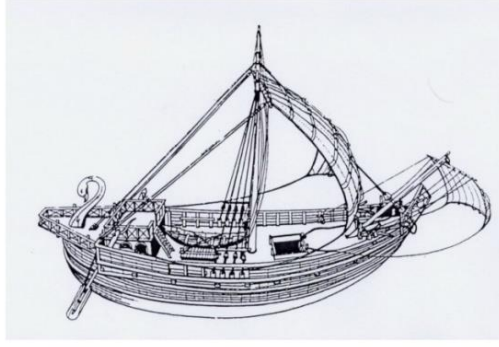
edilmiştir. Bu tür bir ürün fikrinden yola çıkarak, Side bölgesi için oluşturulacak kendi kültürü ile sentezi gerçekleştirilecek bir gemi batığı replikası ürün farklılaştırılması için kullanılabilir.

Son on yıl içerisinde gerçekleştirilen deneysel arkeoloji çalışmaları incelendiğinde, replika gemi gibi yapıların ortaya çıkış süreçleri, genelde nasıl yapıldığı ve nasıl kullanıldığı üzerinedir. Bu tür çalışmalar keşfetmeye yönelik inceleme alanları olarak yürütülmektedir. Bu araştırma dâhilinde sualtı kültür mirasına eşdeğer bir proje oluşturulmuştur. Bu proje gemi batığı replikası şeklindedir. Örneğin, temelde dört senelik bir süreci kapsayacak olan projede amaç, geminin kendi dönemindeki şekli ve yöntemi ile inşa edilmesi, sonrasında ise deniz tabanında uygun bir yere batırılması ile birlikte deneysel çalışmalarına da yeni bir boyut kazandırılması hedeflenmektedir. Projenin başlangıcından itibaren, Side Limanı merkezinde kurulacak bir atölyede gemi inşasına başlanması, bu sürecin oraya gelen turistlerce izlenebilmesi düşünülmektedir. Bu sayede projenin süreci içerisinde sürekli bir tanıtım imkânı yaratılmış olacaktır. Projenin ilk senesinde, gerekli yetki ve izinlerin alınması, altyapının oluşturulması; ikinci senesinde gemi inşasına başlanması ve paralel olarak Side'nin deniz tarihi üzerinde yapılacak çalışmalara başlanması ve yürütülmesi planlanmaktadır. Projenin üçüncü senesinin ilk yarısında projenin tamamlanması ve öngörülen tanıtım faaliyetlerinin hedeflenen düzeyde gerçekleşmiş olması, ikinci yarısında gemi inşasının tamamlanmış ve su yüzeyine alınmış olması şeklinde çalışma planı düşünülmektedir. Projenin son senesinde ise, geminin batırılmasının gerçekleşmesi ve eş zamanlı olarak Kültürel Sualtı Turizm faaliyetlerinin başlaması hedeflenmiştir.

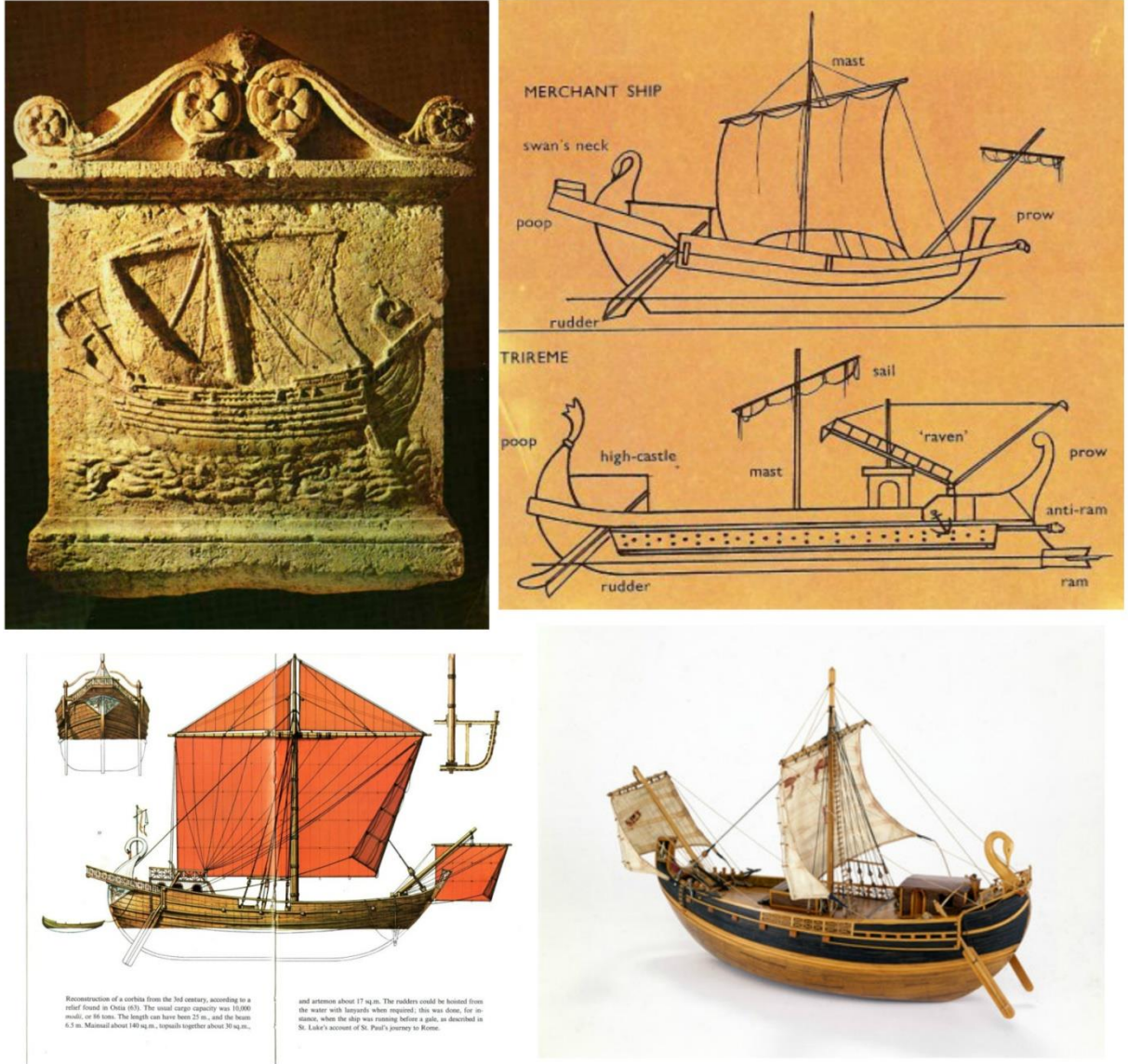
Bu çalışmaya konu olan replika gemi batığı, Antik Roma İmparatorluğunda milattan sonra 200'lü yıllarda kullanıldığı bilinen Kuğu Başlı Yelkenli Ticaret Gemisi³⁵ olarak seçilebilir. Bu geminin seçilmesinde en önemli etken, Roma Ticaret Gemileri literatüründe³⁶ en fazla bilinen bir türü olmasıdır (Resim 1 ve 2):

³⁵ https://www.google.com.tr/?gws_rd=cr&ei=lefFUsgg6M3KA7aigfAP#q=roman+merchant+ships (Erişim Tarihi: 03.01.2014)

³⁶ http://www.emmaf.org/kris_lorenz/wp-content/uploads/2012/10/10-29-2012-RomanPres-7-Roman-Merchant-Ships.pdf (Erişim Tarihi: 03.01.2014)

Resim 1 Roma Ticaret Gemisi İllüstrasyonları

Resim 2 Roma Ticaret Gemisi (Kuğu Başı)

Proje sürecinde, turizm ile ilgili kurum ve kuruluşlardan, acentelerden ve dalış okullarından edinilen bilgiler yardımıyla, ürün farklılaştırılmasına konu olan replika gemi batığı ile günübirlik veya 2 günlük yeni bir tur programı oluşturulabilir. Side Müzesi'nden başlangıç hareketi ile limana giden sütunlu yol güzergâhını takip ederek önce limana daha sonra da dalış noktasına gidilmesi planlanmaktadır. Turun yönetimi ise Kültürel Sualtı Turizmi konusunda uzmanlaşmış profesyonel turist rehberleri tarafından gerçekleştirilecektir. Turun sualtı ile ilgili kısmında da profesyonel dalış rehberleri ile birlikte turist rehberleri de yer alacaktır. Böylelikle oluşturulabilecek bu tur kapsamında daha nitelikli bir sunum gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Bunun yanı sıra batık alanından canlı olarak yayın yapması planlanan kablosuz bir bağlantı ile Müze ve Side Meydanına yerleştirilecek

ekranlarda sürekli olarak izlenebilmesi hedeflenmektedir. Bu durum tesadüfi turistler içinde öncelikli bir çekicilik yaratabilir. Bu sayede batığın sualtındaki durumu ve tur sırasında oraya dalış yapanlar dışarıdan da izlenebilir. Ayrıca dalış yapanlar için Side Müzesinde sergilenen (Resim 1.3.) sikkelerden aynı malzeme ile örnekleri bastırılarak batırılan geminin kargosuna, amforların içine ve batık alanının belli bölgelerine koyulması düşünülebilir. Böylece dalış yapanlar bu sikkeleri bulup kendilerine hatıra alabileceklerdir. Bu sayede de hatıra ürün kişinin kendi bulduğu bir obje olacak ve kalıcılığı sağlanacaktır.

Proje yürütülürken, geminin inşası ile başlayan süreç içerisinde, sürekli bir geri besleme hedeflenmektedir. Hem uluslararası hem de ulusal düzeyde yapılacak olan tanıtım faaliyetleri aracılığı ile potansiyel açıdan gelecek olumlu ya da olumsuz tepkiler alınmaya çalışılacaktır. Elde edilecek olan bilgiler doğrultusunda proje sürecinin daha etkin hale getirilmesi düşünülmektedir.

Sualtı kültür mirası turistik bir ürün açısından incelendiğinde, ürün olarak oluşturma sürecinde kullanılmasından kaynaklı olarak mirasın korunması temelinde bir takım tehditler oluştururken; turistik değer olarak kullanımı açısından önemli fırsatlar söz konusudur. Bu nedenle bu ürünün kendi yapısında ve yapılanmasında koruma ve kullanma dengesini içeriyor olması gereklidir. Bu amaçla, özel ve kamu kuruluşlarının birlikte hareket edebilecekleri bir yönetim anlayışının oluşturulması ve sürekliliğinin sağlanması da önemlidir. Bu doğrultuda sualtı kültürel miras konusunda ülkelerin uzun dönemde başarı sağlaması ve sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmeleri için eşsiz destinasyonlar gibi özel çabalara gerek duyacaktır. Bu amaç doğrultusunda yapılması gerekenler arasında şunlar yer alabilir:

- Ürün farklılaştırma stratejileri içinde Sualtı Kültür Miras alanlarının tespiti ile bu alanları koruma-kullanma ilke ve yöntemlerinin geliştirilmesi.
- Tanıtım amaçlı yapılacak olan yerel reklam panolarını daha fazla teşvik etmek ve faaliyetlere izin vermek.
- Bir turistik ürün olarak kullanılması amacıyla gerekli pazarlama çabalarının kamu ve özel sektör işbirliğinde gerçekleştirilmesi ve özel ve kamu kuruluşları arasında yakın işbirliğinin sürekli olarak korunması.
- Alt destinasyonlar arasında koordinasyon ve işbirliğine dayalı bir model oluşturulması. Bu doğrultuda ilgili kamu ve özel kuruluşlarının iletişimini ve işbirliğini sağlayacak yapıların ve platformların geliştirilmesi.

- Bütünleşmiş ve tamamlayıcı ürün önerilerini teşvik etmek ve geliştirmek.
- Taşıma kapasitesi stratejileri içinde sualtı kültür mirasının kullanım dengesinin sağlanması.
- Sadece turistler için değil, akademik düzeyde de ilginin yaratılması.
- Geliştirilecek ürün veya ürünlerin sürekli olarak izlenmesi ve eksiklerin giderilmesi.
- Replika gemi batığı gibi sualtı kültür mirası açısından değerlendirilebilecek ürünlerin geliştirilmesi.
- Batık alanları veya replika gibi yaratılacak alanların üzerindeki yasal yükümlülüklerin asgari düzeye çekilmesi.
- Dalışa yasak bölge kısıtlamasının destinasyon ve turistik kullanım açısından düzenlenmesi.
- Sualtı rehberliği için Sualtı Sporları Federasyonu ve Profesyonel Turist Rehberleri Birliği arasında işbirliğinin geliştirilmesi ve ortak eğitimlerin verilmesi.
- Profesyonel Sualtı Turist Rehberi uzmanlık alanının oluşturulması.
- Turistik ürüne karşı yerel halkın bilinçlendirilmesi ve koruma konusunda sürdürülebilir farkındalık yaratılması.
- Dalgıçlar, dalış rehberleri, dalış eğitmenleri için eğitim programlarının ve sürdürülebilir koruma – kullanma dengesi farkındalığının oluşturulması.
- Bakanlığın tanıtım bütçesinden ürün farklılaştırılmasında kullanılacak alternatif turistik ürünlerin tanıtılmasına daha çok kaynak aktarılması.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sualtı kültür mirası ile ilgili broşürlerin basılması ve turizm enformasyon müdürlüklerine, ilgili diğer kurum ve kuruluşlara dağıtılması.
- Tanıtım faaliyetleri için tüm paydaşların görüş birliğinin sağlanması ve tanıtım türünün bu görüş birliğine göre yenilenebilir ve sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilmesi.
- Ulusal veya uluslararası federasyonlar, birlikler, organizasyonlar bazında tanıtım faaliyetlerine de önem verilmesi.
- Web tabanlı dijital tanıtım ve pazarlama olanaklarının en iyi şekilde değerlendirilmesi.
- İlgili yönetim birimlerinin oluşturulması.
- Turizm ile ilgili okullarda sualtı kültür mirası derslerinin okutulması ya da bölümlerin açılması.
- İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinde Müdürlük düzeyinde sualtı kültür mirası ile ilgili birimlerin oluşturulması.
- Benzer ürünler sunan destinasyonlar veya ülkeler arasında yakın ilişkilerin kurulması ve karşılıklı turist değişim hareketlerinin sağlanması.

KAYNAKÇA

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 2000.

Ablett, P.G. ve Dyer, P.K., "Heritage And Hermeneutics: Towards A Broader Interpretation Of Interpretation" *Current Issues in Tourism*, (2009), 12:3, 209–233.

Agarwal, S. ve Brunt, P., "Social Exclusion and English Seaside resorts" *Tourism Management*, (2006), 27- 654–670.

Akgül, O., "Turistik Ürün Çeşitlendirilmesi Kapsamında Kültür Turizmi: Aphrodisias-Geyre Örneği", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, 2003.

Akurgal, E., *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul, 1998.

Albayrak, T., Gülmez, M., Erdiñ, S.B., Toker, B. ve Aksu, A., *Antalya Yöresi Turist Profili Araştırması 2011*, *Yayınlanmamış Rapor*, Antalya, 2011.

Alpözen, O., *Türkiye’de Sualtı Arkeolojisi*, Akbank Yayınları Kültür Kitapları Serisi, no 1, İstanbul, 1975.

Apostolakis A., "The Convergence Process in Heritage Tourism", *Annals of Tourism Research*, (2003), 30:4, 795–812.

Arıkan, R., *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*, Asil Yayın, Ankara, 2007.

Asatekin, N. G., *Kültür ve Doğa Varlıklarımız, Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız*, Dösım Basımevi, Ankara, 2004.

Asunakutlu, T. ve Safran, B., "Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Çatışmalara Yönelik Bir Araştırma: Marmaris Turizm Sektörü Örneği", *DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2004), 6:1, 26–49.

- Aşkun, İ.C., “Kültürel İletişim Politikası”, 2. Milli Kültür Şurası Bildirileri, Ankara, (1989), 29.
- Aytaç, Ö., Sosyoloji-Bir Giriş Denemesi, Dünya Matbaacılık, Elazığ, 2002.
- Baker, D.A. ve Crompton, J.L., “Quality, Satisfaction and Behavioural Intentions”, *Annals of Tourism Research*, (2000), 27:3, 785–804.
- Balcı, A., Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler, Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2005.
- Beard, J. ve Ragheb, M., “Measuring Leisure Motivation” *Journal of Leisure Research*, (1983), 15, 219-228.
- Beck, W., “Narratives of World Heritage in Travel Guidebooks,” *International Journal of Heritage Studies*, (2006), 12:6, 521–535.
- Beeho, A. ve Prentice, R., “Conceptualizing the Experiences of Heritage Tourists: A Case Study of New Lonark World Heritage Village”, *Tourism Management*, (1997), 18:2, 75-87.
- Bertaux, D., “Biography and Society: The Life History Approach in The Social Sciences”, Sage, Londra, (1981), 29-45.
- Bogdan, R. C., Biklen, S. K., “Qualitative Research for Education: Introduction and Methods”, Allyn and Bacon, Boston, 1992.
- Briggs, C., “Learning How to Ask: A Sociolinguistic Appraisal of The Role of The Interview in Social Science Research”, Cambridge Yayınları, Cambridge, 1986.
- Brookfield, S., *Ethnographic Research Methods Course Notes*, Teachers College, Kolombiya Üniversitesi, 1992.
- Brotherton, B. ve Himmetoğlu, B., “Turkey”, *International Tourism Reports*, (1997), 1,59-81.

- Cater, C. ve Cater, E., “Marine Environments”, *The Encyclopedia of Ecotourism* (2001), 265–282.
- Chapman A ve Speake J., “Regeneration in a Mass-Tourism Resort: The Changing Fortunes of Bugibba, Malta”, *Tourism Management*, (2010), 32:3, 482–491.
- Coffey, A. ve Atkinson, P., *Making Sense of Qualitative Data: Complementary Strategies*, Sage, Londra, 1996.
- Costa, N., “I Sistemi Turistici Locali (STL) e il Progettista/ gestore degli STL. In: *Identita*. Milano: Franco Agneli, (2004), 251–284.
- Crompton, J. ve McKay, S., “Motives of Visitors Attending Festival Events”. *Annals of Tourism Research*, (1997), 24:2, 425–439.
- Dahles, H., “Redefining Amsterdam as a Tourist Destination” *Annals of Tourism Research*, No. 25:1, (1998), 55–69.
- Davis, D. ve Tisdell, C., “Economic Management of Recreational Scuba Diving and The Environment”, *Journal of Environmental Management*, No:48, (1995), 229–48.
- Delgado, J.P., “The Impact on And Opportunities Arising From Tourism To Submerged Sites”, *Unesco Scientific Colloquium on Factors Impacting the Underwater Cultural Heritage*, Belçika, 2011.
- Dey, I., *Qualitative Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists*, London, Routledge Publications, 1993.
- Doğaner, S., “Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması”, E.Ü. Coğrafya Bölümü Sempozyumları 2. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu, İzmir, 2003.
- Duman, T. ve Kozak, M., “The Turkish Tourism Product: Differentiation and Competitiveness”, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, No. 21:1, (2010), 89-106.

- Duman, T., Kozak, M. ve Uysal, M.S., “Turizmde Ürün Çeşitliliği Yoluyla Ürün Değeri Oluşturma: Türkiye’deki Arz Kaynakları Üzerine Bir İnceleme”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, (2007), No.18:2, 206-214.
- Eker, K., “Atatürk ve Milli Kültür”, *Uluslararası Atatürk ve Güzel Sanatlar Sempozyumu Bildirileri, Cumhuriyet Kültür ve Tanıtım Vakfı Yayınları, Ankara*, (2005), 4, 30.
- Ekiz, D., *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş: Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.
- Ellagard, P., “How to Dive Them Wild”, *Travel Trade Gazette*, (2005), 65-66.
- Emekli, G., “Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm”, *Ege Coğrafya Dergisi*, No. 15, (2006), 51-59.
- Engelhardt, R., Jamieson, W., Kaldun, B., Koch, J., Sunalai, P. ve Meleisea, E., “The Effects on Cultural and The Environment in Asia and Pasific”, *Tourism and Heritage Site Management in Luang Prabank, Unesco*, 2004.
- Erdem, B. ve Girgin, G. K., *Spor Turizmi, Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.
- Evans, N. G. ve Stabler, M. J., “A Future for The Package Tour Operator in The 21st Century?”, *Tourism Economics*, No. 1:3, (1995), 245-263.
- Fladmark, J. M., *Cultural Tourism*, The Robert Gordon University Heritage Convention 1994, 413.
- Fox, D., *The Research Process in Education*, Holt Rinehart, 1969.
- Fuchs, M., Gasser, R. ve Weiermair, K., “Cultural Tourism As A Segment Of Growth: The Role And İmportance Of Events And Event Management”, *IV. Turkish-Austrian Management Seminar, İstanbul*, 1998.

- Garrod, B., Market Segments And Tourist Typologies For Diving Tourism. New Frontiers in Marine Tourism: Diving Experiences, Sustainability, Management, Elsevier, Amsterdam, 2008.
- Gorrad, B. ve Gissling, S., New Frontiers in Marine Tourism, Diving Experiences, Sustainability, Management, Oxford, 2008.
- Ger, G., “Tüketici Araştırmalarında Nitel Yöntemler Kullanmanın İncelikleri ve Zorlukları”, Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi, No. 1:1, (2009), 1-19.
- Gilmore, A., Carson, D. ve Ascenc, M., “Sustainable Tourism Marketing at A World Heritage Site”, Journal of Strategic Marketing, No. 15, (2007), 253–264.
- Glaser, B. G. ve Strauss, A. L., “The Discovery of Grounded Theory”, Strategies for Qualitative Research, Adline Publishing Company, 1967.
- Green, E. ve Donnelly, R., “Recreational Scuba Diving in Caribbean Marine Protected Areas: Do The Users Pay?”, Ambio, No.32, (2003), 140–4.
- Gülcan, B., “Türkiye’de Kültür Turizminin Ürün Yapısı ve Somut Kültür Varlıklarına Dayalı Ürün Farklılaştırma İhtiyacı”, İşletme Araştırmaları Dergisi, No. 2:1, (2010), 99-118.
- Günay, R., “Kültür Mirasının Korumada Çeşitli Yaklaşımlar”, Colloquium Anatolicum VI, 2007, 7.
- Hacıoğlu, N. ve Avcıkurt, C., Üçüncü Yaş Turizmi Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.
- Hostein, J. A. ve Gubrium, J. F. “ The Active Interview. In Qualitative Research: Theory Method and Practice”, Sage, Londra, 2004.
- Hughes, H. “Culture as a Tourist Resource: A Theoretical Consideration”, Tourism Management, No. 8, (1987), 205–216.

Hwang, S.-N., Lee, C. ve Chen, H.-J., "The Relationship Among Tourists' Involvement, Place Attachment and Interpretation Satisfaction in Taiwan's National Parks", *Tourism Management*, No.26, (2005), 143–156.

ICOMOS, Sualtı Kültür Mirasının Korunması ve Yönetimi Tüzüğü, 1996.

Jones, S., "Depth Interviewing", *Applied Qualitative Research*. Aldershot: Gower, (1985), 44-55.

Kahn R. L., *The Dynamics of Interviewing*, Robert E. Krieger Publishing Company, Florida, 1983.

Karasar, N., *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.

Keeling, A., "Understanding The Outdoor Activity Tourism Market" *Country Side Recreation*, No. 14, (2006), 3-9.

Kerlinger, F., *Foundations of Behavioural Research*, New York: Holt, 1964.

Kerstetter, D.L., Confer, J.J. ve Graefe, A.R., "An Exploration of Specilization Concept With The Context of Heritage Tourism", *Journal of Travel Research*, No. 39, (2001), 267-274.

Kousis, M., "Tourism and the Environment: A Social Movements Perspective", *Annals of Tourism Research*, No.27:2, (2000), 486-489.

Köfteoğlu, K., "Turizmde Yatırım Dalgasını Yakalayın", *Ekonomist*, (2004), 16-22.

Kuş, E., *Nicel Nitel Araştırma Teknikleri*. Anı Yayıncılık, Ankara, 2007.

Lee, T. ve Crompton, J., "Measuring Novelty Seeking in Tourism", *Annals of Tourism Research*, No. 19, (1992), 732-751.

MacCannell, D., "Tourist Agency" *Tourist Studies*, No. 1:1, (2001), 23–37.

- Madran, E., Özgönül, N., Yasal Düzenlemelerde Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler, Ankara, 2006.
- Manning, E., “Governance for Tourism: Coping With Tourism in Impacted Destinations”, Report for The Centre For A Sustainable Future, Ottawa, Canada, 1998.
- Mansel, A.M., Side (Antalya) Arkeolojik Kazılar – Türkiye, MEB Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1967.
- McCan, G. ve Ray, M.N., “Legacy Tourism: The Search for Personal Meaning in Heritage Travel”, *Tourism Management*, No. 24, (2003), 713-717.
- McCracken, G., *The Long Interview*, Sage, Londra, 1988.
- McGettigan, F. ve Burns, K., “Clonmacnoise: A Monastic Site, Burial Ground And Tourist Attraction”, *Cultural Attractions and European Tourism*, CABI Publishing, (2001) ,135-159.
- Meisel, C. ve Cottrel, S., “Differences in Motivations and Expectations of Divers in The Florida”, *Northeastern Recreation Research Symposium*, (2004), 393-401.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M., *Qualitative Data Analysis, A Source Book of New Methods*. Sage, Londra, 1984.
- Moscardo, G., “Mindful Visitors. Heritage and Tourism.” *Annals of Tourism Research*, No. 23, (1996), 376-97.
- Moser, C.A. ve Kalton, G., *Survey Methods in Social Investigation*, Aldershot: Gower, 1971.
- Moylan, E., Brown, S. ve Kelly, C. ,“Toward A Cultural Landscape Atlas: Representing All The Landscape As Cultural”, *International Journal of Heritage Studies*, No. 15:5, (2009), 447–466.

- Murphy, L. ve Norris, A., “Understanding Great Barrier Reef Visitors: Segmentation According to Reef Trip Benefits”, *Tourism in Marine Environments*, No. 1, (2005), 71-87.
- Musa, G., Kadir, S. L. S. A. ve Lee, L., “Layang Layang: An Empirical Study on Scuba Divers’ Satisfaction”, *Tourism in Marine Environments*, No. 2, (2006), 89–102.
- Myerscough, J. “The Economic Importance of The Arts in Britain, Policy Studies Institute, London, 1988.
- Neyisci, T. “Ecotourism Umut Oldu (Ecotourism Has Become a Hope)”, *Cumhuriyet Gazetesi*, (1999), 2.
- Nyaupane, G. P., White, D., and Budruk, M., “Motive-Based Tourist Market Segmentation: An Application to Native American Cultural Heritage Sites in Arizona, USA”, *Journal of Heritage Tourism*, No. 1:2, (2006), 81-99.
- Orams, M., *Marine Tourism: Development, Impacts and Management*, Routledge, London, 1999.
- Örnek, V.S., *Etnoloji Sözlüğü*, A.Ü.D.T.C.F. Yayını, No: 200, Ankara, 1971.
- Özdaş, H., “National Report on Underwater Cultural Heritage”, *Unesco Regional Meeting, İstanbul*, 2010.
- Özdemir, M., “Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, No. 11, (2005), 1.
- Öztürk, Y., ve Yazıcıoğlu, İ., “Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma”, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, No. 2, (2002), 183-195.

- Palacio, V. ve McCool, S.F., "Identifying Ecotourists in Belize Through Benefit Segmentation: A Preliminary Analysis" *Journal of Sustainable Tourism*, No. 5:3, (1997), 234-243.
- Patton, M. Q., *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*, Sage, Kaliforniya, 1987.
- Poria, Y., Butler, R. ve Airey, D., "The Core of Heritage Tourism", *Annals of Tourism Research*, No. 30:1, (2006), 238–254.
- Poria, Y., Biran, A. ve Reichel, A., "Visitors' Preferences For Interpretation At Heritage Sites", *Journal of Travel Research*, No. 48, (2009), 92-105.
- Punch, K.F., *Sosyal Araştırmalara Giriş, Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2005.
- Rice, K., "Special Report: Scuba Diving-Dive Markets Requires Specialized Skill and Information", *Tour and Travel News*, No. 9, (1987), 24-27.
- Richards G., "Developments in European Cultural Tourism" In *Tourism: The State of The Art*, Seaton, John Wiley, Chichester, İngiltere, 1994.
- Richards, G., "Production and Consumption of European Cultural Tourism", *Annals of Tourism Research*, (1996), 261-283.
- Richards, G., *Cultural Attractions and European Tourism*, Cabi Publishing, Newyork, 2001.
- Richards, G., "Tourism Attraction Systems: Exploring Cultural Behavior", *Annals of Tourism Research*, No. 29, (2002), 1048–1064.
- Richards, G., "What is Cultural Tourism?", *Nationnal Contact Monumenten*, (2003), 1–16.
- Richards, G. ve Bonink, C., "Marketing Cultural Tourism in Europe", *Journal of Vacation Marketing*, No. 1:2, (1995), 173–180.

- Rojas, C.D. ve Camarero, C., "Visitors' Experience, Mood and Satisfaction in A Heritage Context: Evidence From An Interpretation Center", *Tourism Management*, No. 29, (2008), 525–537.
- Rubin, H.J. ve Rubin, I.S., *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*, Sage, Londra, 1995.
- Sarigöllü, E., & Huang, R., "Benefits Segmentation of Visitors to Latin America", *Journal of Travel Research*, No. 43, (2005), 277–293.
- Seidman, I.E., *Interpreting Qualitative Data*, Sage, Londra, 1991.
- Shalan, I.M., "Sustainable Tourism Development in The Red Sea of Egypt: Threats and Opportunities", *Journal of Cleaner Production*, No. 13, (2005), 83–7
- Silberberg, T., "Cultural Tourism and Business Opportunities for Museums and Heritage Sites", *Tourism Management*, No. 16:5, (1995), 361–365.
- Smith, M., "Seeing A New Side to Seasides: Culturally Regenerating The English Seaside Town", *International Journal of Tourism Research*, No. 6, (2004), 17–28.
- Stewart, C.J. ve Cash, W.B., *Interviewing: Principles and Practices*, Borwn Pub, Dubuque, 1985.
- Stewart, E.J., Hayward, B.M. ve Devlin, P.J., "The 'Place' of Interpretation: A New Approach to The Evaluation of Interpretation", *Tourism Management*, No. 19:3, (1998), 257–266.
- Strauss, A. ve Corbin, J., *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*, Sage, Yeni Delhi, 1990.
- Strauss, A., "Qualitative Analysis for Social Scientists, UK University Pres., Cambridge, 1987.

- Sung, H. H., "Clasification of Adventure Travellers: Behaviour, Decision Making and Travel Markets", *Journal of Travel Research*, No. 42, (2004), 343-356.
- Şenok, Y. F., *Türkiye Dalış Rehberi*, Net Turistik Yayınları A.Ş. Yay., İstanbul, 2001.
- Tabata, R., "The Use of Nearshore Dive Sites by Recreational Dive Operators In Hawaii", *Coastal Zone*, No. 28, (1989), 65-75.
- Tabata, R. S., "Scuba Diving Holidays", *Special Interest Tourism*, Belhaven, Londra, 1992.
- Tekin, H. H., "Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme", *Sosyoloji Dergisi* No. 13, (2006), 101-106.
- Trauer, B., "Conceptualizing Special Interest Tourism: Framework of Analysis", *Tourism Management*, No. 27, (2006), 183-200.
- Tunç, A., ve Saç, F., *Genel Turizm*, Detay Yayınevi, Ankara, 1998.
- Türker, M., "Kültür ve Medeniyet Varlıklarının Korunması Dünyaya Açılmaya Engel Olur Mu?", 2. Milli Kültür Şurası Bildirileri, Ankara, 1989.
- Turhan, M., "Kültür Değişmeleri (Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Teknik)", Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994.
- Uhri, A., "Kültür Turizminin Bir Alt Kolu Olarak Prehistorik Yerleşimler", 2. Turizm Şurası Bildirileri, No. 3, Ankara, 2002.
- Um, S., Chon, K. ve Ro, Y., "Antecedents of Revisit Intention", *Annals of Tourism Research*, No. 33:4, (2006), 1141-1158.
- Unesco, *Sualtı Kültür Mirasının Korunması Sözleşmesi*, 2001.
- Unesco, "Section of Museums and Cultural Objects Secretary of The Convention on The Protection of the Underwater Cultural Heritage, Fransa, 2009

- Usal, A. ve Kuşluvan Z., Davranış Bilimleri, Sosyal Psikoloji, Barış Yayınları, İzmir, 2002.
- Uygur, S. M. ve Baykan, E., “Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri”, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, No. 2, (2007), 30-49.
- Üçcan, N.F., Kültür Mirasımız, Şekerbank Kültür Yayınları, No. 15, Ankara, 2002.
- Valle, P.O., Silva, J.A., Mendes, J. ve Guerreiro, G., “Tourist Satisfaction and Destination Loyalty Intention: A Structural and Categorical Analysis”, International Journal of Business Science and Applied Management, No. 1:1, (2006), 1-20.
- Van Treeck, P. ve Schuhmacher, H., “Mass Diving Tourism - A New Dimension Calls for New Management Approaches”, Marine Pollution Bulletin, No. 37:8,12, (1998), 499-504.
- Vinson, I.,”Underwater Cultural Heritage”, Museum International (UNESCO), No. 240, Fransa, 2008.
- Wager, J., “Developing A Strategy for The Angkor World Heritage Site. Tourism Management, No. 16:7, (1995), 515–523.
- Wolcott, H. F., “Transforming Qualitative Data: Description, Analysis, and Interpretation” Thousand Oaks, Sage, Kaliforniya, 1994.
- Xavier, G., “Is Heritage An Asset or A Liability?”, Journal of Cultural Heritage, No. 5, (2004), 301-309.
- Yan, C. ve Morrison, A., “The Influence of Visitors' Awareness of World Heritage Listings: A Case Study of Huangshan, Xidi and Hongcun in Southern Anhui”, Journal of Heritage Tourism, No. 2:3, (2008), 184-195.
- Yaşar, O., “Saros Körfezi Kıyılarında Su Altı Dalış Turizmi”, Journal of World of Turks, ZfWT, No. 3:1, 2011.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.
- Yıldız, Z., “Turizm Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerine Etkisi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, No. 3:5, (2011), 54-71.
- Yoon, Y. ve Uysal, M., “An Examination of The Effects of Motivation and Satisfaction on Destination Loyalty: A Structural Model” Tourism Management, No. 26:1, (2005), 45-56.
- Yücel. Y. ve Yediyıldız, B., “Tarih ve Kültür” Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler, AKDITYK AKM Yayını, Ankara, 1990.
- Zamora, T.V., “The Impact of Commercial Exploitation on The Preservation of Underwater Cultural Heritage”, Blackwell Yayıncılık, 2008.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI :Çağlar BİDECI

Doğum Tarihi ve Yeri :16.12.1986 - Ankara

Medeni Durumu :Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise :Manavgat Anadolu Meslek ve Meslek Lisesi, 2005, Antalya

Lisans Diploması :Gazi Üniversitesi Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Öğrt.
2009, Ankara

Yüksek Lisans Diploması: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm
İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı, 2014, Antalya

Tez Konusu :Turizmde Ürün Farklılaştırılmasında Sualtı Kültürel Miras
Alanlarının Turizm Ürünü Olarak Kullanımı, Replika Gemi
Batığı Projesi: Side Örneği

Yabancı Diller :İngilizce - Almanca

Bilimsel Faaliyetler

A.Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan bildiri kitabında basılan bildiriler

A.1. İnsan Kaynakları Uygulamalarında Benchmarking Yöntemine Turizm Alanında Uygulamalı Bir Bakış (Turizmde İK Gelişim Sempozyumu) (Çağlar BİDECI - Öğt.Gör. Özgür DAVRAS)

B.Diğer Yayınlar (Bölüm Yazarlığı)

B.1. “An Examination Of Protection, Conservation And Resource Using A Viewpoint To Sustainable Tourism Development For Winter Tourism” 2012. Intensive Programme, Students’ Paper in Winter Tourism, Graz, Avusturya.

B.2. “Aegean Sea (Mass Tourism)” 2011. Intensive Programme, Students’ Paper in Winter Tourism. ISBN: 978-605-4483-04-4, Antalya, Türkiye.

B.3. “Aquapark in Aegean Region” 2011. Intensive Programme, Students’ Paper in Winter Tourism. ISBN: 978-605-4483-04-4, Antalya, Türkiye.

Projeler

P.1. ERASMUS IP Project; (Erasmus Intensive Programme) “Comparison of Tourism Development Determinants in the European Union and Candidate Countries in the Process of Globalisation on the Example of a Concrete Form of Tourism” II.year: Summer Tourism July 3-16, 2011/Antalya-Turkey. Partners of project: Karl-Franzens University in Graz, Austria, University of Presov, Slovakia, Akdeniz University, Antalya, Türkiye

P.2. ERASMUS IP Project; (Erasmus Intensive Programme) “Comparison of Tourism Development Determinants in the European Union and Candidate Countries in the Process of Globalisation on the Example of a Concrete Form of Tourism” III.year: Winter Tourism July 1-14, 2012/Graz-Austria. Partners of project: Karl-Franzens University, Graz, Austria, University of Presov, Slovakia, Akdeniz University in Antalya, Türkiye.

İş Denevimi

2012 / Gri Sanat – Antalya / Genel Müdür Yardımcısı

2010/2011 Diana Travel -Antalya / Tur Operasyon Uzmanı

2009/2010 ETS Tur – Didim Tur -Antalya / Acente Temsilcisi (Otel Rehberi)

2008/2009 Hipokrat Tur ETS Tur – DİDİM Tur -Ankara / Satış - Pazarlama Sorumlusu

2006/2007 Monachus Hotel 5* -Antalya / Resepsiyonist - Night Auditor

2005/2006 Tan Tur TUI -Antalya / Operasyon Görevlisi (Üniversite Staj)

2004/2005 Xanthe Resort Hotel 5* -Antalya / Resepsiyonist

E-Posta

:caglarbideci@gmail.com